

NR.
31-32

SÖDUR

13VIII 32

AKTSIASELTS

Ühiselu trüfifoda

TALLINNAS, PIKK T. 42
KÕNETRAAT 442-04

Rotatsioonitrükk
Värvitrükk
Kooditrükk

VALMISTAB MAITSEKALT
JA PARAJATE HINDADEGA

IGASUGUSEID TRÜKITÖID

KÕIGE LIHTSAMAST
KÕIGE KEERUKAMANI

Trükikoja juures laos alati saadaval: vallavalitsuste ja valla-kohtute kantseleiraamatud, kutsed, teatelehed maksukviitungid jne. Notaritele voli-kirja planketid, advokaati-dele kohtuotsuste planketid jne.

Minu fotoäris
Harju uul. 35,3
on saadaval

uusim
ülesvõte suurendus

Riigivanemast
K. Einbund'ist

Fotoäri on avatud
kella 10—12 päeval

Austusega
August Vannas

Ilmusid :

Katsete kavad
Kaitseliidu ja tagavara-
väe ohvitseride kõrgen-
damiseks auastmes.

Jalaväe ja ratsaväe ala.

Hind 50 senti.

Müügil „Sõduri“ talituses
Toomkooli 7, Tallinna

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

№ 31/32

Laupäeval, 13. augustil 1932.

XIV aastakäik.

Riiklik julgeolek ja kaitseväe teenistuse raskused.

Ükski rahvas, kes hindab oma vabadust kõrgelt, ei saa rajada oma riiklist julgeolekut ainult usule ja lootusele. Mingit muud alust aga, peale usu ja lootuse, desarmeerimise ajal ei ole.

Kinnitatakse, väevähenduse püüete tagajärjed on visad tulema, aga nad peavad tulema, teist teed ei ole.

Kui tihti ei ole üksik-inimeste ja ka rahvaste elus sarnaseid avaldusi kuulnud! Aga ometi leidub teisiigi teid, kui ühed ei ole annud mingit tagajärge, ja mitmekesised on viisid, mille järele oma elu seatakse.

Kuid oletame, et tõesti õnnestub desarmeerimist lähemal ajal teostada, et leitakse üles isegi imevahend, mille varal suudetakse relvastuse vähendamise kokkulepet tõhusalt kontrollida. Kas on siis kõik korras? Kas võidakse siis julgesti öelda: nüüd ei ole enam häda midagi. Nüüd me ei tarvitse enam karta, et tugeva naabri õhulaevastik tuleb ja teeb meile otse purustavaid kahjusid. Ohust pommitamine ja gaasisõda on ju keelatud. Meil on ju selle kohta paberid naabrite allkirjadega taskus.

Aga on midagi olemas, mida küll sagedasti õige laialdaselt hukka mõistetakse, millest aga rahvad alati, ühel või teisel kujul kinni haaravad, kui nad tunnevad, et küsimus on elust või surmast. See midagi on „*jus necessitatis*“ — vajaduse õigus.

Seda õigust on kõik rahvad, kes on astunud välja oma huvide eest, tarbe korral kogu jõuga kasutanud ühel või teisel juhul. Mõnikord on seda tehtud täiesti lausa ja avalikult, teine kord varjalt ja vabandades.

Nõnda pidasid sakslased hoolimatut võitlust merekaubanduse vastu, kuigi see ei olnud vähemaski kooskõlas rahvusvahe-

liste kokkulepetega. Aga saksa elulised huvid nõudsid seda — tõendasid nad ise — sest vastane tahtnud saksa rahvast, ka naiti ja lapsi, ära näljutada.

Nõnda vastas kindral Nogi kindral Stösseli etteheidetele, et see rahvusvahelist õigust rikub ja Port-Arturis puutumatu paiku pommitab: „Mis mina saan parata! Kahurid on suurest pommitamisest ära kulunud ja pommid ei kuula suuna suhtes enam sõna. Anna alla, siis on kõik korras.“

Võib olla, et Nogi tõtt kõneles, aga kui mitte, kes sai siin kontrollida? Näiteid võiks siin palju tuua, kuid jätkub. Ei tea, mille läbi peaks inimene olema siis nüüd muutunud, nii et talle vajaduse õiguse tarvitamine jõledusena tundub ja ta sellega tulevikus enam ei taha tegeleda?

Kas ei olnud optimistlikult, kuid kainelt mõtlejal „Päevalehe“ H. T.-l õigus hiljuti pettunult lausuda: „On tarvis uue vaimu, uue rahvusvahelise arusaamise kasvatamist, siis teostub desarmeerimine isendast. Konverentsitamisele kulutatud miljonid, nende hulgas ka Eesti omad, võiksid leida otstarbekohasemat kasutamist loovkultuurilisel alal.“

Veel ühest hädaohtlikust eelarvamisest tuleks viimaks ometi vabaneda. Ükski rahvas, ükski riik ei alga muidu sõda, kui oma enda huvide pärast. Sel põhjal on hoopis alusetu uskuda ja loota, et mõni riik tuleks teisele häda korral appi, kui seda ei nõua tema oma huvid. Niisugust juhusit ei ole veel teada ja oleks ta ka rahvahingeelu seisukohalt mõtetus.

Seisukord on siis päevaselge. Väevähendus, peamiselt relvastuse piiramine riikide vastastikkokkuleppe alusel ei anna veel mingit julgeolekut,

isegi kui on võimalik valvata selle kokkuleppe pidamise järele rahuajal.

Desarmeerimine, nagu ta mõeldud, ei takista sõja tekkimist, sõja korral ei ole aga jõudu, kes kinni peaks vajaduse õiguse tarvitamist, kui mõni sõdijaist sellele teele asub.

Vaenlane võib meid suurima rahuga õhust põrmuks pommitada, kokkuleppe vastu, ja keegi väljaspool ei kõssagi, kuni ta ei tunne oma huvisid olevat puudutud.

Kui kaua tuleviku sõda, mis Euroopas kaunis tõenäoliktult saab laialdase ulatuse, võiks kesta, on raske ette näha. Igatahes ei ole alust uskuda, et ta lõpeks ruttu — nagu arvasid Maailmasõja alul paljud. Nüüdisaja tehnika teeb aga imet ja mõne kuuga võivad ilmuda üllatuslikumalt kui väik selgest taevast, väga kenad „keelatud“ tankid, pommilennukid ja gaasid.

Ja mis siis teha?

Igatahes usk p a b e r i jõusse võib mõnelegi rahvale muutuda siis saatuslikuks. On ju vana igavene tõde, et võitja üle ei mõisteta kohut. Aga isegi kui säärane keelatud relvade tarvitaja kaotab, on ta enne ometi suutnud teistele võib-olla parandamatuid kahjusid teha, kui ei ole vastavat jõudu ja relva tema keelatud rünnakute tagasitõrjumiseks.

Seisukord ei muutu ses mõttes desarmeerimise kokkuleppe saavutamise korral kuigi heaks ja kindlaks, vaid hädaoht satuda kokkupõrgete korral tugevama võimusesse, jääb endiselt püsima.

Ilma pikema seletuseta on selge, et Eesti, nagu teisedki väikeriigid, ei aja iial mingit pealetungi poliitikat. Väikerahval puudub loomulikult ekspansiooni tung ja peale selle ei ulatu ka nende jõud enda-laiutamiseks. Sellelt seisukohalt on arusaadav, et kui väikerahvas üldse relvastub, siis ainult endakaitseks otsekoheses ja selges mõttes, et võimalik sissetungi katseid oma maasse tagasi tõrjuda.

Eesti geopolitiline asend on nii ebasoodus, et tal tuleb alati arvestada vaenulikkusega väljaspoolt.

Idas seisab suur rahvas, kelle endalaituse kalduvus ajalooliselt tuntud. Täitmata on alles P e e t e r i „testament“, mille järele Läänemeri peaks muutuma peamiselt vene mereks, mida ümbritseksid vene maadadena mitte ainult Baltimaad, vaid ka Soomemaa ja Skandinaavia poolsaar. See

viimane nõue kuulub küll maksimumi programmi, aga ta ei olnud vene patriootide — rahvuslaste keskel ometi mitte võõras.

Baltimaade kaotusega ei näi vene mõduandvad emigrandi-ringkonnad põrmugi tahtvat leppida, nagu paistab paljuist seekohaseist avaldusist. Ühtlasi ei ole kahtlust, et ka Venemaal rahvuslik meel tugevasti kasvab, millest peale muu tunnistust annavad vene väikerahvaste sagedased kurtmised rahvuslikust survest. See rahvusluse meele tõus viib loomulikult suuremale pealetungivusele, mis seda hädaohtlikum, et vene rahvaarv suhteliselt alles jõudsasti kasvab. Kui Venemaa seesmiselt ajajooksul kõveneb ja selgineb, siis, tundes oma suurt arvulist jõudu, kasvab ta endalaitamise iha otse nagu loomusunnil. Ja kui siis ta naabrid ei ole küllalt kindlad, see otse avatleks teda väljaastumisele, et jälle hakata rahvaid „koguna“, milline ülesanne olevat kõrgema võimu poolt vene rahvale määratud — nagu tõendavad vahel vene rahvuslased.

Läänes aga on Saksamaal tugev rahvajõu väljatungi hoog paisumas, mis kord kahtlemata valmistab Euroopa palju muret. Saksa rahva arv kasvab küll pikamisi, aga siiski keskmiselt 400.000 inimese võrra aastas. Varemalt mahutasid asumaad osa rahva juurekasvust ära. Samuti rändas kaunis rohkesti sakslasi Ühendriigesse, hiljem Lõuna-Ameerikasse ja Austraaliasse. Need maad on nüüd väljarändamisele enam või vähem kinni, oma maal aga on raske leida rahva juurekasvule küllaldaselt tööd ja ülalpidu. Arusaadav, et Saksas kasvab vool, mis arvab olevat idas enda loomuliku asumaa. Kui siia juure arvata, et saksa rahvas oma suures enamuses ei mõtlegi leppida Maailmasõja läbi tekkinud poliitilise olukorraga, vaid järjekindlalt püüab võita oma endist kaalu tagasi ning seejuures kõik rajab jõu peale, uskudes germani jõudu ja kaheldes muus vahendeis, siis peaks küll selge olema, et tarvis kindlaid vastujõudusid, kui tahetakse plahvatust vältida, vähemalt võimalikult kaugele edasi lükata.

Seejuures ei ole koostöö Saksa- ja Venemaa vahel võimata, vaid isegi väga tõenäolikt, nagu tunnistavad paljud nähted mõlemailt mailt. Siis aga purustatakse vahepealsed riigid kokku, kui neil ei ole küllalt tugevad kondid!

Milles võiks meie vastupanu jõud endakaitstes seista?

Eeskätt ilma ühegi kahtluseta — tugevas relvastuses. See on ainuke reaalne

Riigivanem Karl Einbund.

Nooremleitnant K. Einbund.
Eesti ohvitseri esimesis õlakuis.

Nagu vanades kultuurriikides on ka meil paljud riigitegelased omi kohustusi isamaa vastu täitnud sõjaväes juhtidena teenides. Praeguses Vabariigi Valitsuses eesotsas Riigivanem Karl Einbundiga on rida ministreid, kes on võtnud osa eesti rahvusväeosade organiseerimisest ja Eesti Vabadusesõjast ohvitseridena. See on meile kaitsevälastele, eriti juhtkonnale, suureks moraalseks toeks praeguses erakordses ajajärgus, mis laseb loota, et meie Ülemjuhatus Vabariigi Valitsuse näol on teadlik meie ülesannete tähtsuses ja raskusis.

Silmapaistvana kaitseväge tegelasena on olnud meie riigi praegune esimene kodanik Riigivanem Karl Einbund, kes on võrsunud nagu enamik meie vanemaid riigitegelasi ja kaitseväge juhte talutarest.

Lõpetanud Treffneri gümnaasiumi, õppinud õigusteadust Tartu ülikoolis ning sooritanud lõppeksamid Moskvas, astus K. Einbund 1915. a. vabatahtliselt Luuga suurtükiväe divisjoni vabatahtlikkude komandosse, mille lõpetamisel ülendati feierverkeriks. 1916. aastal lõpetas Pauli Sõjakooli, mille järele määrati Luugasse suurtükiväkke. 1917. a. alul määrati Lõuna-Lääne rindele Taoni (eriliste ülesannetega raskesse kahurväkke), kus teenis noorema ohvitserina patareis, divisjoni adjutantina ja divisjoni kohtu asjaajajana. 1917. a. revolutsiooni ajal esines ta Eesti iseseisvuse mõtte õhutamajana, ning asunud enamlaste ajal kodumaale Tartu, võttis osa Eesti väeosade organiseerimisest, olles „Tartu Maleva Büroo“ esimeheks, Tartu omakaitse ja Tartu esimeseks kaitseliidu ülemaks (kuni al.-polk. Kurvitsa kohale jõudmiseni). Vabadusesõja algpäevil Tartu mahajätmisel detsembris 1918. a. n.-ltn. K. Einbund vormeeris Tartu kooliõpilastest, kes lahkusid kaitseliidu ja omakaitsega Tartust, Tartu kooliõpilaste vabatahtliste pataljoni (koosnes neljast roodust), millega võttis osa sõjategevusest Viljandist kuni Valgani, töötades Tartu ja Valga vabastamisel rinde paremal tiival kooskõlas Vägede Ülemjuhatajalt saadud korraldustega ja lüües pataljoniga lahinguid Kärstnas, Emajõe suus, (Oiu lähedal), Rannus, Valgutas, Rõngus, Pikkasillal, Leebikul, Tõrvas, Roobel, Hummulis ja Valk II-r. jaamas. Pärast Valga vallutamist, kui õppur-sõdurid kooli tagasi lasti (sest riigi maaala oli Eesti vägedelt puhastatud vaenlasest), vormeeris n.-ltn. Karl Einbund veebruari kuu keskpaigus 1919. a. vaenlase käest võetud suurtükest r. väljapatarei 2. srt polgu koosseisus, võttes sellega osa lahingtegevusest Kuperjanovi Partisaanide pataljoni ja Soomusrongidega kuni Asutava Kogu kokkuastumiseni, kuhu ta valiti saadikuks.

Tartu Kooliõpilaste Vabatahtlikkude pataljoni ülem nooremleitnant K. Einbund, ohvitseride esindus ja rühm õppur-sõdureid haavadesse surnud kaaslasi matmas veebruari kuul 1919. a., pärast Valga vallutamist. Pildil: 1. Patül nooremleitnant K. Einbund, 2. leitnant Press, praegune vangimajade valitsuse ülem, 3. Alamkapten Gnadenteich, senine Võru-Petseri prefekt, 4. al.-kpt. Eller, sai surma Marienburgi lahingus, 5. al.-kpt. Libene, sai surma Marienburgi all.

jõud, kõik muu ainult lootus, mis võib väga raskesti petta.

Ei ole õige, kui öeldakse, mis jaksab pisike Eesti teha, kui ta suurile teele ette satub. Meie läheduses on mitu teist rahvast, kelle huvid siin meie omile sarnased ja kelle saatus on täpsalt meie saatus. Kõik nad kokku ei olegi enam nii tühine jõud, mis midagi ei maksa, kuid ainult eeldusel, et iga mees oma kohal on.

Siin seisabki küsimuse kogu raskuspunkt. Kui väikerahvad tahavad viia endakaitse võimalikule täiusele, siis on kõigepealt tarvis, et igaüks mõistaks niisugust endakaitse arendamise hädavajalikkust. Tõhus endakaitse nõuab väikerahvalt suhteliselt suuremat kulu ja raskusi kui suurrahvalt. ja rahval peab olema selge, mis ta tahab.

Kui tunnistatakse, et rahvale ei ole ülevamat ja väärtuslikumat vabadusest, siis ei tohitaks karta mingit ohvrit ja raskusi. Kui aga arvatakse, et on olemas muud, paremad väärtused, mida kaitseväge olemasolu ja tema tegelemine ainult kitsendavad ja raskendavad, siis tehtagu sellest ka selged ja otsekohesed järeldused. Poolikus on siin kõigile hästi suureks kahjuks. Saadetagu kaitseväge laiali, jäetagu ainult politseivõim sisekorra tarvis ja — oodatagu vaikselt, millal tullaakse ja käpp peale pannakse. Kui aga seda ei taheta, siis on ülekohus maa vastu kaitseväeteenistuse vastast meeoleolu tekitada, iga vähema raskuse ja võimaliku puuduse üle nurisedes ja mitteõiglaselt arvustades.

Teenistuse aeg eesti väes on kaunis lühike. Kui tahetakse mehi selle aja kestes nüüdisaja nõuete kohaselt välja õpetada, siis tuleb kaunis palju tööd teha. Ometi ei saa teenistust eesti väes võrreldagi teenistusega endises vene väes, kus teenistus kestis kolm korda kauem, toit oli palju halvem, peale selle viibiti eemal võõra rahva keskel, keelt enamasti oskamata.

Ometi olid eestlased vene väes üldiselt kaunis heas kuulsuses, paljud said allohvitsereks ja ka veltveebleiks. Tuli muidugi neidki ette, kes tegid kõik, mis suutsid, kuni oma tervise vigastamiseni, et vaid teenistusest pääseda. Tol korral, nois oludes oli see omajagu mõistetav.

Kuid nüüd?

Viimaste reservväelaste harjutuste puhul kuuldi avalikke nurinahääli: olevat hulka aega ära viidetud, millega oleks võidud

teha kasulikku tööd, olevat mehi rabasse aetud, nii et nad märjaks saanud, ning marsisima sunnitud, nii et jalad rakuks.

Vaevalt rikub miski nii meeoleolu, kui tõendus, et kasuta ja mõteta tööd teed. Kindlasti on need sajanded elujõulised mehed, kes eesti kaitseväes teenivad juhtidena, ohvitserena ja allohvitserena arvamisel, et nende tegevus ei ole ühiskondlikult sugugi vähem vajalik kui kõik teised tööd, veel enam, ta on palju vastutuselisem kui mõnigi muu tegevus, sest ta käsitab rahvaelus tähtsaimat — julgeolekut.

Kindlasti püüdsid nad ka viimaseil reservväelaste harjutusel teha, mis suutsid, et oma ülesannet hästi täita ja vaevalt hoidsid nad seejuures ennast kangesti mudaseks saamise ning jalarakkude eest.

Kui aga nüüd tullaakse ja avalikult selgitatakse, see, mis nad teevad, on tühi puru, ei, vähe seda — otse kahjulik, millist töörõõmu võib siis inimesilt nõuda! Ilma töörõõmuta aga ei ole ühelgi tööl küllalt edu, veel vähem sellisel, kui on õppetöö väetee-
nistuses.

Kas on kaitseteenistuse raskused tõesti nii suured, et nad väärivad nurinat?

Kasarmus on mõndagi, mis noormehele alul võõras, tujurikkuv. Kes aga päris memmepoeg ei ole, saab sest varsti üle ja kui ta teenistusest lahkub, on ta füüsiliselt tugevam ja osavam ning enam endavalit-
susele ja distsipliinile harjunud — kõik omadused, mis elus väga vajalikud. Ses mõttes on kaitseväeteenistus kahtlemata iga ühele heaks kasulikuks kooliks.

Kes ei ole erakordselt ärahellitatud, leiab kaitseväeteenistuse raskused üsna tühised olevat. Kui palju noori poisse läheb merele, kuigi seal alul elu ja töö tunduvalt raskemad. Aga vaevu saab head meremeest, laeva juhatajat ja madrustki sellest, kes ei ole teinud läbi kõiki laeva-
poisi raskusi.

Samuti ei ole ammugi mitte kerge karjapoisi ja töömehe elu maal, eriti tööaja pikkuse ja ilmade mõju all oleku suhtes.

Valab hommikust õhtuni vihma maha, iseäranis sügisel, kari aga jääb sellest hoolimata väljale. Karjapoisil ei ole mitte ainult jalad kogu aeg märjad, vaid tihti on ta üldiselt läbiligunenud, ja seda tundide kaupa külmas viimas. Sama näeme põllukünnil. Ülalt tuleb külma sügist vihma kogu aeg rabinal kaela, ammu on kõik ko-

had läbi märjad ja mudased, kuid mees ei mõtlegi kündi lõpetada ning koju varju alla minna, sest t õ ö t a h a b t e h a.

Kraavide kaevamisel ollakse varakevadel ja sügisel päevade kestes põlvini külmas vees ja poris, aga kraavid ei jää lõikamata ja kellelgi ei tule mõttesse selle töö üle hädaldada.

Tihti võib näha, kuidas mehed, kaelani vees, jõgedes ja ojadest kalu püüavad. Muidugi ei ole alati nii kuumad ilmad, nagu käesoleval suvel, vaid vesi on sageli üsna vilu. Mehed on külmast sinised ja lõdisevad, aga ei mõtlegi kalapüüki lõpetada, sest külma ei karda siin keegi.

Ja puude, haoning heinavedu ja muud teekäigud talve pakases või lumetuisus on maamehele endastmõistetavad, kuigi nad mitte vähe vaeva ei tekita.

Niisuguseist oludest ja sellisest ümbrusest tuleb suuremalt osalt meie kaitsevägi, loomulikult ka reservväelased.

Kas oleme siis nüüdsel spordi ajajärgul tõepoolest juba nii memmestunud, et isamaa mõne mehe silmis enam kuhugi ei kõlba, kui reservväelaste harjutusil vahest püksid mudaseks saavad või jalale rakk tekib!

Tuleb meelde mees hoopis teisest kaaliibrast, teovõimsamaid ja jõulisemaid inimesi, kelle juhtmõtteks oli kogu ta vaevaja tööriikka elu kestes: raskused on selleks, et neid võita. Nimelt Roald Amundsen.

Sõjaväeteenistuse astumise eel tundis ta tõsist kartust — et ta nõrkade silmade pärast teenistuseks kõlbmatuks tunnistatakse. Vastuvõtja arst oli aga Amundseni treeneritud kehast ja arenenud muskulatuurist nii vaimustatud, et unustas silmi järele vaadata, ja noor Roald oli — päästetud!

Kuidas tema sõjateenistuse raskusile suhtus, selleks väike näide.

Õhtul pärast ühelugemist ütleb sõbrale: Sain endale ja sinule väljaminekuks loa. Lähme teeme väike jooks. Mindigi. Sõber jooksis spordipükstes ja kingis, Amundsen aga täies rakmes, rasked saapad jalas ja püss seljas. Kui 5 kilomeetrit ära joostud, oli üsna mõnus tunne.

Selle eest kujunes ka Amundsenist mees, keda ei suutnud murda äärmised raskused ja vaevad peaaegu kolmekümne aasta kestes tegevuses enamasti igaväses jääkõrves ja põletavas pakases.

Kui Maailmasõda Vene riigi seesmise nõrkuse paljastas, kogu ta elu segi paiskas ja vene rahvale hiigelkannatusi tõi, siis

ilmutas eesti rahvas, vastavalt oma tõulisile omadusile ja kultuurilisele tasapinnale, suuri riigiloomise võimeid, mida imetledes hindavad ka õiglaselt erapooletud võõradki, nagu krahv Hermann Keyserling.

Küll oli meie vastane Vabadusesõjas võrdlemisi nõrk, aga tuleb pidada silmas, et ka meie oma võitlusevahendid, osalt väljaõpegi, olid kaunis puudulikud.

Kuid mis oli meil tugev ja võitluses erilise väärtusega — kindel, murdmata tahe võita, et saada vabaks rahvaks, kes ise määrab oma saatust.

Ei tahaks uskuda, et kümmekond aastat riiklikku iseseisvust rahva nii loiuстанud, et endakaitse hakkab talle üleliigse koormana tunduma.

Võib-olla, kujunevad aastate kestes rahvaste huvide kombinatsioonid — kui täituvad optimistide lootused — mis ka Eestile kasulikuks osutuvad mõningaid liitumisi otsima, võib-olla, isegi oma vana vastasega.

Aga on suur vahe, kas liitub vaba rahvas vabatahtlikult teiseiga, või sunnitakse ta väevõimuga alistuma.

Kui tahetakse, heidetagu end jälle orjapõlve, milles aastasajandeid oldud, aga tehtagu seda vabatahtlikult, mitte sunni läbi!

Kuna ei ole esiotsa mingit muud vahendit olemas oma vabaduse ja vaba otsustamise võime säilitamiseks, kui relvastatud jõud, siis peab rahvas, kes ei taha neid väärtusi kaotada, tegema kõik, mis suudab, et ta relvastatud jõud seisaks aja nõuete kõrgusel niihästi organisatsiooni ja väljaõppe kui ka varustuse poolest.

Muidugi paneb selle nõude teostamine rahvale aineliselt raske koorma peale, kuid just siin ei ole esiotsa mingit teist, vähegi julget ja kindlat teed olemas. On õige, et „priius on kallis anne,“ mitte ainult moraalselt, vaid ka aineliselt. Kui ei taheta kulusid kanda ega raskusi tunda, ärgu nõutagu priiuse julgeolekut.

Ei ole kindel, kas tuleviku sõjas massid enam nii suurt osa etendavad, nagu Maailmasõjas. Aga vähematki kahtlust ei ole, et meeste moraalne tasapind ja väljaõpe saavad tuleviku võitluses otsustava tähenduse. Moodsa relvastuse varal võib ka arvuliselt kaunis väike mitu korda suurema vaenlase kinni hoida, kui igamees on moraalselt ja füüsiliselt tugev, läbiimibunud kindlast kohusetundest

ja võidutahtest ning kui väljaõpe on viidud eeskujulikule kõrgusele.

Need on aga omadused, mida võidakse rahva keskel saavutada ainult hoolika kestva töö varal, kus ei kardeta võimalikke raskusi ega hakata iga märja sääre või rakus jala pärast hädaldama.

Ei tohiks unustada, et kaitsevägi ei ole mingi omaette organism rahva keskel, vaid ta on selle elulisemaid osi, mille hävinemine või tõvest põhjustatud puudulik funktsioneerimine võib rahvale kergesti surma tähendada. Seepärast on kõik hädaohtlik, mis kaitseväe seesmist ühtlust ja teovõimu nõrgendab.

Mitte nuriseda ja hädaldada ei tuleks kaitseväe teenistusega ühenduses olevate raskuste üle, vaid nendele tuleks suhtuda humoorikalt — „raskused on ju selleks, et neid võita.“

Kaitseväe juhtidelt ja õpetajailt, kapralist kuni kindralini, nõutakse küll, et kaitsevägi oleks alati säärases seisukorras, kus ta suudaks riigi julgeolekut kindlustada ja tarviduse korral jõuliselt välja astuda. Samas aga halvame nende meeste töö- ja põhjendamata nurinatega ja nende töö mõttetuks pidamisega. Säärast asja ärgu olgu, kui oma vabadust kalliks peame!

R.

Vabariigi Valitsuse deklaratsioon riigikaitse alal.

Riigikaitse alal Vabariigi Valitsus, olles teadlik, et riigikaitseks vajalikkude ja eelarves ettenähtud ressursside vähenemisel paratamatult kannatab kaitsejõudude materiaalne ja tehniline varustus; et olude sunnil otsustatud teenistuseaja lühendamine märksa alla seadustes ettenähtud normide ei soodusta väljaõppe viimistlemist, ja et sama lühendatud teenistuseaeg nõrgendab väeosade arvulist koosseisu, — tahab kasutada kõiki abinõusid ja võimalusi, et hoida riigikaitset siiski tänapäeva nõuete kõrgusel.

Selleks eeskätt tuleb jätkata intensiivselt õppetööd alalisvääkaadriga ning süvendada tagavaraväe väljaõpet. Tehniliste uuendustega sammu pidamiseks tuleb soetada õppetööks vajalikul arvul uusi modern-

relvu ning võitlus- ja kaitsevahendeid. Väljaminekud riigikaitse peale tulevad võtta revideerimisele eesmärgiga — koondada kõik mõeldavad ressursid relvade ning võitlus- ja kaitsevahendite soetamiseks ja korrahoidmiseks. Et riigikaitse üldine korraldamine ja ettevalmistamine alatasa areneks ja süveneks, haarates laiemaid rahvakihte vabatahtlikul alusel, tahab Vabariigi Valitsus maksma panna selleks vajalikud korraldused. Samal otstarbel tuleb riigikaitse tööle kaasa tõmmata kõiki ametkondi ja omavalitsusi, andes neile konkreetseid ülesandeid eriti õhu- ja gaasikaitse aladel. Riigikaitse teostamisel ülitähtsa rahvusliku ühtlusetunde ning enesekaitse tahte säilitamiseks ja süvendamiseks tahab Vabariigi Valitsus panna erilist rõhku vastavale tööle noorsoo keskel.

Inglise politika Vene kodusõjas.

Ed. Laaman.

Kui Vene revolutsioon puhkes, olid Prantsusmaa, Inglismaa ja Ameerika Ühendriigid saatmas määratumaid hulke sõjaväerustust Venemaale, mille eest Vene valitsus maksis laenupaberitega. Üle 600.000 tonni sõjamoona ja sama palju süsa oli Arhangel'ski ja Murmani sadamatesse välja laaditud. Moonakastidest täitusid kõik sadamasillad. Samasüüred moonaladud olid Ameerika ja Jaapan kuhjanud Vladivostokki.

Enamlaste valitsus tühistas kõik laenud, mille eest see moon ostetud. Selle tõttu pidasid liitriigid seda jälle enda omandusseks. Veel tähtsam oli liitriikidele, et kogu see sõjamaterjal mitte enamlaste ja vastiseigi Saksamaa kätte ei sattuks. Viimase küsimuse tegi eriti teravaks Bresti rahu, mis kogu Venemaa rikkused avas keskriikidele.

Kuna liitriikide sõjaväed lääne rindel olid verest tühjaks jooksmas ja sinna sakslased veel 70 diviisi ida rindelt olid üle toomas, oli liitlastele eriti tähtis mingit ida rindnet Saksamaa vastu jälle jalule aidata ja keskriike takistada end Venemaal varustamast. Liitriikide ülemsõjanõukogu soovitas selle tõttu 23. detsembril 1917 kõigi abinõudega toetada Vene vägesid, kes tahaksid veel sõda jätkata. Selle otsusega algab peale liitriikide interventsioon Venemaal. Prantsusmaa pakkus siis sõjalist toetust isegi Trotskile seks juhuks, kui see tahaks sõda Saksamaa vastu jätkata. Liitriigid toetasid de facto tunnistamisega uusi piiririike, muu seas ka Eestit, kellest lootsid vastupanu enamlastele ja sakslastele.

Kõigist liitriikidest oli Venemaal kõige kergem interveenerida Jaapanil. Tema oli ka valmis suurt osa Siberi raudteest kohe oma alla võtma. 31. detsembril 1918. pööras Inglismaa ses asjas Ameerika president Wilsoni poole. Ameerika oli aga vastu mitte ainult sellele, et Jaapan üksi interveeneriks, vaid isegi ka, et ta seda teeks ühes Ameerikaga. Neli kuud käisid Inglis- ja Prantsusmaa ses asjas peale, kuid kordamööda lükkasid kord Ameerika, kord Jaapan iga ettepaneku tagasi.

Lõpuks leidsid liitriigid ootamata toetust. Nõukogude uus sõjakomissar Trotski, nähes Saksa ülevõimu hädaohtrikku kasvamist, teatas 28. märtsil 1918 Inglise saadikule Lockhartile, et ta ei näe takistusi Jaapani vägede tulekuks Venemaa pinnale, et

seal sakslastele vastu astuda tingimusel, kui ka teised liitriigid ekspeditsioonist osa võtavad ja teatavad tagatised annavad. Ta palus, et Inglise meremissioon korraldaks ümber Vene Mustamere laevastiku ja Inglise ametnikud — Vene raudteed. Ainult ärgu segatagu end Vene siseasjusse.

Inglased nõusid siis enamlastelt ametlikke ettepanekuid, et nende varal Ameerikat kaasa tõmmata. Enamlased jätsid aga asja soiku. Nad tahtsid nähtavasti ainult manööverdada, et saada liitriikidelt tunnustuse oma valitsusele ja enda sisemisi vastaseid segadusse viia.

Uus ootamata sündmus andis asjadekäigule hoopis teise suuna. See oli tshehhoslovakkide mäss. Vene väes oli umbes 50.000 tshehhoslovaki sõjavangi ja ülejooksikut võidelnud, kes revolutsiooni aegu olid koondunud oma eriarmeesse, liitriikide poolt tunnustuse saanud, ja kes pärast Bresti rahu tahtsid Venemaalt Vladivostoki kaudu lahkuda, et Prantsuse rindel oma isamaa vabastamiseks edasi sõdida. Nende läbilaskmiseks oli liitriikide ja Moskva valitsuse vahel 26. märtsil 1918 kokkulepe saavutatud.

See ei võinud muidugi meeldida Saksa ülemjuhatusel. Enamlastele käidi peale ja varsti siginesid tshehhoslovakkide teele ette relvastatud salgad punakaarti, Saksa ja Austria sõjavange. 26. mail 1918 jõudis tshehhoslovakkide esimene kahurväe eselon vähese relvastusega, mis talle lepingu järel enesekaitseks jäetud, Irkutski jaama. Siin piiras neid ümber punakaart mitmekordses ülekaalus ja sundis veerand tunni sees relvad ära andma. Kui tshehhid asja koosolekul arutasid, avati nende peale kuulipilduja tuli. Tshehhid ei kaotanud pead, vaid mõne minutiga löid punakaardi segi ja võtsid tema relvad oma kätte. Mõne päevaga oli sedasama tehtud ka kohaliku soveti kõigi muude sõjajõududega.

Sellest sai plahvatus alguse. Mõne nädalaga oli kogu määratu Siberi raudtee tshehhoslovakkide käes. Juuli lõpul saatsid nad oma juhile, pärastisele president Masarykile Ameerikasse telegrammi, et nende arvates on soovitatav ja võimalik Venesaksa rinnet uuesti jalule seada. Nad küsisid, kas nad seepärast ei peaks mitte parem Venemaale edasi jääma. Seks andis Masaryk ka oma nõusoleku.

Nüüd vast läks liitriikidel korda Ameerikalt saada nõusolekut interventsiooniks, millest seni oli keeldutud. 2. juulil palus liitriikide ülemsõjanõukogu uuesti president Wilsonilt toetust tsehhidele ja see vastas ettepanekuga saata Siberisse rahvusvahelise sõjaväe. 2 Jaapani diviisi, 7000 ameeriklast, 2 Inglise pataljoni töölisparteiliste kolonelide — parlamendiliikmete Johnsoni ja John Wardi juhatusel, 3000 prantslast ja itaallast, kõik Jaapani ülemjuhatusel, maabusid kähku Vladivostokis. Samal ajal maabus Murmanis ja Arhangelskis 7—8000 meest liitriikide väge, peaasjalikult inglasi, Inglise ülemjuhatusel. Murmanis oli esimene dessant — 4—500 madrust maabunud juba 18. märtsil ja teine dessant 27. juunil sündis koguni Moskva nõukogude valitsuse nõusolekul, et kaitsta seda maad Saksa vägede sissetungimise vastu Soomest.

Venemaa õhtu- ja lõunapiiril olid muu rahvad end enamlike riigipöörde järel kuulutanud iseseisvaks: Soome 6. detsembril ja Ukraina 18. detsembril 1917, Leedu 16. veebruaril ja Eesti 24. veebruaril 1918. Bessaraabia liitus 9. aprillil Rumeeniaga ja 22. aprillil kuulutas enda iseseisvaks Taga-kaukasi föderatsioon, kes aga mai lõpul langes oma algosadeks: Armeenia, Gruusia ja Aserbeidshan.

Bresti rahulepinguga kiskus Saksamaa kõik need rahvad oma võimusesse ja hakkas neist enda ja Venemaa vahele looma puhvenriike, kus Saksamaa ise pidi niisamuti peremeheks olema, nagu sada aastat varem Napoleon seda oli Rheini Saksa riikide konföderatsioonis. Tsehhoslovakid olid küll vallutanud Siberi ja ida Venemaa kuni Volgani ja Jäämere sadamad olid liitriikide dessantide all. Kuid kogu muu Venemaa oli sakslaste käes — kas otsekohe okupeeritud, nagu Ukraina ja õhtuprovintsid, või Bresti rahulepingu paelus. Ning ka seal valmistas end Saksamaa, et äkilise hoobiga enamlaste valitsus kukutada ja omale sõbralikku Vene monarhistlikku valitsust pukile aidata. Kogu Venemaa pidi saama Saksa vasalliks ja tagamaaks.

*

Saksamaa kokkulangemine ja vaerahu muutsid äkki Venemaal kõik. Saksa okkupatsiooniväed lagunesid ja pöördusid koju. Liitriigid olid Venemaale läinud ainult vastu tahtmist, et seal sõda jätkata Saksamaa vastu. See otstarb langes nüüd ära. Teisest küljest olid aga liitriigid nii tegelikult, kui kõlbliselt end Venemaal sidunud. 12.000 inglasi ja 11.000 liitlast olid jääst

blokeeritud Murmanis ja Arhangelskis. Siberis oli paar Inglise pataljoni kolonel Wardiga. Dardanellide avanemisel hakati nüüd ka lõuna Venemaal Denikini valgeid vägesid sõjavarustusega toetama.

29. novembri 1918 memorandumis valitsusele esitas Inglise välisminister lord Balfour politika Venemaa suhtes:

„Pärast nelja aastat kurnavat sõda ei lubaks Inglismaa kindlasti mitte oma vägesid üle ääretu Venemaa laiali pillata, et seal poliitilisi uuendusi toime panna. Venelased ise peavad oma valitsuse valima. Sellest kinnipidades, ei saa aga Inglismaa ka täielikult desinteresseeruda Vene asjust. Peame seal toetama oma liitlasi tsehhoslovakke ja kohalisi valitsusi, kes meie kaitsel moodustatud. Abi ulatus, mida neile võime anda, oleneb palju Ameerikast, kellel seks rohkem vara. Praegu võime ainult kasutada vägesid mis seal asuvad, saata relvu ja raha, kaitsta võimalust mööda Baltimaadel rahvuseid, kes meie laevastiku toetusel moodustuvad. Kohalistele enamlaste vastastele võib säärane politika paista passiivseks ja puudulikuks. Kuid see on kõik, mida me praegu võime ja peame püüdma.“ (Churchill, IV, p. IX).

30. novembril teatas Inglise valitsus oma esindajatele Venemaal oma politika peajooned: Murmani ja Arhangelski okkupatsiooni ajutiselt jätkata, niisama ekspeditsiooni Siberis; katsuda tsehhide veenda õhtu-Siberisse jääma; viie brigaadiga okupeerida Kaukasis Baku-Batumi raudtee; Denikinile ja Balti riikidele sõjavarustust anda.

Uudisteks olid ses kavas ettevõtted Kaukasis ja Lõuna-Venemaal, Denikini pool. Juba aasta varem, 23. detsembril 1917 oli Pariisis prantslaste ja inglaste vahel leping tehtud, millega tegevuse piirkonnad Venemaal omavahel ära jaotati. Prantslased pidid tegutsema Musta mere põhja kaldal sakslaste vastu, inglased, — neist ida pool, — türklaste vastu.

Maailmasõja lõpupäevil, 5. novembril 1918 arutades tulevast tegevuskava Venemaal, olid Inglise sõjaminister lord Milner ja kindralstaabi ülem sir H. Wilson sama jao-tuse peale kokku leppinud, leidis, et vast Doni jõe pahemalt kaldalt India poole on Inglise huvi ja ala. Sama otsust kinnitas 13. novembril ka Inglise sõjakabinet. 1919 jaanuari lõpuks oli inglastel Kaukasis 20.000 sõdurit.

Ühenduses Inglise üldvalimistega 1918 detsembris hakati aga esialgset tegevuskava Venemaal liiaks pidama. Välisminister lord

KAPTEN JOZEF KWIECINSKI.

Neil päevil lahkub Tallinnast Poola sõjaväe esindaja abi Eestis kapten Jozef Kwiecinski.

Kapten J. Kwiecinski asus Tallinnasse sõjaväe esindaja abina novembrikuus 1928. a. Ligi nelja aasta jooksul on kapten J. Kwiecinski loonud Eestis isiklikult südamlikke suhteid kaitseväge ringides, süvendades ja arendades igatpidi Eesti ja Poola sõjavägede vahel häid sõprussidemeid.

Kapten J. Kwiecinski lahkub Eestist, et jätkata kaitseväeteenistust kodumaal.

Teda saadavad eesti sõprade parimad soovid õnnerikkaks tööks uuel ametkohal.

*

Kapten Jozef Kwiecinski on sündinud 31. XII 1894. a. Varssavis, kus lõpetas ka keskkooli. 1915. a. kutsuti sõjaväe teenistusse. Lõpetanud Tshuguevi sõjakooli, asus teenistusse ohvitserina 662. jal. rügemendi, siis 148. küttide rügemendi, mis asus Karpaatides. 1917. a., pärast oktoobri revolutsiooni, asus teenistusse vormeeritavasse poola II korpuse. Langes vangi Saksamaal 10. V 18. a., kust vabanes 12. XI 18., pärast saksa revolutsiooni, asudes teenistusse uuesti poola armee 34. jalaväe rügemendi. Lahingus vene enamlastega sai haavata ning viidi üle 1926. a. rügemendist armee staapi ja sealt määrati novembris 1928. a. Poola sõjaväe esindaja abiks Tallinnasse.

Balfour ja tema abi lord Robert Cecil soovitasid idakomitees 9. detsembril — Kaukasisse mitte minna. Järgmisel päeval soovitas peaminsiter Lloyd George Murmannist väed ära tuua, sest sealne okupatsioon olevat ebapopulaarne. Sir. H. Wilson vastas, et inglased ei või seal teisi liitlasi üksi hätta jätta.

Venemaa küsimused tulid veel arutusele Inglise sõjakabinetis 1918 detsembri viimasel päeval, enne Pariisi rahukonverentsi algust. Ameerika president Wilson oli teatanud, et ta oma väed tahab Venemaalt ära tuua, — „tahab lasta Venemaad praadida tema enda soustis ja — oma lubadustest“ nagu sir. H. Wilson enda nimekaimest mürgiselt tähendas. Ameerika tahtis Litvinovi kaudu enamlastelt pärida, mis nad soovivad.

Kui Lloyd George seda oli ettekannud, ütles sir R. Borden, et enne rahu ei saa, kui Vene küsimus on lahendatud.

Järgmisel päeval võttis juba kindralstaabi ülem sir H. Wilson omalt poolt sõja-

kabinetis Vene küsimuse üles ja nõudis mingit politikat; sedasama küsis admiral Fremantle Baltimaa kohta. Otsustati, et Vene küsimus Pariisi rahukonverentsil, kuhu 14. jaanuaril 1919 kokku tulla, saab olema esimeseks arutuseaineks. Seni kästi ainult admiralteedil laevastik Baltimerelt tagasi kutsuda. „Selle tagajärjeks saab olema, tähendas sir H. Wilson oma päeva raamatus, — et kõigil vaestel eestlastel ja teistel lõigatakse kõrid läbi. See kõik tuleb sellest, et meil Venemaa jaoks politikat ei ole.“

Oma ennustustes uueks 1919 aastaks tähendas Inglise kindralstaabi ülem muu seas: „President Wilson saab diskrediteeritud... Enamlus hirmutab mind. Enamlastel lähenevad Tallinnale, Riiale ja Vilnale ja varsti jõuavad Poolamaale. Ei meeldi see mulle“ (Lhk. 159).

*

Just samadel saatuslikkudel päeval, kus punavägi juba Tallinna vallutamisele valmistas, oli ka meeoleu London's kõige

madalamal. Inglased olid sõjast lõpmata väsinud, väeosad nõudsid kärsitult koju laskmist ja ametiühingud ähvardasid streigiga, kui veel sõda Venemaal peaks jätkatama.

Üldvalimised töid valitsusele hiilgava võidu, mis tuju märksa parandas. Otsustavaks sai aga, et pärast valimisi sattusid uues valitsuses Vene asjad energilise mehe kätte.

14. jaanuaril 1919 sai Inglise sõjaministriks Winston Churchill, legendaarse sõjamehe hertsog Marlborough temperamentlik järeltuleja. Ühes kindralstaabi ülema sir H. Wilsoniga sai Churchill Vene interventsiooni politika hingeks. Nende eesmärgiks sai — Kaukasist evakueeruda, Türgiga aus rahu teha, enamlaste vastaseid relvastada ja varustada, piiririike konfödereerida enamlaste vastu ühiseks sõjaliseks ja diplomaatiliseks süsteemiks, kellele kõigilt teistelt riikidelt muretseda nii aktiivset toetust, kui võimalik.

Kuid sel politikal oli ka võimsaid vastaseid. Peaminister Lloyd George ei soovinnud sõda enamlastega. Juba 1918 detsembris oli ta liitriikidelt pärinud, mis nad arvaksid rahu ettepanekust Venemaale. Kuigi prantslased selle peale kulmu kortsutasid, pani Lloyd George ette, et kõik Vene sõdijate poolte esindajad kutsutaks kokku Pariisi, — „nagu Room kutsus kokku kaugete maksumaksjate riikide juhte, et nad aru annaksid oma tegudest.“

President Wilson võttis selle ettepaneku vastu ja nii sündis kutse Vene kodusõjast osavõtjatele — ilmuda Prinkipo saare nõupidamisele. Kuid Vene valged loobusid sinna minemast.

Prinkipo tähtaajaga veebruari keskel kerkis Vene küsimus jälle üles. Inglise sõjakabinetis 12. veebruaril ei olnud tahet enamlaste vastu sõjalisi operatsioone alustada. Kindral sir H. Wilson, kes oli siis juba kaotanud lootuse Denikini ja Koltshaki peale, ütles, et ainuke pääsetee on sealt Inglise väed ära tuua. Mingile otsusele ei jõutud.

14. veebruaril 1919, parajaste enne president Wilsoni ärasõitu Ameerikasse, ilmus Churchill Pariisi ja küsis rahukonverentsilt, kuidas jääb Venemaaga. Kas Prinkipost veel kinni pidada või mitte? Kui ei, kas siis sõdida, või rahu teha?

President Wilson vastas, et ta Vene küsimusele lahendust ei tea. Ta tahaks väga kõik liitlaste väed sealt ära tuua ja kui vaja, oleks valmis ka üksi enamlastega Prinkipol läbirääkima. Ei tuleks aga sellest midagi, siis olevat ta valmis ühes teiste liitlastega kõigiks sõjalisteks sammudeks,

mida leitakse otstarbekohaseks, et venelasi aidata.

Järgmisel päeval arutati rahukonverentsil Prinkipo küsimust juba ilma president Wilsonita. Peale Balfouri ja Churchilli olid ka ameeriklased Lansing ja House selle poolt, et veel kord kutsed saata ja tähtpäev määrata. Clemenceau oli aga hoopis Prinkipo vastu. Itallane Sonnino tähendas siis, et esimeses kutses seisis juba tähtpäev — tänane päev, 15. veebruar, seega on uus ülearune.

Churchill oli ettepaneku teinud veel kord raadio teel kutsuda enamlasti pealetungi seisma panema ja vägesid 5 miili tagasi tõmbama, mis tingimisel Prinkipo nõupidamine võiks kokku astuda. Ei tule aga sellest midagi, siis soovitas Churchill rahukonverentsi 48 komisjonile lisaks juure astutada veel üks komisjon, kes uuriks sõjalise interventsiooni võimalusi Venemaal.

Lloyd George telegrafeeris Londoni selle peale, hoiatades, et Inglismaa on hädasohtlikus seisukorras, et sõda enamlaste vastu olevat täitsa võimata j.n.e. Komisjoni asutamise puhul käskis ta liitriikidele ära seletada, et Inglismaa toetus saab olema piiratud, et seks Inglise regulaarväge ei tarvitata ja vabatahtlikegi mitte nii palju ei värbita, et see liig kulukaks läheks ja oma regulaarväe arengut takistaks. Venemaal tuleb nii palju aidata, et ta ise ennast päästaks. Ei kasuta ta juhust, siis tähendab see, et ta enamlaste vabaneda ei soovi, või et tema pääsmine on juba võimata.

Kui Churchill oma ettepaneku Pariisis tegi, avaldati kohe kartust, et komisjoni kokku astumine, kes sõjalist seisukorda arutab, võib publikule teatavaks saada ja tekitada rahutust. Siis pani Balfour ette lihtsalt sõjaülemustele küsimus arutada anda, kes igauks eraldi aruande esitaks. Clemenceau tähendas, kui imelik pilt see olevat, et Maailemasõja võitjad kohkuvad tagasi paljast ideest, oma sõjalistele nõukudele uurida anda küsimust, mida kogu maailm peab Euroopale eluliselt tähtsaks. Selle peale võeti Balfouri ettepanek vastu ja Churchill lahkus Pariisist. Sellest koosolekust tähendas sir. H. Wilson oma päeva raamatusse, et ta nii sügavasse võimetusse veel polnud kunagi näinud „the Frocks“ (tsiviilmehi) langevat.

Kohe Pariisist tagasi jõudes, koostas sir H. Wilson memorandumi, kus soovitas Arhangelskit evakueerida, instruktorite staabid ainult Vene valgete ülemjuhatajate Denikini ja Koltshaki juure jätta ja Taga-Kaukasi üle anda Itaaliale. Kabinett jäi

Läti lennukooli külaskäik meie lennukoolile 20. ja 21. VII 1932.

Keskel õhukaitse ülem kolonel Tomberg, tema kõrval Läti lennukooli ülema abi alampolkovnik Zritte.

sellega nõusse ja sir. H. Wilson viis ta Pariisi. Seal kõneles ta asjast 28. veebruaril marssal Fochiga, kes ka nõustus, juure lisades, et tal ei Denikinisse ega Koltshakisse usku ei olewat. — Ma kardan, et minagi ei usu, tähendab sir. H. Wilson oma päevaamatus.

Vahepeal, kui Prinkipo koguni vette langenud, olid ameeriklased Lloyd George nõusolekul saatnud 22. veebruaril ajakirjaniku Bullitti Venemaale, kes sealt nädala paari pärast tõi enamlaste uued rahupakkumised. Kuid silmapilk juhtus ebasoodne: Koltshak oli Siberis võitunud ja Ungaris olid enamlased pukile tõusnud, nii et rahust enamlastega Pariisis teadagi ei tahetud ja Bullitt koguni desavueeriti.

1919 kevadel läks Koltshakil hästi, liitriikide vägedel aga selle vastu hoopis räbaltasti. Viimastele oli rahukonverents aprilli alul käsu annud Odessa evakueerida. Foch loobus käsu edasisaatmisest ja seda tegi Clemenceau ise, kuna talle president Wilson peale käis.

Samal ajal telegrafeeris admiral Covan, kes Baltimere laevastikku juhatas, et Riias kaos ja enamline terror valitsevat ja et sakslased ei saa sinna marssida, sest et liitlased on nende varustamise läbi lõikanud. Covan kirjutas sellest ka eraviisil sir H. Wilsonile, — nad olid omal ajal koos teeninud lord Robertsi staabis Lõuna-Aafrikas, — paludes, et midagi ära tehtaks ja Balti riikidesse üks liitriikide kindral appi saadetaks. Sir

H. Wilson vastas, et ta saatmisega nõus on ühel tingimusel, et rahukonverents teeks kindlaks laia politika. „Muidu — mitte. 22. novembrist saadik püüan ma saada poliitikat, — püüan, püüan, püüan, ja mitte edu varjugi. Kuna see nii, siis on kogu minu energia nüüd seks juhitud, et meie vägesid välja saada Euroopast ja Venemaalt ja koondata meie jõud meie tulevastesse tormi keskustesse, s.o. Inglismaale, Iirimaaale, Egiptusse ja Indiasse. Seal te oletegi, mu kallis. Kuna riigimehed (?) ei jäksa ega taha saavutada poliitikat, siis olen ma valvamas ja kaitsmas meie enda otseseid huviseid, nii et kui kõik kuum õhk, mis nüüd puhub rahvaste liitudest, väikeriikidest, mandataaridest, muutub kõvade tõeasjade jääkülmaks tuuleks, et siis Briti Impeerium oleks hästi rietatud ja hästi kaitstud kõigi tuleviku hirmude ja hädade vastu.“ (Sir C. E. Callvell: Field-marshal sir H. Wilson, his life and diaries, London, II, lhk. 182).

Rahukonverentsil polnud aga Venemaa-ga ruttu. „Wait and see“ — oodata ja vaadata, see oli Lloyd George politika. Ja sündmused jätkasid omaenda käiku. Covanil palvel oli ainult nii palju tagajärgi, et suvel Balti riikidesse saadeti liitriikide sõjamilitsioonide ülemaks kindral sir Hubert Gough, endine Inglise 5. armee juhataja.

Koltshaki edasitung Uraalimail jätkus 1919. a. märtsis ja aprillis, lähenedes Kaasani kohal Volgale. Ka liitlaste Arhangelski väed

kindral Ironside juhatusel liikusid aprillis kagu poole edasi.

1. mail lõunatas sir H. Wilson Bonar Low'ga Lloyd George pool. Arutati pikalt Venemaast ja suure võitluse peale nõustus peaminister Wilsoni ettepanekuga — lasta Ironside ühineda Koltshaki vägedega Koltshaki kohal. Järgmisel päeval oli Arhangel'ski valitsuse esimees Tshaikovski sir H. Wilsoni pool ja kinnitas selle rahulolemiseks, ta ei nägevat mingit põhjust, miks Koltshak sel suvel Vjatksasse, Vologdasse ja isegi Petrogradi ei peaks jõudma.

Iseloomulikud mõtted Pariisi rahukonverentsist tähendas sir. H. Wilson oma päevaamatusse 3. mail:

„Iga päev üks juhus teise järel lõikab ära pudedast alusest, millele me ehitame. Siin eestlased ähvardavad teha eraldirahu enamlastega, seal soomlased on marssimas Petrogradi peale, siin jugoslaavid ründavad austerlasi ja vallutavad Klagenfurti, seal rumeenlased suruvad ungarlasi üle Theissi, siin on bulgaarlased läinud marru ja vangistanud mõne kreeklase, — j.n.e. — lõpmatuseni. Ja Pariis jääb halvatuks ja võimetuks, kõik sellepärast, et ise ehitab väikeriikidele ja rahvasteliidule, ilma võimuta oma otsuseid peale sundida.“ (Lhk. 187).

Koltshaki kevadised võidud viisid lõpuks rahukonverentsi nii kaugele, et see 26. mail talle ette pani, teda teataval tingimustel kui Vene valgete ülemvalitsejat toetada. Neis tingimustes taheti temalt Inglise ettepanekul — piiririikide autonoomia tunnustamist ja Ameerika ettepanekul — Vene Asutava Kogu kokkukutsumise lubadust. Koltshak vastas 4. juunil, tingimusi teatava ettevaatusega vastu võttes ja 12. juunil teatasid liitlased, et nad Koltshaki vastusega rahul on.

Kuid just sellest ajast pöördus sõjaõnn Koltshakist ja et teda aidata, hakkasid inglased õhutama Petrogradi vallutamise operatsiooni.

Inglise sõjaministeeriumi operatiivosakonna ülem seletas 11. juunil Vene valgete sõjaväe esindajale Londonis kindral Golovinile:

Siberi rinde raske seisukorra kergendamiseks on vaja tegevust Petrogradi vastu energiliselt arendada. Vene väeosade vähene arv ja seisukord ei võimalda aga seal iseseisvat aktiivtegevust, ei lase isegi loota neilt stabiilset kaitset. Seepärast soovitakse Petrogradi vallutamiseks tõmmata kaasa Soome väed, asetades neid kas või teise liini. Tingimuseks oleks, et Petrogradi operatsioonist kõik olemasolevad

Vene väed osa võtaksid. Vene ülemjuhatajaks on Judenitsh, operatsioonide üldjuhatus on liitriikide käes. Judenitshi kätte läheb kogu võim Petrogradis ja vallutatud territooriumil, et uueks rindeks kõige kiiremini vägesid vormeerida. (Nabokovi 7/6 tel. Omskile, E. Jakuschkin i S. Polunin: Angliiskaja interventsia v 1918—1920, Moskva, 1928. Lhk. 68, 69).

Nii siis, kui kindral Gough Baltimaile jõudis, sai tema ülesandeks korraldada Petrogradi äravõtmist Judenitshi vägede poolt eestlaste ja soomlaste toetusel. Et nendega läbirääkimisteks venelastel vastutav asutus oleks, laskis ta Tallinnas moodustada Looduse Vene valitsuse. Kuigi seega sattus ta vastu ollu Vene valgete juhtidega, kes mingist tõsisemast järelandmisest eestlastele ja soomlastele kuuldagi ei tahtnud.

*

Tolleaegsest Vene koduõjast annab Churchill („The World Crisis“ IV, peat. XII) värvika pildi:

„1919 kestel käis imelik sõda kogu Venemaa pinnal, nii avaral ruumil, et sajatuhandelised armeed seal ära kadusid, laiali pillatud ja ära sulavad, nagu aur. Mingit tõelikku lahingut; — retked, kokkupõrked, tapmised, kuid mille tagajärjel maaalad, nii suured, nagu Inglisemaa või Prantsusmaa, lähevad käest kätte; lipukused kaardil, paljad eesriided vägedest, ratsaväe lehvikud, mis edasi tungivad või taganevad sadandeid miile ilma tõsise põhjuseta või püsiva tagajärjeta; vähe vahvust, ei mingit halastust. Tungitakse edasi? On kerge jätkata. Taganetakse? On raske seisatama jääda. See sõda sarnaneb paberil suurele sõjale oma kahe rindega — ida ja lääs. Tõelikult on see ainult sõja fantoom, kõhn, külm, ilma olemuseta, sõda varjude riigis.“

Koltshak esitaks siis Denikin teostasid seda, mis kutsutakse pealetungideks määratumatel pindaladel. Seisamaõõda, kuidas nad edasi jõudsid, nende liinid laienesid ja peenesid ühtlasi, kuni hektkeni, kus neil polnud näiteks rohkem, kui üks mees miili kohta. Sel silmapilgul enamlasted, niisama nõrgad, selle surve all kaldudes alla, olgugi ilma tahtmata, kontsentratsioonile, reageerisid nõela tonkega, millest jätkus, et täispuhutud palli lõhkema panna. Siis kõik lipukused taandusid järsku, linnad vahetasid valitsejaid ja lugesid kasulikuks ühtlasi vahetada ka oma poliitilisi vaateid; vaesed relvastamata inimesed kannatasid hirmsa kättemaksu all... Suured looduslikud või strateegilised jooned — Volga,

Uraal ei pakknud mingit toetuspunkti; nende võitmine, nende kaotamine jäi ilma tagajärjeta. Vähe surnuid lahinguväljal, kuid lugematud mahalaskmised. Vene linnade, truude perekondade, tagasihoidlikkude kodukollete tragöödiad täidaksid sünged raamatukogud.“

Churchill uskus, et 20—30.000 haritud ja hästi relvastatud Euroopa sõdurist oleks jätkunud, et ilma suurema raskuseta või kaotuseta mõnd raudteed pidi Moskva tungida, pühkides enda eest ära iga vastupanu. Kuid just need 20.—30.000 meest pudusidki.

Vene vägede krampliikkudele ja laialivalguvatele operatsioonidele vastas liitriikide poolt järjekindlusetu politika. Liitriigid olid Nõukogude Venega sõjas ja ei olnud ka mitte. Nad interveneerisid ja ei interveenerinud. Püssipaugud, rahuläbirääkimised ja kaubitsemiskatsed käisid ühel ja samal ajal. Isegi Koltshaki toetamise otsus ei muutnud selles oluliselt midagi.

Liitriikide politika nõrkusi kirjeldas välisministri lord Curzoni 16. augusti memorandum:

Politikat, mida aetakse, ei sa koherentseks nimetada. Isegi selle politika põhimõtted on veel vaieldavad mõneski suhtes... Seisukord on nii keerukas, on nii raske jõuda otsustele, mis vastuvõetavad kõigile, et võib tihti ilma liialdamata öelda, et meil politikat üldse pole olemas.

Neis tingimustes suurriigid, kui nad ei põgene tegevusetusse (liig sagedane varjupaik, seda peab tunnistama), tegutsevad ebakindlalt. Finantskoorem kaldub peaaegu ainuüksi nende riikide õlgadele, kel on kõige rohkem ressursse või kes kõige vähem hirmu ülesnäitavad neid tarvtiada...

Vene õhturindel ajavad Poola ja Balti riigid, Leedu, Läti ja Eesti sõjalisi operatsioone Vene nõukogude valitsuse vastu. Mis puutub Balti riikidesse, siis oleneb nende vastupanu jätkumine suurelt jaolt ainelise toetuse tähtsusest, mida nad saavad, niisama ka seisukohast, mille võtavad liitriikide valitsused nende rahvusliste püüete vastu. Politiliselt on praegune seisukord väga vähe rahuldav. Tema Majesteedi valitsus tunnustas Tallinnas ja Liibavis asuvate Eesti ja Läti ajutiste valitsuste faktilist võimu ja liitriikide esindajad Pariisis asendasid viiendana tingimusena admiral Koltshaki tunnustamise juure, et „kui ühelt poolt Venemaa ja teiselt poolt Eesti, Läti, Leedu, Kaukasi ja Transkaspia territooriumide suhetes kiirelt ei saavutata kokkulepetel lahendust, siis korraldatakse see rah-

vasteliidu nõu ja abiga ja kuni selle korralduseni Vene valitsus on valmis tunnustama neid territooriume autonoomseteks ja kinnitama suhteid, mis võivad olla nende tegelikkude valitsuste ja liitriikide valitsuste vahel.“

Ometi ei ole ühtegi sammu astunud, et katsuda kindlustada piiriikide koostööd politikale, mida liitriigid kavatsenud. Ühtki teadaannet pole tehtud nende riikide esindajatele Pariisis, vaatamata nende sagedaste avaldatud soovile olla informeeritud liiduvalitsuste tahetest. Sellest on järgnenud raske rahulolematuus Lätis, Leedus ja Eestis...

Võib olla on ülekohus siit järeldada, et peapõhjuseks on poliitilise läbinägevuse ja harmoonia puudumine liitriikidel. Kuid ilma ülekohtuta võib meie nurjaminekuid sellest tuletada, et teatavad võimud, selle asemel, et püüete kontsentratsiooni ja poliitilise, sõjalise ja finantsilise koordinatsiooni organiseeritud poliitikat ajada, on eraldi aktsioonidega mitmesugustele sõjaväeljadele suurelt jaolt laialipuistanud ressursid, mis nad oleksid võinud üldsuse käsutada anda.“

Lord Curzoni manitsused jäid tagajärjeta. Ei suutnud liitriigid kokku leppida omavahel, ega veel vähem Vene valged oma piirirahvastega. Kui valgete juhid Loode-Vene valitsuse moodustamise pärast Pariisis protesti tõstsid, pidi koguni kindral Gough Baltimaalt lahikuma.

*

29. juulil 1919 seletas Churchill parlamendis, kuidas tahetakse Inglise vägesid Põhja-Venemaalt tagasi tõmmata ilma kastroofita ja häbita. Juba 4. märtsil oli Inglise sõjakabinet otsustanud Põhja-Venemaa evakueerimiseks Pariisis peale käia. Evakueerimise kaitseks saadeti kohale 8000 uut vabatahtlikku. 30. aprillil teatati Koltshakile, et enne talvet lahkuvad Põhja-Venemaalt kõik liitriikide väed, kuid et seks ajaks loodetakse kohalikkude Vene valitsust omaenda jalgele aidata.

10. augustil alustas kindral Ironside operatsiooni, millega 6 enamlaste pataljoni hävitas ja 2000 vangi võttis. Vastase seega mõneks ajaks halvates, taganesid inglased laevadele. 27. septembriks oli Arhangelsk ja 12. oktoobriks Murman evakueeritud. Kokku olid inglaste kaotused Põhja-Venemaal olnud 106 ohvitseri, neist 41 surnut ja 877 alamväelast, neist 286 surnut.

Koltshaki täht hakkas aga loojenema samast ajast, kus liitriigid teda tunnustasid. Juba augusti alul otsustas liitlaste ülemnõu-

kogu Koltshaki enam mitte toetada, sest kindral Knox teatas sealt, et Koltshaki mehed ei kuula enam kedagi ega ole ka märgata, et ohvitseridki katsuksid neid jälle kätte võtta.

Churchill oli 28. mail Knoxi kaudu Koltshakki manitsenud, et see liitlaste tingimused vastu võtaks.

Ta oli igat moodi nii Koltshakki, kui Denikinilt juhtinud ja toetanud. Denikinile saatsid inglased 250.000 püssi, 200 kahurit, 30 tanki, hulk varustust, mitusada ohvitseri instruktoritena ja septsialistidena.

Abi pakuti ka poliitilist. 22. septembril teatas Churchill oma valitsusele, et tema püüdeks on Vene valged piirirahvastega lepitada, saavutada föderaalne Venemaa, mis võimaldaks kohalikud autonoomiad ja Vene ühtluse põhimõtte.

Poolakad olevat liitriikidele ettepannud alternatiivi: 1) kas liitriigid finantseerivad 500.000-lise Poola armee, kes vallutaks Moskva, ehk 2) poolakad teevad enamlas-

tega eraldi rahu. Kuna esimene võimalus kogu venelaste rahvustunde poolakate vastu mobiliseeriks, teine aga Vene valged hukatusse jätaks, siis tulevat liitriikidel poolakaid veenda, et nad veel mõned kuud jätkaksid seda tegema, mis nad teevad, s. o. oma piiridel enamlastega sõdima, ilma Moskvant tungimata ja ilma ka eraldi rahule mõtlemata. Sama politika käib ka Balti riikide suhtes. Neile ei tule lubada liig energilisi algatusi, kuid neid tuleb ka kokkulangemisest hoida.

15. septembril kirjutas Churchill, et inglased sel aastal ligi 100 miljonit ja prantslased 30—40 miljonit naela võitluseks enamlaste vastu kulutanud.

„Let him have his chance“ — las' ta saab oma shansi, s. o. las' ta proovib oma õnne! See oli Inglise politika Vene interventsioonis niihästi Vene valgete, kui ka piiririikide suhtes. Piiririigid haarasid oma õnnest kinni, kuna Vene valged ta peost välja libiseda lasksid.

Möödunud aasta saavutisi sõjaasjanduses.*)

A. Sissejuhatusesks.

Sel ajal kui igasugustel konverentsidel, milledest viimane — Genfis vältas kuid, tähtsamate riikide esindajad arutavad desarmeerimise küsimusi ning rahvastel ei puudu head tahtmist säilitada kestvat rahu, kergendades seda rasket koormat, mis lasub kodanikkude õlgadel relvastamise kulude näol, — töötatakse kõikjal väga intensiivselt sõjaasjanduse arendamise kallal; tehakse parandusi relvastatud jõudude organisatsioonis, konstrueeritakse uusi relvu ja parandatakse vanu, täiendatakse varustuse süsteemi, võetakse tarvitusele uued ja tähtsamad õppemeetodid, revideeritakse lahingudoktriini j.n.e. Sealjuures tähendatakse, et rahvastel pole usaldust üksteise vastu ja et Maailmasõjas lüüasaanud helligataavad salajas revanšimõtteid, mispärast väga kergesti võivad tekkida konfliktid rahvusvahelises ulatuses..., desarmeeritud ja sõjaliselt nõrgad rahvad olevat tugevamatele ja aktiivsetele naabritele suureks kiusatuseks, seepärast parem juba karta kui pärast kahetseda. Lühidalt: si vis pacem para bellum — tahad rahu, valmistu sõja vastu... Neid ja teisi samasisulisi mõtteid võib leida siit-

sealt sõjakirjanduse veengudelt kui küsimus *keerleb desarmeerimise ja rahu säilitamise ümber.*

On seepärast loomulik, et säärases piiravas, umbusalduse õhkkonnas peab tahes ehk tahtmata relvad alati korras ja tegevusse valmis hoidma, kuna keegi ei tea öelda millal neid vaja võiks minna; ühtlasi on tarvilik, et nad seisaksid kaasaja sõjatehnikliste nõuete kõrgusel, kuna sellest oleneb suurel määral edu lahingus.

Poleks seepärast üleaarune jälgida sõjaasjanduse arenemist möödunud aastal, millel ta on teinud edusamme nii organisatsiooni, relvastuse kui ka teistel aladel. Püüame seda arenemist jälgida tema tähtsamates avaldustes niipalju kui seda on toodud avalikkusele — ajakirjanduse veengudele.

B. Organisatsioon.

Sõjaväe organisatsiooni alal pole möödunud aastal olnud märgata radikaalsemaid uuendusi, mida osaliselt võiks ehk seletada asjaoluga, et pärast otsimisi ja katsetamisi, mis järgnesid Maailmasõjale, on nüüd jõutud enamvähem püsivate vormideni; teisest küljest võib olla ei taheta ette võtta laiaulatuslikumaid muudatusi praeguste rahutute aegade tõttu, kus riikide poliitilised

*) Inglise, Prantsuse, Saksa, Itaalia, Austria ja Šveitsi sõjakirjanduse andmeil.

vahekorrad on väga ebaselged ja võiks tekkida kriis just sel momendil kui kaitsejõud on reorganiseerimisel ning pole võitlusvalmis.

Organisatsiooni küsimusi — nagu nähtub sõjakirjandusest — on vaatamata sellele kõikjal tähelepanelikult uuritud ja sooritatud selles asjas mitmesuguseid katseid, eriti mis puutub motoriseeritud ja mehhaniseeritud üksuste moodustamisse. Selles valdkonnas on Inglismaal ja osalt ka Põhja-Ameerika Ühendriikides pääsma mõjule kaunis radikaalne vool, mis tahaks sõjaväge motoriseerida ja mehhaniseerida täies ulatuses ja likvideerida senised relvliigid täielikult või vähemalt osaliselt. Seevastu aga teised, peamiselt Euroopa mandriiigid Prantsusmaaga eesotsas on suhtunud sellesse küsimusse tagasihoidlikumalt; neis riikides loetakse, et motoriseeritud ja mehhaniseeritud jõud ei suuda siiski asendada teisi relvliike, küll aga võiksid nad tiheda koostöötamise juures märksa hõlbustada nende tegevust lahingus.

Katsetest motomehhaniseeritud üksustega Inglismaal 1931. a. on juba kirjeldatud „Sõduris“ nr. 7/8, 1932. a. lhk. 117. Mehhaniseeritud brigaad oli siin — vist küll maanduslikel kaalutlusil — väiksemas koosseisus kui eelmistel aastatel, kuid vaatamata sellele katse pakub külladast huvi, eriti mis puutub taktika valdkonda kuuluvatesse küsimustesse.

Põhja-Ameerika Ühendriikides möödunud aastal toimetati katseid 1930. a. lõpul selleks moodustatud eksperimentaalüksusega. Mõningad andmed lasevad oletada, et siit ammutatud õpiste tagajärjel ameeriklased on loobumas iseseisvatest motomehhaniseeritud üksustest puhtal kujul ja on jäänud peatuma n. n. segakoondiste juures, mis moodustatakse mehhaniseeritud ratsaväest ja teda kõvendavatest teiste väeliikide elementidest; sealjuures ratsavägi esineb kahel kujul ja nimelt: üks rügement¹⁾ täielikult mehhaniseeritud, teine aga hobustel — nende ülesannete täitmiseks, mis maastikuliselt käivad üle jõu mehhaniseeritud osadele. Samal ajal ameeriklased toimetasiid katseid ühe motoriseeritud jalaväe rügemendiga,²⁾ mis koosnes 2 pat. à 1 juhtimise rühm, 1 teenistuste kompani, 1 motoriseeritud rk kompani ja 2 laskuri kompanit (mitte motoriseeritud). Tulemused pole veel selgunud.

Prantsusmaal on peamiselt proovitud segaüksusi, mis koosnevad ratsaväeosadest ja motoriseeritud üksustest ning on tuntud n. n. kerge diviisi nime all;³⁾ diviisi koos-

seisu kuulub peale 2 ratsaväe brigaadi veel üks autodel transporteeritavast jalaväerügemendist („dragons portés“) ja ühest ratsurite grupist koosnev segabrigaad. Viimasel ajal on tulnud kuuldavale häält säärase liikumise kiiruse poolest mitte üheväärsete elementide liitmise vastu üheks väeüksuseks; teised jälle sooviksid täies ulatuses motoriseeritud väekoondiste moodustamist, muidugi niisugustel veovahenditel, mis võivad vabalt liikleda ka väljaspool teid; ratsavägi leiaks sel juhul kasutamist ainult lähedamaa luure ja niisugusel maastikul, kus ei saa teotseda motoriseeritud jõud, kes võtaksid oma kätte kaugema luure. Möödunud aastal Prantsusmaal katsetati veel n. n. mootorratturite eskadroni, mis esimest korda ilmus õpiveäljale 1930. a. ja leidis kaunis laialdast kasutamist 1931. a. Champagne'i manöövritel, kus teda tarvitati mitmesuguste ülesannete täitmiseks, criti aga luureks ja julgestuseks. Kogemused näitasid, et mootorratturid ei suuda anda seda, mida neilt võiks loota, kuna nad ei saa liikuda murdmaastikul ja neil puudub kaitse soomuse näol; siiski väikestes salkades nad töötasid üsna edukalt, eriti koostöötades soomusautodega ja vähemal määral ka ratsaväega, kelle liikumise kiirust ja löögi jõudu nad tunduvalt suurendasid. Peale selle katsetati veel üksikute mootorratturite salkadega koostöötamisel nii jala kui ratsaväe osadega.⁴⁾

¹⁾ Koosseis: juhatus, kelle käsutada üks side- ja üks varustuserühm; soomusautode üksus; õhukaitse salk; tankide kompani — 21 tanki; motoriseeritud rk kompani — 9 relva; suurtükiväe patari — 4 suurt. kal. 75, autodel, 2 autom. suurtükki kal. 75 ja 1 haubits kal. 75 — lülikuil; pionerikompani; keemik. salk; teenistused.

²⁾ Rügemendi materjalosa: 18 turistitüübilist autosõidukit, mis kohandatud liikumiseks väljaspool teid; 5 harilikku turistitüübilist autot; 48 veoautot à 1,5 tonni kohand. liikumiseks väljaspool teid; 9 samatüübilist keskmist veoautot; 1 traktor; 5 liikutavat kööki ja 1 veenõu; 5 sõiduautot.

³⁾ Koosseis: juhatus; 2 rabrig. à 2 rarügementi; 1 rügem. „dragons portés“; div. suurtükivägi: 2 gr. à 3 ratsapatariid kal. 75 ja 1 gr. autodel veetav — kal. 105; 1 rk grupp — 3 esk. à 11 rk — autodel; 1 pion. komp. jalgratastel; 1 telegr. komp.; 1 raadio ja 1 tuviside salk; 1 silla kompani; tarvidust mööda: jalavägi autodel, tankid, suurtükivägi (div. suurtükiväe kõvenduseks), lennuvägi j.n.e., teenistused. „Dragons portés“ pataljon nõuab 64 autosõidukit, mis suudaksid liikuda väljaspool teid ja jaguneksid: 2 sideks, 41 laskurite tarvis, 14 rk veoks, 2 „Stokes'ite“ tarvis, 2 37 mm suurt. peale ja 3 reservuaari.

⁴⁾ Mootorratturite eskadron koosneb 4 lahingurühmast, milledest igaühel 4 kk ja 13 m. ratast, 1 teenistuste rühm — 7 m. atast ja 4 sõj. uav

Saksamaal, kus samuti pöörati moto- mehhaniseerimisele tõsist tähelepanu, pooldatakse rohkem segatüüpi üksusi; mootor-ratturite kohta valitseb arvamus, et neid saab edukalt kasutada ainult väiksemate allüksustena koostöötamisel soomusautodega ja ratsaväega luure, julgestuse ja sideülesannete täitmisel. See oleks kokkuvõtlikult motoriseerimise ja mehhaniseerimise kohta tähtsamates riikides.

Mis puutub organisatsiooni küsimuse teistesse aladesse, siis möödunud aastal siin on kõige suuremat aktiivsust üles näidanud Prantsusmaa. Selle riigi sõjakirjanduses on elavalt vaieldud tegevteenistuse aja vältuse üle, mida paljud loevad liialt lühikeseks kui arvesse võtta modernsemaid võitlusvahendeid, millede tundma ning tarvitama õppimine on seotud võrdlemisi suure ajakuluga. Edasi, on kaalutud piirikatte küsimust; praegu piiriäärse ribas majutatud väeosad ei suutvat tagada riigipiiri julgeolekut mobilisatsiooni korral, iseäranis kui silmas pidada, et vastasel on kasutada esmajärgulised võitlusjõud (mõeldakse saksa elukutselist sõjaväge); selleks olevat tarvis vähemalt 12 diviisi normaalkoosseisus, nagu arvatakse parlamentliikludes ringkondades (dep. col. Fabry). Need arvustavad häälid on leidnud vastukaja sõjaväe juhtivates ringkondades: piiriäärne kaitsevöö täiendatakse uute kindlustistega, mobilisatsiooni korral fortifikatsioonilised ehitised on mõeldud mehutada alarmikorras lähedal ložeerivate väeosadega ja teiste kohapealsete kaitsejõududega, et niiviisi kiiresti moodustada tugeva ja pideva tõkke vastase moto-mehhaniseeritud osadele. On arutatud küsimust kuidas saada üle 1935/38. a. meesko-danikkude kriisist (sündivuse vähenemine Maailmasõja puhul) ja on võetud tarvitusele vastavad abinõud, millised — pole täpsalt teada. Lõpuks väeosades on suurendatud elukutseliste sõdurite arvu, mis näib sündinud olevat kindral v. Seeckti mõjutusel, kes oma kirjatöodes teatavasti propageerib elukutselist sõjaväge. Selle tagajärjel prantslased praegu omavad 7 tugevat kattediviisi, mis on alati valmis tegevuseks ja neile toetuseks 6 liikuvat ja 5 ratsadiviisi — teises ešelonis; neile jägneksid juba teised mobi-

tot; kokku 5 ohvitseri ja 146 sõdurit. Salga koosseis: juhatus, 1 m.-ratturite eskadron, 1 motoriseeritud eskadron, võimeline liikuma väljaspool teid, 2—4 soomusautode rühma, 1 rühm motoriseeritud suurtükke kal. 75.

liseeritavad väekoondised. Sakslased arvavad, et 2 aastakäigu käsutusväelaste sissekutsumisega prantslased saavad mobilisatsiooni korral kohe välja panna kuni 20 diviisi lisaks katteosadele, milliseid jõude võib kahestamise teel lühikeses ajaga hõlpsasti tõsta 40 diviisini.

Teistest riikidest Jugoslaavias moodustati mõningate üksuste kahestamise teel uusi väekoondisi; rk üksuste arv jalaväe rügemendis suurendati 1 komp. 4 komp. peale — iga pataljoni tarvis 1 kompani; on asutud materjalosa uuendamisele Prantsuse ja Tšehhoslovakkia sõjatööstuse kaasabil. Hispaanias — seoses revolutsiooniga — vähen-dati relvastatud jõude: jalaväge — 16 diviisilt 8 diviisi ja ratsaväge 27 rügemendilt 10 rügemendi peale, kusjuures vastavate allüksuste koosseis olevat jäänud ilma suurema muudatuseta. Taanis sõjavägi likvideeritakse ja asendatakse arvult väiksema maa-mere- ja õhupolitseiga; sellekohane seadus oli käesoleva aasta alul juba parlamendilt vastu võetud ja senati heakskiitmiseks esitatud.

Teatava üldise nähtena, mille kohta peaaegu kõikide riikide sõjakirjanduses on sõna võetud, esineb tule ja liikumise probleemide lahendamine jalaväe allüksuste piirides. On märgata tugevat tendentsi nihutada esiplaanile tule elementi liikumisvõime kahjuks, kuigi mitmel pool, eriti värskemal inglise sõjakirjanduses on avaldatud mõtteid, et jalaväele tuleb tagasi anda tema liikumiskiirus teda vabastades osaliseltki raskete automaatrelvade ja nende juure kuuluvate suurte laskemoona kvantumite kandmisest lahinguväljal. Seniks aga nähtavasti püsib jalaväeüksuse eeskujuna prantsuse pataljon oma massiivse tulejõuga, mida annavad temale 36 kerget ja 16 rasket kuulipildujat. Temani praegu küünib ainult Põhja-Ameerika Uhendriikide pataljon, mis omab samasuguse arvu automaatrelvi ja lisaks sellele veel igas rügemendis 1 rk kompani — 16 relva ja 1 miinipilduja kompani koosseisus: 8 miinip. kal. 75 ja 8 suurtükki kal. 37. Viimasel ajal on tehtud katseid ühendada rk ja kk „Madseni“ tüübis; ühenduses sellega on Inglismaal kerkinud mõte koostada jalaväe pataljon 3 kompanist, milledest igauks omaks 18 „Madseni“ kuulipildujat universaaltüüpi.

V. K-ts.

(Järgneb.)

Boris Seremetjevi rüüsteretk Eesti- ja Liivimaale a. 1703.*)

H. Sepp.

Peale viimast kokkupõrget toimus kindral Nikolai von Werdeni poolt Narva piirkonna laastamine.²⁸⁾ Nähtavasti küll selle mõjul käsutas Eestimaa kindralkuberner Axel Julius de la Gardie kokku üldise väkkekutse. 21./22. juulil käskis ta kogu Eestimaa talupoegkonna kokku tulla Kolga metsa, jäädes seal ootama Schlippenbachi edaspidiseid käske. Kokkutulevatel talupoegadel pidi kaasas olema vajalik toidumoon. Talupoegkonna Kolga metsa käsutamise põhjuseks esitab ta vaenlase kavatsust peale tungida Eestimaaale Narva linna ja Narva jõe suudme vahel.²⁹⁾ Kroonik Kelchi poolt esitatud andmete järgi tekitanud talupoegkonna käsutamine Kolga metsa suure rahutuse, — see mets olevat olnud kõigest 6 penikoorma kaugusel Tallinnast, siit oleks võidud kaitsta ainult Tallinnat ja Harjumaad. Talumehed küsinud, mis saavat nende naistest ja lastest ja kodudest, mida nad ei saavat kaasa võtta Kolga metsa. Nad küsinud ka, mispärast tahetavat jätta Eestimaa idapoolsed osad ilma kaitseta. Väkkekutse toimunudki loiult ja kokkutulnud meeste relvastus olnud halb. Kindralkuberner olevatki lubanud kokkutulnud talupoegi koju minna.³⁰⁾ Nähtavasti kadus vaenlase paletungi hirm otsekohe selle järgi, kui saadi kindlamaid teated kindral von Werdeni lahkumisest Narva alt, kus ta oli laastanud maad kuni Narva jõe suudmeni (Narva jõe idapoolsel kaldal). Vahepeal aga omas just piir Narva jõe lõunapoolsemas osas ähvardavama ilme, kuid tolleaegsetes sõja olukordades ei võinud see esialgu veel siiski mitte erilisel silma paista. Kelchi andmete järgi tulnud jaanipäeva paiku iga päev Vasknarva juures üle jõe vaenlase salgad, niites seal rohtu. Kuid samalaadilisi nähteid esines ju ka mujal. Nagu varem nägime, teotsesid venelased juuni ja juulikuul Tartu ja Võrumaal, Pihkva järvel ja Narva ümbruskonnas. Mõnevõrra enam tähelepanu enesele tõmbas muidugi see, kui, nagu Kelch teab, mõni nädal hiljem venelased Vihtse juures, kus Narva jõgi kõige kitsam, olevat jõe silla ehitanud. Nüüd saadetud sinna ooberst-

leitnant Carl Otto Freymanni juhatusel väesalk (arvatavasti Schreitenfeldi dragunite rügemendist), kes peale selle kui lasknud mõned paugud sealseisvale väikesele venelaste salgale, seda ära ajades, osa silda lasknud ära hävitada. Venelased on selle jälle pärast ära parandanud.³¹⁾ Tingimata oleks Schlippenbach pidanud sellest suunast püüdma saada luure või mõne vaenlase salga vangistamise teel kindlamaid andmeid. Augustikuu alul näib siiski Schlippenbach mõnevõrra enam tähelepanu pööranud olevat ka Vasknarva suunale. Ta pidas nüüd siin valvet tarvilikumaks. 5./6. augustil käskis ta Peipsi laevastiku ülemat Carl Gustav Löschern von Hertzfeldti minna oma laevadega Vasknarva suunas luurele.³²⁾ Löschern von Hertzfeldt tegi seda aga väga vastu tahtmist. Oma vastuses Schlippenbachile selatas ta, et ta ei võivat vastutada selle eest, et asetada laevu lahtisele järvele — ta kartvat seal laevadele tekkivat hädaohtu.³³⁾ Kirjas Tartu komandandile Skyttel 24./25. aug., vastuses Skytte kirjale 23./24. augustist, milles Skytte oli teatanud, et Schlippenbach nõudnud, et Löschern von Hertzfeldt läheks otsekohe Vasknarva juurde, pidades luuret vaenlase kavatsuste järgi, küsib ta imestades, mis võivat ta seal laevastikuga ära teha. Kui ta seal suudaks takistada vaenlast, tegevat ta seda heameelega, kuid tõepoolest pidavat ta seisma laevastikuga järvel ankrus, — laevad umbes penikoorma kauguseni jõe väljajooksu kohast. Kui vaenlane tahvat peale tungida Schlippenbachile, olevat 100 võimalust minna üle Narva jõe, mitte aga üle järve.³⁴⁾ Paar päeva hiljem kirjutas ta samast kohast Tartu komandandile, et

²⁸⁾ Mankell I, lk. 184.

²⁹⁾ Axel Julius de la Gardie plakat 22. juulist 1703. a.

³⁰⁾ Kelch, Continuation, lk. 346.

³¹⁾ Kelch, Continuation, lk. 346—347.

³²⁾ Schlippenbachi kiri Carl Gustav Löschern von Hertzfeldtile, dat. 6. aug. 1703. a. Karolinska krigares dagböcker jämte andra samtida skrifter XI. Luud 1916, lk. 281—282.

³³⁾ Karolinska krigares dagböcker XI, lk. 282—283.

³⁴⁾ Carl Gustav Löschern von Hertzfeldti kiri dat. brigantiin Carolusel ¼ penikoorma kaugusel Alatskivist 25. aug. 1703. a. Karolinska krigares dagböcker XI, lk. 283.

laevastikuga polevat midagi võimalik korda saata Vasknarva juures. Laevad olnud terve aja tormi ja vastutuulte käes. Ainult 25./26. augustil olnud ilm purjetamiseks soodus. Ta olevat siis ka välja saatnud oma laevastikust 5 kergemat laeva, käsuga teha luuret vaenlase ranniku järgi ja silmas pida, kas seal pole vaenlase laevu, millede abil oleks võimalik teha transporti üle järve Rootsi poolele. Need 5 laeva täitnudki seda piki randa Oudova suunas ja Vasknarva pool, olles nii kalda lähedal, et vaenlane on tabanud mõne kahurikuuliga Narva nimelist laeva. Seda luuret teinud ta seejärel, et Schlippenbach kirjades korduvalt avaldanud kartust, et vaenlane tahtvat teha transporti üle järve Vasknarva poolele. See polevat aga võimalik, — vaenlasel puuduvat selleks abinõud Peipsi järvel. Tormi läbi olevat aga lekkima hakanud kaks väiksemat laeva, nii et olnud tarvis alatasa vett välja pumbata. Vaenlasel olevat rannal palju jalajärelähte. Vaenlasele on olnud palju jala- ja ratsaväge.³⁵⁾

Mõnevõrra näib Löschern von Herzfeldti arvamisel põhja olevat, et võimatu oli Peipsi järve suunalt midagi tõsisemat ära teha vaenlase pealetungi pidurdamiseks. Et Schlippenbach aga nii tungivalt Löschern von Herzfeldtile peale käis, osutab sellele, et ta nähtavasti augustikuu esimesel poolel kartis venelaste pealetungi Vasknarva lõuna, mitte aga põhja pool. Hiljem aga pidas võimalikuks ka pealetungi põhja poolt, pidades eriti silmas otse Narva piirkonda, hiljemini osalt siiski sellest lõuna poolsemast suundast, mida tõestas ka peajõudude asetamine Purkse jõe põhjapoolsema osa piirkonda.

Kroonik Kelchi järgi olevat augustikuu lõpul, kui oldi asumis rukki külvile, levinud teade, et vaenlane kavatsevat üle tulla silla kaudu Vihtse juures ja maale peale tungida. Nüüd saadetud osa Rootsi sõjaväest (Rakvere juurest) üle Purkse, ooberstleitnant krahv Gustaf Adolf Lewenhaupt 400—500 mehega Mäetagusesse. Schlippenbach ise olevat asunud 800 draguniga ja ratsaväelasega Aa mõisa, jättes sealt mitte kaua eelreservi oobest Burghauseni.³⁶⁾

Narva komandandile ja Schlippenbachile mõjusid muidugi erutavalt Vene sõjavägede kontsentreerimine Narva piirkonda. Narva komandant kartis nimelt Narva piiramist.³⁷⁾ Nähtavasti oli säärasel seisukohal esialgu ka Schlippenbach ise, kuid Vene vägede kontsentreerimine augustikuu keskel pidi mõnevõrra muutma tema ettekujutust venelaste pealetungi suunast.

Et Schlippenbach hakkas kartma pealetungi Peipsi järvest põhja pool, näeme tolleaegsest allikmaterjalist. 18./19. augustil kirjutas Schlippenbach Liivimaa kindralkuberner Carl Gustav Frölichile, et olevat vaja Erla maamilitsamehi paigutada Võndu, ja et nad ootaks seal edaspidiseid käske, sest olevat saadud teateid ooberstleitnant Lorentz Löschern von Hertzfeldtilt, et vaenlane koondab pealetungiks jõudusid. Samal päeval olevat ta saanud teate Narvast ja eelpostilt Oddrise (Uddriase?) juures, et vaenlane koondavat jõudusid Vasknarva juures. Et selle üle selgusele jõuda, saatnud ta välja luuresalga ooberstleitnant Freymanni juhatusel.³⁸⁾

Nüüd pidi Schlippenbachile muidugi enam-vähem juba selguma tõeline seisukord.³⁹⁾ Schlippenbachi tegevust segas ka tugevasti moonapuudus. Tal polnud nähtavasti ka mitte küllaldast koha tundmist, et korraldada arvurikka pealetungiva vaenlase vastu tagajärjekamat maakaitset. Ta oli Axel Julius de la Gardiele kirjutanud, et terve kunst seisvat selles, kuidas kindlustada opereerivale väele moona juurdevedu. Tema tegevat omalt poolt kõik vaenlase järgi vajalikuks järelevalveks. Temal olevat aga ülemineku kohad tundmatud. Maal leiduvad ülemineku kohad olevat ka kõik läbipäätavad ja vaenlasel seega 1000 võimalust tema äralõikamiseks.⁴⁰⁾ Sündmused arenesid suure kiirusega. Kapten Jordan, kes seisis eelpostil Tereveres (Iisakus), teatas, et vaenlased suurel arvul Vihtse juures

³⁵⁾ Carl Gustav Löschern von Hertzfeldi kiri, dat. Caroluse-nimeliselt brigantiinilt Alatskivi läheduses Peipsi järvel. Karolinska krigares dagböcker, lk. 283—285.

³⁶⁾ Kelch, Continuation, lk. 347.

³⁷⁾ Liivimaa kindralkuberner Carl Gustaf Frölichi kiri kuningale, dat. Riias 16. aug. 1703. a. Rootsiaegne Liivimaa kindralkubeneri arhiiv (LRRkA) Registraturet 1703. Eesti Vabariigi Keskarhiiv.

³⁸⁾ Schlippenbachi kiri Liivimaa kindralkubernerile Frölichile, dat. Kabalas, 18. aug. 1703. a. LRKkA.

³⁹⁾ Rootsi uurija Carlson (Carlson VII, lk. 288—289) kõneleb, et Schlippenbach olevat teinud kõik ettevalmistused sõjaretketeks Liivimaale, ja olnud väga sinna minemas, kus ta lootnud häid tulemusi (arvestades muidugi seda, et Pihkva-Petseri piirkonnas venelastel vähe sõjaväge), kui ta saanud teada, et vaenlane olevat jätnud Soome ja Ingeri ja tungib Eestimaaale. Säärane kavatsus võis Schlippenbachil olla muidugi varem, mitte aga augustikuu lõpp-päeval, kui vaenlane oli pealetungimas. Võib olla, et Schlippenbach sai varem teateid, et vene sõjaväed teotsevad Soomes, ja nii pea peale tungida ei kavatse.

⁴⁰⁾ Sjögren, lk. 385—386.

üle Narva jõe tulnud. Nende teadete saabumisel on terve Rootsi vägi tõmbunud Rakvere ette Kaarlimõisa, olles kindlas arvamusis, et vaenlane on pealetungimas 40.000 mehega ja seisvat Vasknarva juures.⁴¹⁾ Kelchi järgi olevat hiljem saabunud teated, et siinpool jõge olnud mõnisada meest, kuid hiljem tagasi läinud.⁴²⁾

Vahepeal Tallinna saabunud erutavad teated mõjutasid muidugi meeleärevuse. 25./26. augustil teatas kindralkuberner Axel Julius de la Gardie, et vaenlane kavatses tungida tugeva väega maale, et seal kõike ära müüstata. Olevat võimalik, et ta seda oma kavatsust ka täide saatvat. Ta käskis nüüd kõiki maaelanikke, kaasa arvatud ka talupojad, 22./23. juulil publitseeritud plakati najal ülemadjutant Staël von Holsteini või selle poolt väljasaadetud isikute poolt ettenäidatud käsu järgi kokku tulla Virumaa metsa või sinna, kuhu neid käseb kindralmajor Schlippenbach või ülemadjutant, vastu võtta neilt relvi ja sõltuda nende käskudest. Moona pidi kaasas olema üheks kuuks.⁴³⁾ Käsk oli välja antud mõnevõrra ebamäärasel kujul, olles enam käsuks valmisolekuks kui otseseks kokkutulekuks. Kuigi see ka oleks olnud käsuks otsekoheks kokkutulekuks ja kuigi kokkutuleku koht oleks kindlaks määratud, poleks suudetud seda hilistumise tõttu täita. Tõepoolest polekski mingit kasu olnud suure kiirusega kokku aetud ilma väljaõppeta meesdest. Need oleks ainult aidanud suurendada paanikat, olles terroriseeritud kiiresti liikuvate vaenlase ratsaväeosade poolt.

Venelased tulid üle Narva jõe. Ületuleku kohana mainib Šeremetjev enese päevikus Skarjatina-Gorat, Kelch jälle Vihtse juures olevat silda.⁴⁴⁾ Sjögren jälle, et üle tulnud korraka kolmes kohas, osalt Narva läheduses, osalt mööda silda (Vihtse juures), osalt Vasknarva juures.⁴⁵⁾ Nähtavasti toimus siiski peavägede ületulek ühes kohas. On võimalik, et saadeti mujal eraldi üle jõe väiksemaid salku, kellel erilised ülesanded. Šeremetjevi poolt mainitud Skarjatina-Gora ja Vihtse asetsevad üksteisest ainult mõne kilomeetrilisel kaugusel ja nähtavasti Vihtset võib arvestada kui ülemineku kohta. Lahkuminevad on ka allikate andmed ülemineku päeva suhtes. Audentsema Vene allika, nimelt Šeremetjevi päeviku järgi, olevat Narva jõest ületulek toimunud 27./28. aug., Kelchi ja mõnede teiste Rootsi allikate järgi 30./31. augustil.⁴⁶⁾ Järelikult siis 3 päeva hiljem. Võib olla siiski, et kõige õigem neist on Šeremetjevi päevikus toodud daatum. Tul-

les Narva jõest üle, jäänud Kelchi järgi Šeremetjevi laagrisse, peale selle kui jõudnud metsadest ja rabadest läbi tasasele ja lagedale kohale Jaukülas. Kauksist Jõhvi peale mineval teel võetud Oudovast kaasa Scharfi jalaväepolk. Seda põhjustas varem luureteel saadud teated, et Schlippenbach seisvat ratsa ning jalaväega ja kahuritega Narva jõe läheduses. Kui aga Bahmetjevi polgust, mis koostus kasakatest, tatarlastest, baškiiridest ja kalmükkidest, luuresalk välja saadetud ja sellelt 28./29. augustil teada saadi, et Schlippenbachi väest osad on tulnud Narva jõeni, Schlippenbach ise aga seisvat Rakvere suunas, lastud polkovnik Scharf ühes polguga tagasi Oudovasse.⁴⁷⁾ Kelchi järgi saadetud ka Šeremetjevi väeosast välja üksikud salgad, kes edasi liikunud Peipsi ranna kaudu, põletades veel alles olevaid talumajasid, võttes naisi ja lapsi osalt vangi osalt aga maha tappes, tulles Rannapungerja juures üle jõe parvedel, ilmudes 1./2. sept. Avinurme, kus nad põletanud ümbruskonna külad.⁴⁸⁾ Šeremetjev näib ise edasi liikunud olevat maanteedkaudu Iisakust Jõhvi ja sealt edasi lääne suunas Rakvere piirkonda.⁴⁹⁾

Vaenlane talitas täiesti vabalt Purtsse jõest ida pool, põletades maha elamud. See järgi tuli ta Purtsse jõest üle; ka siin pandi kõik põlema. Kelchi andmetel põletatud maha Viru-Nigula kihelkonnas mõne tunni jooksul 15 mõisat ja 400 talu.⁵⁰⁾ Schlippenbach oli teinud katseid, oma väe juurde tõmmata kaugemal seisvaid väeosasid — umbes 100 mehe suurust Buddenbrocki ja Schreitenfeldti julhatusel olevat väesalka, üht jalaväepataljoni Viljandi juurest ja üht Tallinnast. Tema otsuse peale olevat aga mõjunud ettekujutus vaenlase väe suurusest. Et vaenlaselt poldud saadud ühtki vangi, seega siis ka teadet mitte, olevat jõutud veendele, et vaenlane on võitmatu ja otsustatud siis

⁴¹⁾ Kelch, Continuation, lk. 347.

⁴²⁾ Kelch, Continuation, lk. 347.

⁴³⁾ Axel Julius de la Gardie plakat 26. aug. 1703. a.

⁴⁴⁾ Voенно-пohodнõи журнал Šeremetjeva, lk. 138; Kelch, Continuation, lk. 347.

⁴⁵⁾ Sjögren, lk. 386. Carlson (Carlson VII, lk. 289) teab, et venelased olevat kolmes kohas tulnud üle jõe.

⁴⁶⁾ Voенно-пohodнõи журнал Šeremetjeva, lk. 139; Kelch, Continuation, lk. 347; Sjögren, lk. 386.

⁴⁷⁾ Voенно-пohodнõи журнал Šeremetjeva, lk. 138—139; Kelch, Continuation, lk. 347.

⁴⁸⁾ Kelch Continuation, lk. 348.

⁴⁹⁾ Teede ja suundade üle olen saanud andmeid II diviisi staabi ülemalt härra kolonelleitnant A. Sauselgilt.

⁵⁰⁾ Kelch, Continuation, lk. 348.

tõmbuda tagasi. Et jõuda seisukorras selgusele, olevat saadetud kapten Helfreich umbes 20 mehega välja, et saada vaenlaselt vange. Esimene neist polevat talitanud küllaldase ettevaatlikkusega, saanud haavata ja langenud vaenlase kätte, kaotades 14 meest. Samuti olevat ka kapten ilma tagajärgedeta tagasi tulnud.⁵¹⁾ Täiendavamaid andmeid saame Šeremetjevi päevikust. Selle järgi olevat 4./5. septembril⁵²⁾ jõutud „Torma“ küllasse,⁵³⁾ kus olevat seisnud Rootsi ratsaväesalk. Need põgenenud peakorpuse juurde. Seal lastud 2 kahurist märguandmiseks omadele, et need põgeneks pelgupaikadesse.⁵⁴⁾ Kelchi andmete järgi taganenud Schlippenbach kell 1 päeval Kaarli mõisast Rakveres taha, jättes Rakveresse maha leitnant Frelau 10 ratsaväelasega, et niipea kui vaenlane tuleb nähtavale, paneb ta sõjaväe magasinile põlema.⁵⁵⁾ Schlippenbach taganes suure kiirusega Tallinna teed kaudu, lääne suunas. Schlippenbach olevat taganedes enese taga sillad hävitanud. Hommikul saatis Šeremetjev teda taga ajama kõige paremaid mehi Volgaäärsetest polkudest: tatarlasi ja kalmükke (seega siis mehi kaasas olevast Murzenko ja Bahmetjevi polgust) ja 2 dragunite polku. Need ajanud põgenevaid rootslasi taga kuni Loka jõeni, kuid pole saanud põgenevaid kätte.⁵⁶⁾

5./6. septembril tulid Vene väed Rakveresse. Kelchi järgi olevat venelased ilmunud 5./6. päikese tõusu aegu terve laagriga Kõnna kõrtsi juurde, kust saadetud väikesed salgad Rakveresse. Leitnant Frelau pannud magasinile põlema. Kui vaenlase sõjavägi määrganud Rakveres tuld, kihutanud ta täies traavis sinna, kusjuures osalt tapetud ja osalt vangi võetud mõned Rakvere kodanikud, kes hilistunud omaste juurde.⁵⁷⁾ Nähtavasti ei põlenud kroonu moona magasin siiski täiesti maha. Venelased saanud suure saagi: Šeremetjevi relatsiooni ja päeviku järgi 10.000 puuda igasugust vilja, võid, rasva, heeringaid, tubakat ja soola ja 5000 uut dragunite sadulat. Kuid siiski suudeti enne venelaste saabumist tarvitada mõnevõrra tagavarasid: valati maha reini ja hispaania veinid, nii et Šeremetjev pidi rahulduma apteegist saadava põletatud viinaga. Paha meelega kirjutas ta tsaarile: „Niisugune neetud, tige rahvas!“ Siiski said venelased majadest rikkalikult toidumooni ja käärti, ja apteegist arstirohtusid. Venelased rüüstasid ja laastasid Rakveret mitme päeva jooksul.⁵⁸⁾ Samal ajal toimus ka süstemaatiline Rakvere ümbruskonna laastamine. Selleks moodustanud vaenlane Kelchi järgi Rakvere juu-

res laagri, saates välja palju väikeseid salku, kes päeva läbi olevat põletanud, tulles öhtul tagasi, tuues kaasa vange. See olevat olnud seda valusam, et 6, 10, 15 kuni 20 meest, sageli just kalmükid, hävitanud ilusamad külad ja hästi ehitatud mõisad.⁵⁹⁾ Säärasel kombel olevat 2 päeva jooksul ära põletatud Haljala, Kadrina, Rakvere, Viru-Jakobi, Väike-Maarja ja Simuna kihelkonnad. Viru-Jakobi kihelkonnas polevat enam järgi jäänud, kui Lehtse küla, osa Objast, Rosen-dahli mõis, Rästevere küla ja Pallase talu.⁶⁰⁾

Rakvere juures peatus Šeremetjevi vägi 5./6.—9./10. septembrini, kuni inimesed ja hobused puhkasid. 9./10. septembril põletati Rakvere täiesti maha ja samal päeval mindi edasi Paide suunas, saabudes sinna 10./11. septembril. Teel Paidesse hävitati elamud ja Paide linn põletati maha. Kelchi andmete järgi rüüstatud üldse Järvemaal Ambla, Järva-Jaani, Peetri, Koeru, Koeru-Anna ja osa Türi kihelkonda.⁶¹⁾ Paidest mindi edasi 11./12. septembril Viljandi suunas. Ees läksid Kropotovi, Iflandti, Meštšerski, Grigorovi polgud ja üks väljavaliitud eskadron. Šeremetjevi päevik mainib, et Viljandi olnud väga tugev kivist kindlus, mis ümbritsetud suurte palisaadidega. Seal olnud 3 roodu ratsa- ja 4 roodu jalaväge. Viljandi nimetamine tugevaks kindluseks on muidugi alusetu. Rootsi sõjaväelased, saades teada venelaste tulekust, pannud magasinile ise põlema ja lahkunud Viljandist. Linna laskis Šeremetjev ühes alvitega panna põlema. Šeremetjev saatnud põgenevatele rootslastele järgi tatarlasi, kal-

⁵¹⁾ Kelch, Continuation, lk. 349.

⁵²⁾ Allikas on mainitud 3./4. sept. nähtavasti on aga õigem 4./5. sept.

⁵³⁾ Šeremetjevi päevikus (lk. 139) nimetatakse seda kohta Torbula mõisaks (k Torbula mõze). Kuid Šeremetjevi trükitud relatsioonis leiame selle koha nimena Torma küla (Tormakil). Vt. Ustrjalov, Istoria carstvovania Petra Velikavo. Tom četvjortoi. Čast I. Sanktpeterburg 1863, lk. 279.

⁵⁴⁾ Voennopohodnoi žurnal Šeremetjeva, lk. 139.

⁵⁵⁾ Kelch, Continuation, lk. 349.

⁵⁶⁾ Ustrjalov, IV, 1, lk. 279—280; Voennopohodnoi žurnal Šeremetjeva, lk. 139.

⁵⁷⁾ Kelch, Continuation, lk. 349—350.

⁵⁸⁾ Voennopohodnoi žurnal Šeremetjeva, lk. 139; Ustrjalov, IV, 1, lk. 280.

⁵⁹⁾ Šeremetjevi päeviku järgi (lk. 140) saadetud siit välja Paide suunas j.n.e. polkovnik Meštšerski, Grigorov ja Iflandti ühes polkudega ja väljavaliitud eskadron, kes olevat rüüstanud kõik Rakvere ümbruskonnas 20 ja 30 versta kauguseni.

⁶⁰⁾ Kelch, Continuation, lk. 350; Kelch, St. Kirchen-Buch zu St. Jakob, lk. 590.

⁶¹⁾ Kelch, Continuation, lk. 350.

mükke ja kasakaid. Viljandis peatus Šeremetjev 2 päeva, saates välja rüüstesalku. Ignatjevi, Grigorovi, Gagarini dragunite polgud saadeti Põltsamaale, Bauer brigaadiga, koostuvaga Volkonski ja Iflandti polguga, Ruhja. Need salgad tulnud tagasi teatega, et nad on need aleviid ühes ümbruskonnaga 30 versta ulatuses ära rüüstanud.⁶²⁾ 14./15. septembril läks Šeremetjev Viljandist edasi, jagades ratsaväe 4 ossa. Rüüstates mindi üle Väikese-Emajõe Tartumaale, sealt Tartust mööda Vene piirile, saabudes Vastseliina 26./27. septembril ja 28./29. oldi Petseris, siit laskis Šeremetjev oma polgud puhkelaagrisse.⁶³⁾

Šeremetjevi rüüsteretke tulemuseks oli määratu suur kahju. Väga laiad alad, peamiselt Viru, Järva, Viljandimaal, said laastatud, Tartumaa kannatas sel aastal uuesti. Rüüsteretke ohvriks langenud Kelchi järgi mitusada mõisat, kus osalt olnud head ja ilusad ehitised ja umbes 1500 küla, mõned tuhanded säilitist osalt peksmata, osalt peksitud vilja. Kanja aetud kaasa mitutuhat

pead, seda mis ta pole suutnud ära ajada, nagu sead, haned j. n. e. on lautadesse j. n. e. kokku ajanud ja ära põletanud. Pole mitte ainult tapnud paljusid inimesi, vaid ka kaasa viinud mõned tuhanded, neist palju lapsi.⁶⁴⁾

Suurest saagist kõneleb just ka Šeremetjev oma relatsioonis tsaarile ja ka oma päevikus. Kui palju vangidena kaasa võetud eesti naisi, polevat ta nende hulga tõttu üles tähendada lasknud; sõjamehed on vangid enesele jätnud. Arvab, võetud naisvange kaks korda nii palju kui eelmisel aastal; eestlasi-mehi vangistatud vähem kui eelmisel aastal, seepärast et neid olevat olnud raske kaasa vedada: paljud neist lastud vabaks, kui nad pole vastu pannud.⁶⁵⁾

(Järgneb.)

⁶²⁾ Voennopohodnoi žurnal Šeremetjeva, lk. 140; Ustrjalov IV, 1, lk. 280.

⁶³⁾ Voennopohodnoi žurnal Šeremetjeva, lk. 140—141; Ustrjalov, IV, 1, lk. 281.

⁶⁴⁾ Kelch, Continuation, lk. 350—351.

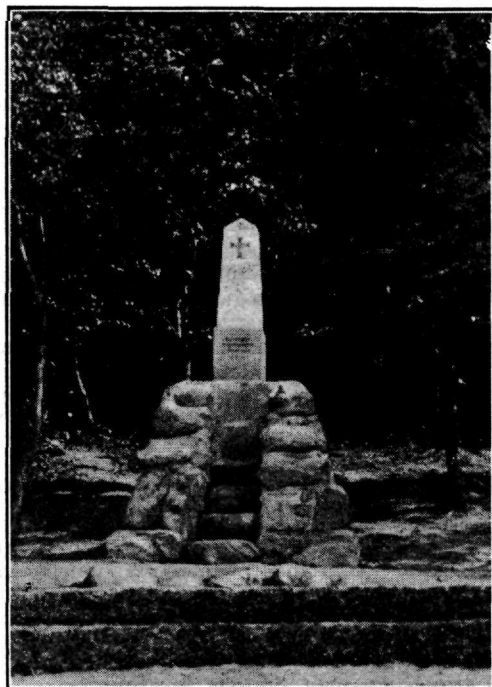
⁶⁵⁾ Ustrjalov, IV, 1, lk. 181; Voennopohodnoi žurnal Šeremetjeva, lk. 141.

Munamäe lahingu mälestusemärk.

Pühapäeval, 7. augustil avati Haanja-Munamäe jalal Ratsarügemendilt ja Võru Malevalt püstitatud mälestusemärk Munamäe lahingu mälestamiseks, kus jätsid paljud kangelased-ratsaväelased 20. märtsil 1919. a. võideldes isamaa eest oma elu. Mälestusemärgi avamine kujunes kaunimaks ja rahvarikkamaks päevaks Munamäel. Peab tähendama, et niisugused päevad leiavad üldiselt maal laiemat ja tõsisemat osavõttu. See nähe on rõõmustav ja näitab, et meie kandvamas rahvakihis — maarahvas valitseb terve vaim, suurim isamaa armastus ja rahvustunne.

Kaetud mälestusesamba ette oli rivistatud Ratsarügg., 7. rügg. ja Võru ja Petseri malevate osi. Samba kõrval asus orkester. Lipud lehvisid. Ümberringi tuhandetepäine rahvahulk.

Täpsalt ettenähtud ajaks saabus kohale Vabariigi Valitsuse esindajana kaitseminister A. Kerem ühes kindral G. Jonsoniga (Vabadusesõjajaegne 1. ratsapolgu ülem) ja Võru linnapea J. Suidiga. Võru Maleva pealik J. Heljuste teinud lühikese avakõne palus ministrit avada mälestusemärk. Lühikese, kuid südamliku kõnega kuulutas minister A. Kerem samba avatuks ja avastas selle kattest aupaukude saatel. Vaimulikku talitust pidasid Rõuge kog. õpetaja V. Viks ja Võrumaa praost J. Raudvere.

Sellele järgnesid pärgade panek ja tervitused. Esimesena pani pärja Ratsarügemendi praegune ülem kol. Bassen-Spiller, siis kaitseminister A. Kerem, kindral G. Jonson, kindral N. Reek, korp! Vironia esindaja j. t.

Ümbruskonnale oli suureks uudiseks kaitsevaelaste ja eriti ratsavaelaste paraadmarss, mida jälgiti suure huviga vihma-saju all.

Samba avamise lõpul esines Ratsarügemendi major Kramm huvitava ettekandega Munamäe lahingust, mille langenud kangelaste mälestuseks püstitatigi sammas.

Avatud mälestusemärk on asetatud Munamäe jalale otse maantee äärde ja Munamäe tippu viiva tee kõrvale põliste haabade alla. See koht on kui selleks loodud. Sammas on lihtsamaid, kuid seda ilusamaid. Kolme meetri kõrgune sammas kujutab maakividest alust, millele on paigutatud kivist taotud obelisk. Esiküljel on

Ratsarügemendi märk ja vastav pühendus, kuna tagaküljel on langenute nimed.

Üldiselt jätab sammas meeldivuse mulje, sulades kokku ümbritseva loodusega, mida märksa töötab täiustada ümbruskonna korraldamine ja kaunistamine. On ju Munamägi Lõuna-Eestis suuremaks huvipunktiks turistidele.

Mälestusemärgi avamine Munamäe veerul kujunes Haanjas üheks ilusamaks isamaalikuks päevaks, jättes kaunimad mälestused tuhandeile osavõtjatele kauemaks ajaks, värskendades ühtlasi vanade veteraanide lahingu mälestusi Vabadusesõja raskemalt võitluspäevilt Eesti rahva vabaduse eest. L.

1. Ratsapolgu pealetung Võru raioonist Marienburgini

19. märtsist kuni 7. aprillini 1919. a. *)

E. Onny.

Allikad:

1. ratsapolgu kirjakogu (I. R); 2. diviisi kirjakogu (II D); 8. j. polgu kirjakogu (8. j. p); Sakala part. polgu kirjakogu (Sakala); Kindralstaabi valitsuse kirjakogu (Ü); E. Kramm „Eesti ratsavägi 11. XI 1917—11. XI 1927.“ Sõjaasjand. ajakiri „Sõdur“ 1927. a. lk. 1093—1124 (Sõdur 27). Vabadussõjaaegsete ohvitseride ja sõdurite isiklikud mälestused.

Loetletud kirjakogud asuvad Vabadusesõja Ajaloo Komitee arhiivis. Allikate nimetused märkisin lühendatult, klambrites toodud tingmärkidega. Tingmargile järgnev esimene number näitab vastavat toimetust, teine —lehekülge. Kirjeldise koostamisel kasutasin kaarti 1:126000. Asulate nimetused esinevad venekeelsetena, nagu nad leiduvad vabadusesõjaaegsetel dokumentidel ja kolmeverstasel kaardil.

Üldolukord enne 1. ratsapolgu jõudmist lõunarindele.

1919. a. alul, ajal mil stabiliseerub põhjarinne, kestab lõunarindel vahelduva õnnega väljasõda. Veebruari keskel 2. diviis on jõudmas eesti rahvuslikule piirile ja püüab piirikaitset välja viia Lätimaale. Kuid vaenlase poolt üleolevate jõududega ettevõetud vastulöögi tagajärjel variseb kokku edukalt alanud pealetung.

Diviis on sunnitud taanduma kogu rindel. Petseri raioonist taandunud 2. ja 7. j. polgud suudavad püsima jääda Vastselinna, Piusa ja Grava üldjoonele.

*) Üldskeem järgneb järgmises „Sõduris“, kus käesolev artikkel jätkub. Toim.

Marienburg—Võru suunas aga kujuneb olukord ähvardavaks: vaenlase pealetung hargneb edukalt ja tema arvukad väeosad ületavad Pihkva—Riia kivitee. Näib, et vaenlane tahab löögiga Võrule purustada kogu 2. diviisi vastupanu. Küll püüab diviisi I brigaad anda omakord vastulööki Marienburg—Võru suunas pealetungivale vaenlasele. Vastulöök aga ebaõnnestub, millele järgneb Marienburgi lahingugrupi taandumine. Seega avaneb vaenlasele Marienburg—Haanja—Võru suund. Vaenlase väeosad tungivad peale järgmiselt: Mõniste suunas — 49. kütipolk ja üks punane lätipolk, Vastselinna suunas — punased Tartu ja Viljandi polgud, Haanja suunas — 3. kommunistlik polk (II D 75—224).

18. III 19 on 2. diviisi osad vaenlasega lahingus: II brigaad — Ikla, Vets-Krogs, Talli, Egle ja Sauleki üldjoonel; I brigaad — Taivola jaam, Roosa, Alt-Kosse, Verste, Liistre, Mauri, Voronkino, Usvad, Žerebzova, Dupleva, Kolodovitsa, Orava, Treski, Ljubovka ja Vööbsu.

Eriti raske on olukord Rõuge, Vastselinna vahelisel rindel (Haanja üldsuunas), kuhu taandunud Tartu, Tallinna ja Viljandi k-pataljonid. 1. brigaadi juhatus püüab koondada abivägesid, et sulgeda Marienburgist Võrru viivaid teid. Varude puudusel saadab ta 17. ja 18. III tähendatud raiooni Tallinna k-pat. abistamiseks 2. ratsapolgu 2. eskadroni (lpn. Künnapuu) ja ühe soome roodu (II D 19—39, 4). 18. III muutub olukord Marienburg, Võru suunas veelgi raskemaks, sest Tartu ja Tallinna kaitsepataljonid taanduvad ms. Firinhof, ms. Seinen, Rõuge, Venni üldjoonele, kuna Viljandi k-pat. — Plaani ja Luhte raiooni (II D 38—74). [Ainult eelnimetatud kaitsepataljonidest vasakul teotsevail soomlasil ja 2. j. polgul on kohaline edu, valla-

tades Ruski Bori ja idapoolse Žerebzova. (II D 19—53)]. 2. ratsapolgu 2 eskadron astub lahingusse 19. III Rõuge raioonis (2. R 8—60). (Samal päeval langeb eskül lpn. Künnapuu.)

19. III kestvad võitlused ms. Firienhof, ms. Seinen, Rõuge, Lutika, Plaksi ja Purka üldjoonel (II D 38—107) ja 20. III hommikuks taanduvad Viljandi kaitsepataljoni roodud Rõuge, Kallase, ms. Salishofi üldjoonele (II D 3—133). Vaenlane ähvardab vallutada Võru!

Munamäe lahing 20. III 1919.

Sellisele Võru rindele ohtlikul silmapilgul jõuavad 19. III põhjarindelt Võru jaama 1. ratsapolgu eselonid. Ratsapolk lõpetab lõunaks mahalaadimise ja asub ööseks Vana-Kasaritsa raiooni (II D 19—79). Öhtul saab polguülem diviisi staabist käsu alata vastupeatungis ms. Hanhof (Haanja), mz. Rogasinski (Rogosi) üldsuunas (II D 51—327). Ratsapolk peab leidma vaenlase lahinguasetuse nõrgema koha, ja läbi tungima vaenlase seljataha, et oma ähvardava manöövriga sundida taanduma Võru suunas teotsevat vaenlase gruppi, mis kergendaks Tallinna, Tartu ja Viljandi kaitsepataljonide pealetungi rindelt. Ratsapolgu vastulööki toetavad kokkukõlastatud kaitsepataljonid (II D 19—129; II D 19—112).

Öösel teostavad ratsapolgu patrullid luuret ja jõuavad Rasva, Kokke ja Muna küladesse, kust vaenlane lahkunud juba öhtul Kosse mõisa. Patrullid avastavad tähendatud raioonis 3. kommunistliku polgu ja ühe eskadroni (4. eskadron mingisugusest ratsapolgust) (8 j. p. 25—4).

Ülesande täitmiseks algab 1. ratsapolk kell 0840 liikumist Vana-Kasaritsast Haanja suunas (II D 19—121). Polgu lahingukoosseis on 20 ohv., 210 mõõka, 140 tääki, 5 rklp., 8 kklp. ja 2 suurtükki. Hobusteta 1. eskadron kasutab edasilikumiseks küüdimehi. Luurepatrullid pörkavad Haanja mõisa ja selle läheduses olevate külade raioonis vaenlase tugevale vastupanule (II D 38—132). 3. eskadroni kõvendatud luurepatrull ltn. Märki ja al.-ltn. Huene juhatusel ründab ratsarivis Haanja mõisas asuvaid punaväelasi. Patrullid õnnestub küll sisse tungida mõisa, kuid vaenlase kuulip. ja püssituli sunnib teda sealt lahkuma. Mõlemad vahvad ohvitserid langevad hulljulgel rünnakul. Läbimurdeta pääsemine vaenlase seljataha osutub võimatuks. Rittm. Jonson otsustab lahinguga vallutada Haanja mõisa, et saavutada edasilikumise võimalusi. Vaenlane on oma alla võtnud mõisa kivihoonete ja eesti suuremate kõrgendikkude varjul oleva tugeva kaitsepositsiooni. Tema käes on ümbruskonda valitsev Munamägi. Tugev kaitsepositsioon ja sügav lumi takistavad polku teotsemast ratsarivis, polk jalastub ja algab süstemaatilist kallaletungi. 20. III hargneb Munamäe raioonis raskemaid 1. ratsapolgu vabadusesõjaageid lahinguid. Alul võtavad rünnakust osa 1., 2. ja 3. eskadronid, toetatud kõigi kuulipildujate ja poolpatarei tulega. 1. eskadron tungib Munamäe ja 2. eskadron Plaksi peale; 3. eskadron haarab Haanja mõisat paremalt. (Major Bergmanni mälestused). 4. eskadron jääb alul ratsapatarei juurde Seamäe raiooni polgu varru. Ratsapolgu kallaletungis arenedes püüab vaenlane seda seisma panna Trola raioonist ettevõetud vastulöögiga. Vaenlase vastulööki tõkestab 4. eskadron võitlusjärku asumisega. Lahing ku-

juneb ägedaks, sest ratsapolgu vastu võitlevad Võru kommunistlik polk, läti punased kütid ja Oleski ratsapartisanid, keda toetab 4-suurtükiline patareid. Ratsamehed, kes seni võidelnud Virumaa lagedail väljul, ei suuda kohanedagi mägise maastikuga. Ka ilm muutub ebasoodsaks, tõuseb raske pimestav lumetorm. Kommunistide vasturünnakule asudes, lähenevad vastased kohati mõnekümne sammuni ja isegi käsitsi-võitluseni. Varsti langevad rivist 1. eskadroni ülem ltn. Tamman (haavatuna), 4. eskadroni lipnik Orav (langenuna), 1. esk. ltn. Otsmann (haav.), kuulip. k-do vahtmeister Seltermann (langenuna) ja hulk sõdureid. Kestva lahingu järgi vallutab polk Haanja mõisa ja Plaksi küla. Vaenlane taandub Pupsemägi, Mima ja Purka kõrgendikele, avaldades uut vastupanu (1. R 2—225). Pimeduse ja sõdurite üldise väsimuse tõttu ei jätkata polk eduarendamist ja asub ööseks Janimäe, Zutsu, Tautsi ja Rasva raiooni (8 j. p. 25—79). Munamäe lahingus võtab ratsapolk 12 vangi ja saab saagiks 9 hobust (sadulatega) ja mitmesugust varustust. Vaenlase kaotused surnuina ja haavatuina on suured. 1. ratsapolk kaotab Munamäe lahingus üldse 3 ohvitseri langenuina ja 2 haavatuina, 4 sõdurit langenuina ja 8 haavatuina, ja 4 hobust surnuina ja 2 haavatuina (1. R 15—74).

Munamäe lahinguga likvideerib polk ka vaenlase poolt 20. III Võru suunas kavatsatud edasi-
tungi.

(Haavata saanud ltn. Tammani asemele määratakse 1. eskadroni ülemaks ltn. Leeman, arvates 24. III, kes eskadroni juhib sõja lõpuni.)

21. III kordab ratsapolk edasitungi-katset Haanja—Rogosinski üldsuunas. saades diviisi staabilt käsu alata liikumist (II D 19—112; II D 51—332) võimalikult vara ja kasutada liikumiseks kõrvalisi külavaheteid. 1. brigaadi ülem käsib Viljandi kaitsepataljoni ülema samuti peale tungida, kasutades ratsapolgu edu. Pataljon peab pidama lahingusid 1. ratsapolguga. Kuid olukord Haanja, Rogosinski suunas (Viljandi k-pataljoni lõigus) kujuneb 1. ratsapolgu ja Viljandi k-pataljoni pealetungile ebasoodsaks (Ü 23—798). Nimelt algab vaenlane, kes eelmise päeva lahingu tõttu koondanud ja veelgi koondamas abivägesid Tõlva raioonist Haanja raiooni, omakord pealetungi Haanja, Võru suunas. Pealetungist võtavad osa vaenlase Võru, Viljandi ja Pihkva polgud, üks eskadron ja 2 suurtükki. Kell 0700 teostub Kallase ja ms. Salisgofi rindel vaenlase kallaletung. Viljandi k-pat. ei suuda ükski oma jõududega vaenlast kinni pidada ja 1. ratsapolk on sunnitud teda abistama. On ju ratsapolgu peamiseks ülesandeks vaenlase eemale tõrjumine Võru juurest. Polguülem ei pea võimalikuks teostada läbimurdekatsset väljaspool Haanja raiooni ega raskel silmapilgul ükski jätta Viljandi kaitsepataljoni. Teatab ju Viljandi kaitsepataljoni ülem kell 0925 brigaadiülemale: „... Kui ratsavägi ära läheb, muutub meie seisukord tõsiseks (II D 19—141). (Minul) Tegevaid tääke 110, peale kuulipilduja ja automaatpüsside...“

1. ratsapolk aitab Viljandi k-pataljonil tagasi lüüa kõik vaenlase kallaletungid ja asub omakord vastulöögile (Ü 23—798). (Kallase raioonist lööb vaenlase rünnakud tagasi 2. eskadron.) Polk püüab haarata vaenlase Haanja grupi vasakut tiiba (1. R 2—227). 4. eskadroni

rühmad, toetatud Viljandi k.-pat. rühmade poolt, vallutatud õhtuks Simuna küla ja jätkavad luuret Munamäe suunas. 1. eskadron asub Rasva küla raiooni, kust arendab luuret Tootsi ja Kokke külade suunas. Õhtul õnnestub vaenlasel vallutada Salisgofi mõisa, kuid Viljandi k.-pat. 3. ja 4. roodud jätkavad võitlust mõisa pärast ja võtavad selle järgmise päeva hommikul tagasi (II D 19—166; II D 19—165).

Õhtuks on vaenlase kallaletung Võru suunas tagasi löödud ja Tallinna k.-pat. osad asuvad ms. Seinen, Rõuge — ja 1. ratsapolk ja Viljandi k.-pataljon Simuna, Kallase, ms. Salisgof üldjoonel. Soomlased aga vallutatud Kirova mõisa ja Ajatlova küla. Samal päeval on rittm. Jonsonil mõtlevahetusi diviisi staabiülema kapten Mutiga, kes jällegi toonitab vaenlase seljataha mineku vajadust. Kuid õhtul on rittm. Jonson sunnitud teatama divstabiüle, et kui Viljandi k.-pat. ülem ei saa abijõude, ratsapolgu lahkumine Haanja raioonist osutub võimatuks, sest vastasel korral langeks Võru-eele rinde (II D 19—138). Kui aga Haanja raionis osutub võimalikuks korraldada püsisvõitlust ilma 1. ratsapolguta ja polgule jääb endine ülesanne — tungida vaenlase seljataha — leiab rittm. Jonson võimalikuks seda teostada Meeksi, Hindula, Tõlva, Allapalo ja Rogosinski üldsuunas (II D 19—145). Ratsapolgu ülema arvamust kinnitab ka Viljandi kaitsepataljoni ülem st.-kpt. Oidermann (II D 19—165). Diviisi staabiülevalt aga saabub käsk: „Ratsaväe polk peab 22. III oma ülesande täitma, sest et seisukord seda tingimata nõuab (II D 51—335). Maršruut võib olla see, mis polguülem tänä ise heaks arvas. Veel kord kordan — täitmine peab algama koiduga.“ Ka polk. Kubbo soovib ratsapolgule minna Viljandi kaitsepataljoni vasaku tiiva tagant vaenlase seljataha, mis abistaks pataljoni püsimist, kes alles 22. III õhtuks võib loota abivägede saabumist (II D 19—128).

Siiski ei suuda 1. ratsapolk alata ettenähtud manöövrit 22. III, sest olukord Viljandi k.-pat. rindel nõuab polgu kohalejäämist kuni 23. III (II D 19—164). Vaenlane jätkab Viljandi k.-pat. rindel pealesurumist ja vallutat Muna, Simmula ja Karatautsa külad. Kell 2100 vabastab ratsapolk vastulöögiga Simmula küla ja vaenlane taandub ka Kokke, Muna ja Karatautsa küladest (II D 19—190). 23. III hommikul jätkab ta taandumist Külma ja Tilga küladest (II D 19—191).

Polgu pealetung Alenhofi raioonist Marienburgini 23. III 1919.—29. III 1919.

23. III koondub 1. ratsapolk Vana Kasaritsa raiooni, et alata kavatsetavat haaramis-operatsiooni. Samal ajal jõuavad Tallinna k.-pat. roodud ms. Seinen—Rõuge maanteele ja soomlased Šumilkino, Kašina, Kosino ja Madilova raionis Riia—Pihkva kiviteele (II D 38—187). Ka 2. ja 7. polkudel on kohaline edu (2. div. päeva-ramat). 2. brigaad on algamas pealetungi Vauga raionis. Edaspidiseks teotsemiseks saavutab ratsapolgu ülem Tallinna ja Viljandi k.-pataljonide ülematega järgmise kokkuleppe: 1. ratsapolk asub 23. III õhtul ms. Alenhofi (ms. Vald-gof) raiooni, kust 24. III kell 0530 algab vaenlasele seljataha tungimist Plaani—Rogosinski üldsuunas. Samal päeval kell 0600 algavad Tallinna ja Viljandi k.-pataljonid rindelt pealetungi ms. Kosse ja Haanja suundades. 1. ratsapolk

annab ajutiselt ühe oma suurtüki Viljandi k.-pat. käsutusse (1. R 2—223).

23. III kell 1800 algab 1. ratsapolk liikumist Vana Kasaritsa raioonist ms. Alenhofi raiooni, kuhu jääb ööbima. 24. III varahommikul liigub polk, kasutades metsa- ja külavaheteid, Alenhofi raioonist Petruse, Parri ja Plirri kaudu vaenlase seljataha ja vallutab Parri, Merrra, Puža, Plirri, Sistre, Tuka, Pursimägi ja Sahka külad ja Plaani mõisa (viimase kell 2000) (II D 19—213; 1. R 2—229). Päeva kestel võtab (II D 19—207) polk 20 vangi ja saab saagiks hobuseid ja mitmesugust varustust. 4. eskadron, kes ealeskadronina õhtul veel edasi liigub, vallutab kell 2200 Mikkita küla, saades saagiks ühe raskekuulipilduja (II D 19—261). Külast taanduvad 49. kütipolk ja üks eskadron, kes sinna tulnud Marienburgist 24. III hommikul. Samal ajal jõuavad rindelt pealetungivad väeosad: Tallinna k.-pataljon Roosiko, kõrg. 122,1 (kagu pool ms. Seineni), Rooksu, Väike Ruuga ja Rebase ja Viljandi kaitsepataljon — Plaksi ja Purka ja soomlased — Kosina, Molgina, Kirova mõisa, Hastasina üldjoonele. Viljandi k.-pat. ja 1. ratsapolgu vahel puudub lahinguside (II D 38—231).

25. III hommikul on 1. ratsapolgul kokkupõrkeid vaenlasega Rogosinski ja Merdimikko mõisade ja Siksali, Kirguli, Mepallo ja Allapallo küladega raionis, mis lõpevad polgu võiduga ja nimeetatud asulate vallutamisega. Vaenlane avaldab visamat vastupanu ainult Merdimikko juures. Õhtuks vallutab polk Sarnise, Kura, Preksa ja Põdrametsa külad (II D 19—261). Vaenlane kaotab päeva kestel umbes 20—30 sõdurit surruna, 1. ratsapolk ainult ühe sõduri raskesti haavatuna (1. R 15—81). Järgmisel päeval kavatseb rittm. Jonson luua kindel lahinguside vasakul teotsevate soomlastega ja puhastada 1. ratsapolgu ja soomlaste vaheline raioon vaenlasest.

1. ratsapolgu väljajõudmine Merdimikko, Kirguli ja Mepallo teedesõlmele ja Riia—Pihkva kiviteele seab Haanja ja Rõuge raionis teotsetud vaenlase väeosad raskesse olukorda, vähendades taandumisvõimalusi. Ratsapolgu edukas manööver mõjutab vaenlase Võru-eele rinde kokkuvõrsemist ja kergendab Tallinna ja Viljandi kaitsepataljonide vastupealetungi.

Ratsapolgu ülem ei piirdu seniste tulemustega, vaid jätkab ms. Volkovo—Marienburgi suunas edasitungi, alul ära oodates Tallinna ja Viljandi k.-pat. järelejõudmist. Pataljonid peavad okupeerima vallutatud raiooni ja kindlustama 1. ratsapolgu seljataguse.

Samal ajal vallutatud Kuperjanovi partisanid Taivola mõisa; kitsaroop. soomusrong nr. 2 — Taivola jaama; Kalevi Maleva — Mõniste mõisa; Tallinna ja Tartu k.-pataljonid — Varsto, Lισταgo, Luzneki ja Viljandi k.-pat. — F. Verste, Tenkovo üldjoone ja soomlased jõuavad kivitee raiooni (II D 19—227). 26. III jätkab 1. ratsapolk pealetungi ja vallutab Pulli-Pedra, Pulli-Henno, Siksali, Kouku, Kure, Kõrgesaare ja Auguri külad (II D 19—305; II D 19—251, 252). Polgule avaldavad vastupanu 3. kütipolk, 49. kütipolk ja ühe eskadroni osad. Põdrametsa raionis saab polk saagiks ühe raskekuulipilduja. Viljandi k.-pataljoniga, kes jõudnud Killomani, Maure, Kullasse, Keblil ja Pulli joonele, on olemas lahinguside (II D 38—302). Vastselinna kaitsejõu abil, kes valutanud ms. Illingeni, luuakse ühendus soomlastega (Sakala pat. 21—10).

27. III vallutab ratsapolk lahingutega Jaunsemi (1. esk.), Tanomeza, Prektšeni, Silkeni, Vesaki, Odseni külad ja Volkovo mõisa, võttes 16 vangi ja saades mitmesugust varustust. Vaenlase kaotused on suured, kuna polk kaotab ainult 3 hobust. Volkovo mõisas ja Prektšeni küla kaitseb vaenlase 13. Võru polk, kes kõvendatud ühe eskadroniga (arvatavasti 6. ratsapolgust). Luureandmete järgi seisvat Veissi külas 1. Pihkva polgu staap ja üks eskadron 6. ratsapolgust.

Tartu ja Tallinna k.-pat. ja Kalevi Maleva on vaenlasega lahinguis ms. Sara, ms. Menzen, Varsto, ms. Grabenhof, ms. Sreibershof, F. Rulle üldjoonel (II D 38—338). Soomusrong vallutab Hoppa jaama. Viljandi k.-pat. roodud asuvad Sarrise külas. 2. j. polgu rindel tungib vaenlane Illingeni mõisale ja Põhja poegade raioonis Rogomolovo küdale peale, kuid lüüakse tagasi (II D 38—327; II D 19—275). Seega on 1. ratsapolk kaugele ette tunginud ja tema naabrid tunduvalt maha jäänud. Illingeni raioonis teotsev vaenlane ähvardab otseselt polgu seljatagust. Ka seisavad Marienburgi suunas 1. ratsapolgu vastu tugevad vaenlase jõud.

Arvestades olukorda, teatab ratsapolgu ülem 27. III õhtul diviisi staabiülemale: „... Kui Tallinna ja Viljandi pataljonid mind ei toeta, olen sunnitud lõpetama operatsiooni Marienburgi suunas ja tagasi tulema kivitee raiooni, sest praegusse seisukohta jääda on võimatu...“ (Sakala pat. 21—10). Kuid samal õhtul, mitte kätte saanud rittm. Jonsoni telefonogrammi, käsib diviisi staabiülem, polgul vaenlasest puhastada Peddezi jõest läänepoolne raioon ja Tallinna k.-pataljonil välja tungida Hoppa raiooni (1. R 2—233).

28. III jätkab 1. ratsapolk pealetungi Marienburgi suunas ja Peddezist läänepoolse raiooni puhastamist (II D 19—330). Õhtuks vallutab ta Fiandeni (4. esk.) ja Visikumi (1. esk.) mõisad ja nende vahel olevad külad (II D 38—343). Kuigi polguülem on teadmatutes naabrite ja soomusrongi edasiliikumisest, otsustab ta 29. III varahommikul pommitada Marienburgi jaama ja loodab kella 0900-ks vallutada Marienburgi alevi. Hiljem saab rittm. Jonson brigaadiülemalt järgmise direktiivi: „Marienburgi peale ja sealt edasi Alt-Svaneburgi peale tungib Tartus vormeeritud läti polk (1. R 2—236; 8. j. p. 25—260). Selle polgu osad jõuavad juba Hoppenhofi (Hoppa). Tallinna ja Tartu kaitsepataljonile jääb ülesandeks kaitsta selle polgu paremat tiiba ja liikuda kiviteed kaudu Tilderini. Viljandi k.-pataljonil liikuda Illingeni kaudu kiviteed pidi Molgina, Kihirova liinile ja vahetada seal asuv komandandi rood. 1. ratsapolgul puhastada vaenlasest Volkovo ja Šemeritsõ (Laura) ümbruskond ja olla sideks läti ja Panikovitši gruppide vahel. Polgu staap võiks asuda Illingeni mõisa, kuhu seatakse

sisse telefon. Nr. 195. 28. III 19. Kell 1500. Polk. Kubbo.“

Kätte saanud direktiivi, teatab ratsapolgu ülem diviisiülemale peale muu: „... Kui läti polk jõuab Marienburki, liigun oma polguga Marienburg—Panikovitši teed kaudu Posad Šemeritsõsse ja löön vaenlase Illingeni ja Šemeritsõ vahelt välja (II D 38—372). Palun läti polgule teada minu liikumist...“

29. III on 1. ratsapolgu eelolased jõudnud Marienburgist 6 km kauguseni (Mitmesugused ettekanded polguülemale ja isiklikud mälestused). 1. eskadron asub Visikumis, 2. eskadron — Šmerzeris, 3. eskadroni patrullid Sallakis ja 4. eskadron — ms. Fiandeni (II D 38—356). Iga silmapilk on oodata Marienburgi langemist. Kuid läti Volmari polk, Tallinna kaitsepataljon ja soomusrong nr. 2, kes Marienburgile peale tungivad kagu suunas, ei jõua vajalise kiirusega edasi. 1. ratsapolk üksi aga ei suuda vallutada Marienburki, sest vaenlane koondab 1. ratsapolgu vastu üleolevad jõud alevi kaitseks. Pealegi on ratsapolgu taktikaline olukord väga ebasoodus: tema tiivad on kaitseta ja seljatagune vaenlase hoopie all. Siiski ei loobu polguülem Marienburgi vallutamise kavatsusest ja ei lahku Illingeni, Šemeritsõ raiooni (nagu seda nõuab direktiiv nr. 195), sest polgu lahkumine Marienburgi raioonist raskendaks lätlasile ja Tallinna kaitsepataljonile Marienburgi edaspidist vallutamist. Rittm. Jonson otsustab ära oodata abivägede kohalejõudmist. Et mitte anda vaenlasele algatust, võtab ta 29. III ette vähemaid kallaletunge vaenlase Marienburgi-eelsele positsioonile, pommitab Marienburgi jaama ja toimetab luure (1. R 2—237). 4. eskadron püüab vallutada ms. Goldbeki, 2. eskadron F. Nikolskit ja 1. eskadron Egleneti küla, et nimetatud asulate kaudu tungida Marienburki (1. R 2—239). Kuid päev ei too niimetuväärseid muudatusi ja õhtul püsib polk ikka ms. Fiandeni ja F. Visikumi üldjoonel. Ainult olukord muutub raskemaks, sest ratsapolgu vastu konduvad 3. Võru polk, 1. Pihkva polk ja 6. punane läti kütipolk. Vaenlane, kes asub ms. Goldbek, F. Nikolski, Egleneti, Kikreni ja ms. Beienhofi joonel, algab osalist ümbergrupeerumist ratsapolgu vasakule tiivale Kudepi, Lauseneki, Ploskum ja ms. Sarlotenburgi raiooni.

Samal ajal asuvad 1. brigaadi Tallinna ja Tartu kaitsepataljonid Hoppa jaama, Kipper, Oekalni kirik, Skulptep, ms. Alt-Laizen, Krevingi; Viljandi kaitsepataljon — Potalkino, Russki Bor, Kirovo; 2. j. polk — Rulikovo, Usvad, Veretino, Ermakova, Masslova, Bolovina üldjoonel; 7. j. polk — endisil positsioonil (II 38—383). Läti Volmari polgu eelosas on jõudmas Kõrvenshof, Malteneki joonele (II D 30—413).

(Järgneb.)

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

Vintpüss õhukaitse relvana.

Maailma- ja Vabadusesõjast on teada juhtumeid, kus vastase lennuk lasti maha vintpüssidest. Muidugi esineb veel rohkem selliseid näiteid, kus vastase lennukeid tulistati vintpüssidest massilise tulega ilma vähemagi tagajärjeta. Kas viimaste mõjul või muudel kaalutlusil ei pööratud Maailmasõja järelaastatel ühegi riigi sõjaväes kuigi suurt tähelepanu püssile kui õhukaitse relvale. Näiteks meie ametlikud eeskirjad ja taktika käsiraamatud, mis ilmusid enne 1932. a., ei puuduta üldse seda küsimust. Sedasama peab ütleva ka paljude teiste sõjavägede määrustikkude kohta. Ja kuigi kõneldi püssist õhukaitse relvana, näiteks RKKA 1924. a. ajutises laske-eeskirja II osas (jalaväe relvade lahingulise kasutamise tehnika), siis suurte reservatsioonidega: „Kiiresti liikuvate õhumärkide tulistamine vintpüssidest, isegi grupitulega, võib olla harva edukas. Ainsa juhuna esineb niisuguse märgi liikumine lasketasapinnal... mitte kaugemal kui 1500 sammu ja mitte kõrgemal kui 30° horisondi kohal. Aparaaadi tulistamine, mis lendab laskurite suhtes põiki või poolpõiki, on täiesti viljatu...“ (§§ 154 ja 155).

Nüüd, mil „niitev lend“ on muutunud reeglipäraseks, on hakatud skeptilisi vaateid vintpüssile kui õhukaitse relvale revideerima. Juba punaväe BUP II (1927)* loodab laskurijagudelt mõjuvat tuld alla 400—500 m lendavate aparatuuride pihta (§ 176). Meie „Lahingueeskiri“ väidab, et päevasel rännakul „madalalt teotsevate lennukite tulistamiseks püssidest ja kk määratakse igas pataljonis õhukaitserühmad“ (§ 55). Kas üldse ja kuidas püssi kasutada muudes olukordades, sellest LE ei kõnele. Küll aga võime leida näpunäiteid tähendatud küsimuste kohta punaväe uuematest eeskirjadest. Nii „Vägede õhukaitse-eeskiri“ (1929)** nõuab vintpüssi kasutamist õhukaitseks kõigis lahinguolukordades. Selle eeskirja § 19, milline annab üldjuhiseid, kõlab järgmiselt: „Madalalt lendavaid lennukid tulistavad vintpüssidest ja kk selleks eriti määratud laskurigrupid, iga grupp mitte vähem kui

jagu. Tulistatakse distantsidel kuni 400 m. Tulistamine üksikute laskurite poolt on keelatud, välja arvatud lennukite tulistamiseks eriti määratavad parimad laskurid (õhusniperid).“ Siit järeldub, et venelastel eksisteerib kaks moodust lennukite tulistamisel vintpüssidest — tulistamine a) laskurigruppidega (jagu, rühm j.n.e.) ja b) üksikute heade laskurite poolt.

Siirdudes mitmesuguste olukordade ja lahingufaaside juurde, leiame RKKA „Vägede õhukaitse-eeskirjast“ järgmisi mõtteid ja näpunäiteid:

- puhkusele asunud väeosad kasutavad vintpüssi õhukaitseks siis, kui antud punktis puuduvad või on vähe seniit- ja raskekuulipildujaid, samuti nende osade kaitseks, kes pole kaetud kuulipildujatega; õhukaitseks määratud laskurigrupid asuvad kõrgematele punktidetele valvatavate väeosade läheduses, üksteisest 300—500 m intervallidel (§§ 61, 69);
- rännakul määratakse igast rännakukolooni kuuluvast kompanist 2—3 laskurijagu kaitseks rännakulennuväe kallaletungide vastu; samaks otstarbeks võib määrata iga patarei peale 1—2 laskurijagu (§ 85);
- pealetungil ja jälitamisel määratakse kaitseks madalalt lendavate lennukite vastu igast teise ja kolmanda ešeloni kompanist 2—3 laskurijagu (§ 111);
- kaittsel määratakse õhukaitseks igast laskurikompanist 2—3 laskurijagu (§ 119).

Samasugused vaated esinevad ka V. Lutšinin'i offitsioosses teoses „Õhukaitse laskurirügemendis rännakul ja lahingus“ (Gos. izd. 1930, lhk. 68, 76, 94, 105, 108, 111, 112 ja 115). Täienduseks leiame seal, et laskurigrupid tulistavad lennukid peamiselt kogupaukudega, eriti neil juhtudel, kui lennuk läheneb esmakordselt. Laskurite asetus ja rivi oleneb olukorrast, milles laskurijagu või rühm märkas lennukit, ja maastikust (lhk. 35).

Sõjakirjanduse andmetel asuvad ka P.-A. Ühendriige sõjaväe määrustikud vintpüssi

*) „Bojevoi ustav pehotõ RKKA“ II (1927).

**) „Nastavlenie po protivovozdušnõh voisk“ (1929).

kasutamise suhtes õhukaitse relvana umbes neil seisukohtadel, mis omaks võetud punaväes.*)

Toome allpool mõned huvitavad momendid venelaste ja ameeriklaste sellekohastest katsetest ning järeldustest.

*

Punaväe katsepolügoonil saadud andmetel väidab P. Jonov pikemas kirjutises**), et kasulikkudeks kaugusteks, s. o. kaugusteks, millistel vintpüssi kuul võib tabada lennukit, on:

- lennuki suhtes, mis liigub laskurile otse vastu, kuni 1800 m;
- lennuki suhtes, milline kaugeneb laskurist, kuni 1000 m;
- lennuki suhtes, milline liigub 90 kraadile lähedase nurga all, kuni 1500 m.

Vintpüssi soomustlääbistavad kuulid olevat küllaldase mõjuga ka lennukite kõige parema soomuskatte vastu kuni 200 m kauguseni.

Lennuki tabamisvõimaluste kohta vintpüssidest annab sama autor järgmise tabeli:

Kaugus		Tabamisvõimalus			
Meetrid	Sammud	1 vintp.	10 vintp.	30 vintp.	50 vintp.
140	200	4 0/0	34 0/0	75 0/0	83 0/0
280	400	2,6 0/0	27 0/0	58 0/0	81 0/0
420	600	1,3 0/0	20 0/0	48 0/0	87 0/0
560	800	0,7 0/0	8 0/0	22 0/0	34 0/0

Küsimusele, kuhu laskur peab sihtima, leiame venelastelt mitmesugused vastused. Teose „Protivovozdušnoje ohranenie maršei“ (Gos. izd. 1929) autor N. Beljajev, pooldades ainult nende lennukite tulistamist püssidest, mis liiguvad laskedirektrisil kas laskuri poole või eelmalduvad laskurist kuni 150 m kõrgusel, soovib sihtida alati otse lennuki pihta, kuna sihik tuleb seada alljärgneva tabeli kohaselt (lhk. 63):

Lennuki lenou kõrgus	Sihiku kõrgus		Lennuki eemaldumisel
	Meetrites	Sammudes	
100—150 m	1400—1700	2000—2500	400 m (karabiin 30, m)

*) Rootslased leiavad, et rünnaklennuväe vastu rühm hästi õpetatud kütte on parem, kui õhukaitse kuulipilduja („Södur“ s. a. nr. 23/24, lhk. 620).

**) „Strelkovo taktič. sbornik“ 1928. Nr. 4, lhk. 35—43

V. Lutšinin'i järgi **) tuleb sihtida lennuki ette, arvestades viimase liikumiskiirust. Näiteks kui lennuki liikumiskiirus on 60 m/sek (84 samm sekundis), siis saame järgmise tabeli:

Laske-distsants sammudes	Kuuli lennukestvus sekundites	Ettesihtimine sammudes
200	0,17	14
400	0,37	31
6000	0,61	51
8000	0,89	75
10000	1,22	103
12000	1,60	134

P. Jonov soovib ettesihtimise mastabina tarvitada lennuki korpuse pikkust; luurelennukitel, milliseid kasutatakse ka rünnaklennuväena, on korpuse pikkus 9 m. Arvestades nende lennukite keskmist kiirust (180 ja 200 km tunnis), kujuneb järgmine tabel:

Kaugus meetrites	Lennuki kiirus 50 m/sek.		Lennuki kiirus 55,5 m/sek.	
	Ettesihtimine		Ettesihtimine	
	Meetrites	Lennuki korpuse	Meetrites	Lennuki korpuse
100	6	1/2	6,6	1/2
200	12,9	1	14,3	1 1/2
300	19,5	2	21,1	2
400	28,5	3	31,6	3 1/2
500	38,5	4	42,7	4 1/2
600	49,5	5 1/2	54,9	6

Kuna lennuki kiiruse määramiseks laskuritel pole aega ega võimalust, siis autori arvates võib ettesihtimine 55,5 m/sek kiirusega lennuki juures olla samasugune, nagu lennuki juures, mille kiirus on 50 m/sek, sest viga jääb piiridesse, millised ei too teravaid muudatusi loodetavas tabamisprotsendis. Laskemeetodid lennukite tulistamisel olgu võimalikult lihtsad ja kasutatavad normid ümmargused. Et vältida keerukaid ettesihtimisi olenevalt laske-distsantsi muutumisest, soovib Jonov anda kogupauk ründavatele lennukitele varem kindlaksmääratud distantsil, näiteks 200 m (sihik 4) või 400 m (sihik 6) kaugusel. Selle meetodi juures kaotab oma teravuse ka lennuki kauguse määramise küsimus, sest jäävad ainult teatud kaugused (näit. 200 ja 400 m). Niisugusel juh tumil võib piirduda ainuüksi silmamõõdulise kaugusemõõtmisega, kuna spetsiaalabinõude järgi, milliste kasutamiseks niikuinii aega ei jätaku, pole üldse vajadust.

**) V. Lutšinin: „Protivovozdušnaja oborona v strelk. polku...“ (Gos. izd. 1930) lhk. 35.

Küsimuse taktikalise külje kohta tähendab autor muuseas, et need hajunenud lahingukorra osad, millised võtavad lahingust vahetult osa, ei suuda kontsentreerida küllaldaselt püsse lennukite tulistamiseks; seda võivad aga küll igat liiki varuosad.

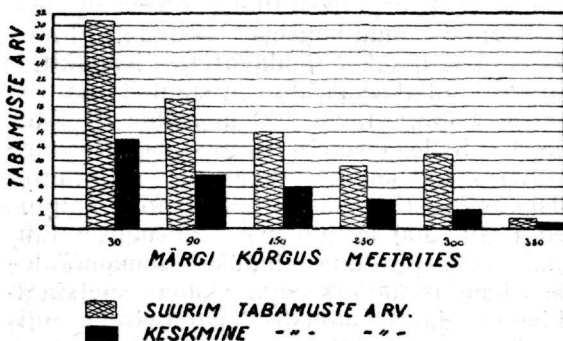
*

Huvitavaid katseid lennukite tulistamisel vintpüssidest on sooritatud P.-A. Ühendriige sõjaväes. Ühe niisuguse katsetamise kohta toob ülevaate „V. Vestnik“ 1928. Nr. 38. Katsetamine toimus jalaväe inspektori korraldusel sõjakooli katsepolügoonil — eesmärgiga teha kindlaks suurim kõrgus, millisel lennuk on veel tabatav jalaväe relvadest j.n.e. Sealjuures vintpüssidest tulistati lennuki taga bugseeritava koonusetaolist märki (pikkus 3,65 m, keskmine diameeter 0,76 m), mis liikus 23—380 m kõrgusel kiirusega 120—185 km tunnis.

Kogusummas võeti ette 82 lendu. Umbes pooled lennud toimusid paralleelselt laskurite tulejoonele, teised — perpendikulaarselt sellele joonele. Horisontaalne kaugus paralleelselt liikuva märgini kõikus 90—315 m vahel.

Tulistas üks laskurirühm järgmises koosseisus: 7 väga head, 12 head, 19 rahuloldavat ja 14 kvalifitseerimata laskurit. Tagajärjed näitasid, et keskmise kvalifikatsiooniga laskurirühm, kel on praktikat liikuvate märkide tulistamises, võib tabada lennukit vähemalt ühe kuuliga järgmistel tingimustel: kui märk möödub umbes 180 m kauguselt tulejoonest, lugeses kaugust horisontaalses suunas; kui märgi kõrgus maapinnast ei ületa 230 m; kui märk asetseb sellel distantsil vähemalt 10 sek ja kui märgi liikumiskiirus on alla 185 km tunnis.

Juuresolev diagramm näitab keskmist ja suurimat tabamuste arvu laskmisel vint-

püssidest märgi mitmesuguse kõrguse juures.

Mis puutub märgi lennukiiruse ja tabamuse % vahekorrasse, siis siin ei jõutud lõplikule otsusele. Lendude enamik toimus 120—137 km tunnikiirusega ja neil lendudel oli tabamuste arv iga laskeminuti kohta kõige suurem. Märgi lennukiiruse tõstmisega kuni 185 km tunnis vähenes tabamuste %, ent mitte väga tunduval määral.

Distantsi mõju tabamuste %-le oli ilmne. Suurim tabamuste % ühes laske-minutis saavutati siis, kui tegelik kaugus liikuva märgini võrdus umbes 90 meetrile. Maksimaalseks kauguseks, millel võib veel loota regulaarseid tabamusi keskmise kvalifikatsiooniga laskureilt, osutus 315 meetrit (lasketingimused: märgi lennukiiruse 120—185 km tunnis, laskuri laskeasend „püsti“ või „põlvelt“, laskekiirus 2—3 pauku 10 sekundi jooksul).

Ka olenes tabamuste % kohtamisnurga suuruselt. Suurim arv tabamusi saavutati, kui märk liikus perpendikulaarselt tuleliinile.

Parimaks sihtimisviisiks hariliku sihiku kasutamisel tunnustati järgmine moodus: laskur sihhib alul märki, nihutab siis rauasuudme lennuki liikumise suunas — ette-sihtimiseks antud ulatuses — ette ja, hoides seda kaugust märgi ja kirbu vahel, vajutab sujuvalt triklile seni, kuni kõlab pauk. Vintpüssi varustamine spetsiaalsi hihikuga, milline võimaldaks kasutada sihtpunktina märki ennast (lennukit), loeti siiski hädatarvilikuks.

*

Jalaväe aktiivsete õhukaitserelvade all mõistetakse meil harilikult kuulipildujaid, kuid ülalkirjeldatud katsed ja teiste sõjavägede eeskirjade väited näitavad, et ka vintpüssil on siin oma koht. Püssi kui õhukaitse relva kasuks kõnelevad tema niisugused omadused, nagu alaline valmisolek, küllaldane tulekiirus, laskmise suur täpsus lähidatel kaugustel („Laske-eeskiri“ I § 4), võimalus koondada massilist tuld lennuki pihta ja tarvitamise hõlpsus.

Seda silmas pidades maksab kaaluda, kas ka meie JE II uues redaktsioon ei tuleks rohkem laiendada püssi kasutamise piire teotsemisel õhuvaenlase vastu, kui seda tehti „Lahingueeskirjas“.

—ms—

Lennuväe süütepommidest.

Fugaas- ja mürkpommide kõrval on viimasel ajal mõnel pool elavamad huvi hakatud avaldama süütepommide tähtsuse ja kasutamise võimaluste vastu. Huvitava ülevaatliku pildi süütepommide arengust ja nende ekspluaterimise väljavaadetest tuleviku sõjas annab saksa insener Rumpf omas 1932. a. alul ilmunud teoses „Süütepommid“. Autor esineb süütepommide tulise pooldajana ja kuigi tema mõningad vaated pole küllalt veenvad, leidub nendes siiski nii mõnigi tõetera. Autor ei usu nimelt, et tuleviku sõjas fugaas- ja keemilised pommid võiksid osutada mõjuvateks vahenditeks vastase tagala hävitusetöös; mõjuvamaiks sõjariistaks vastase linnade hävitamiseks peab tema nimelt väiksemaid süütepomme kaaluga 0,25—1 kg. Üks pommituslennuk suudab tõsta korraga 1000—5000 seesugust pommi ja toime saada hävitusetööga, mida vaevalt võib loota fugaas- ja keemilistelt pommidelt.

Põhimõtteline vahe süüte- ja fugaaspommil seisab selles, et süütepomm peab märki hävitama tulekahju tekitamisega; fugaaspomm hävitab märki oma lõhkemisjõuga, mille tugevus on oleneb lõhkeainete kvantumist. Tuld külgevõtva märki hävitamiseks läheb vaja võrdlemisi õige vähe süüteainet. Tulekindla märki vastu aga ei aita ka kõige suuremad süüteainete hulgad. Sellest tuleb teha praktiline järeldus, et süütepomm oma kaalu poolest peab olema võrdlemisi väike. See asjaolu võimaldab teiselt poolt lennukil kaasa võtta seesuguseid pomme suuremal arvul ja seega tõsta tuld külgevõtivate märkide tabavust. Eesmärgiks on nimelt massiliste tulepesade tekitamine, mida raske saavutada seniste 10—20 kg pommidega. Ainult suure arvu allapillutud süütepommide juures on võimalik hävitada suuremaid asulaid ja linnu, kuna massiliste tulepesade juures osutub võitlus tuleohu vastu võimatuks.

Linna hävitamiseks süütepommidega on otstarbekohane kasutada lennukeid üksikult või väiksemas salgas, kuid tungides järjekindlalt märgile kallale päeval ja öösi pikema perioodi kestvusel. Seesuguse kallalitungi üldine kestvus ei peaks olema alla 48 tundi. Pommitamise vaheaegu kasutab muidugi rünnatud vastane kaitse organiseerimiseks.

Süütepommi areng on edenenud raskelt pommilt kergema poole, mis oma intensiivsuse poolest esimesele järele ei pea

andma (saksa elektroonpomm ja inglise pomm tüüp „Baby“). Nende pommide ainus eesmärk on süütada linnas võimalikult suurem hulk maju. Pomm peab oma küllalt elavat jõudu katuse läbistamiseks ja plahvatades pööningul peab süütama siin harilikult kuhjatud kraami ja vana prahi ning sellejärele peab tuli kiiresti lagunema ka alumistele kordadele. Inglise peavad süütepommi normaalkaaluks umb. 200 gr, kuna sakslaste arvates peaks ta kaaluma umb. 1 kg.

Väikse kaaluga süütepommi massiline allapildumine ei pea sündima pakkaupa. See annaks liig suure hajumuse ja kulutaks asjatult pomme nende tabamisel ühe ja sama märgi pihta. Pommid tuleks alla visata reas 3—5 kaupa 30—50 m distantsidega.

Fosforpommi tegevus seisab selles, et kukkumise lõugist puruneb vastav kapsel ja voolab välja ning hakkab põlema fosforaine. Põledes võrdlemisi väikse energiaga süütab fosforaine otsekohe põlema pommi süütekoosseisu, mis põleb õige suure intensiivsusega 2—3 minutit. Sellejärele plahvatab pommi tagumises osas asuv püssirohu laeng ja paiskab intensiivselt põleva süüteaine laiali ümbruses asuvatele esemetele. Plahvatuse jõuga kistakse ukseid ja aknad eest ära, mis võimaldab õhu juurdepääsu ja tulelagunemiseks tarviliku tuuletõmbuse.

Elektroonpomm läbistades langemisel katuse ja põrgates vastu põrandat, süütab põlema pommi sees asuva termiitainet. Viimane eraldab õige suurt kuumust, mis sulatab ja süütab põlema ümbritseva elektroonkesta. Vedel metall valgub laiali ja oma suure kuumuse tõttu tekitab tulekahju.

On pööningul kuhjatud igasugust vana kraami ja kolu ning vaheseinu, siis annab seesuguste pommide süütetegevus momentaalse tagajärje, mida raske likvideerida. On pööning tühi, siis võib fosforpomm ikkagi süütada põrandat ja tuli laguneb kiiresti, kui ei lähe korda seda otsekohe kustutada. Elektroonpommi vastu on raske võidelda isegi tühjal pööningul, selle pommi põlemine kestab üldiselt märksa kauem ja kuumus on suurem; selletõttu on pommi efekt võrreldes fosforpommiga märksa kindlam.

Väga raske on ette arvata, kui palju katuseid võib põlema hakata ühe suure linna ründamisel süütepommidega. Mõned

eriteadlased (Bülov) arvavad, et iga 4-as pomm võib tekitada tulekahju, mis küll vaevalt usutav. Kuid oletades, et ka ainult iga 10—12-es pomm annab süütamise, saame siiski õige kohutavaid effekte.

Tuli, tekkides põõningul, laguneb laiali kuni keldrini, kui ei lähe korda tulepesa õigel ajal hävitada. Seega on kerge süütepomm oma efekti poolest võrdne raskele fugaaspompile. Pealegi võivad kergesti tuld külge võtta naabruses asuvad hooned. Tulekahjude praktika näitab, et kui tuli on lagunenud üle teatud piiride, siis teda kunstliselt kustutada ei ole enam võimalik.

Sagedasti on arvamist avaldatud, et süütepommid tuleb alla pilduda ühes fugaas- ja keemiliste pommidega. Prantslased oma õhukaitse manöövritel Nancy's oletasid, et esimene pommitussalk ründab fugaaspommidega, et võimaldada mürkgaasidel tungida elamute sisesusse. Järgmine salk ründab selle järele süütepommidega ja suurendab kabuhirmu. Sellejärele ilmub kohale kolmas salk ja ründab linna gaasiga, raskendades sellega rünnatute päästetöid. Siin on prantslased süütepomme võtnud peamiselt demoraliseeriva

kaitse organiseerimine võib tabamusprot-senti tunduvalt alandada.

Halba tabamust on püütud mõnikord kompenseerida sellega, et hakati ehitama õige suure kaaluga fugaaspomme. Kuid nende raskete pommide tarvitamine laialdaste märkide vastu ei või olla otstarbekohane. Eriteadlaste arvamise kohaselt on fugaaspommi kohapealne mõju peaaegu proportsionaalne lõhkeaine kaalule, kuid kauguse mõju ei näita kaugeltki seesugust proportsionaalsust. Isegi siis, kui kaugusemõju läheks korda suurendada 3—4 korda, ei oleks sellest suuremat tähtsust; selletõttu tuleb pommide kaalu suurendamisega olla ettevaatlik. Saksa eriteadlane Justroff arvab, et „1000 kg pomm on liig raske, kuna 300—500-kg fugaaspomm annab peaaegu sama purustusetagajärke; lan-gedes eemal märgist suudab 1000-kg pomm hävitada vast mõni aken või paar katust või seinu enam. Igatahes ei saa võrrelda ühe 1000-kg pommi tegevust kolme 300-kg pommi tegevusega, kuna võib oletada, et kolmest pommist üks siiski tabab märki.“

Arvatakse, et linna pommitamiseks on kõige otstarbekohasem tarvitada 50-kg fugaaspomme. Pommituslennuk suudab

suudaks selles mõttes anda, võib olla, paremaid tagajärgi ainult süütepommide kasutamisel. Selleks läheb vaja märksa vähem lennukeid. Pommitades linna kestvalt ja massiliselt kergete süütepommidega on võimalik teda tulega hävitada.

Pole kahtlust, et iga lendur saab linna pommitamiseks meeeldi kaasa võtma 1000 mõjuvaid elektroonpomme või 5000 süütepommi tüüp „Baby“ selle asemel, et võtta peale 3 pommi à 300 kg või 20 pommi à 50 kg.

H. J.

Suurtükiväe laskepäev Jägalas.

Laskmistel viibis Riigivanem K. Einbund.

Suurtükiväe suvised õppused jagunevad kahte peassa. Tehnilised laskmised Jägala polügoonil, kuhu koondub kogu suurtükivägi suve esimeseks pooleks. Need laskmised lõppesid 27. juulil s. a. korral-

Peale selle viibisid laskmistel Kamini abi kindral I. Lill, kavstabül kindral J. Tõrvand, divül 2. kindral N. Reek, divül 3. kindral G. Jonson, Ü.Ö.A. ülem kol. Brede, 1. diviisi suurtükiväe ülem kol. Leets,

Laskmiste jälgimine Jägala polügoonil.

datud lõpplaskmistega. Selle järele valguvad suurtükiväe osad oma diviiside üldlaagritesse, kus jätkatakse laskmisi koos peamiselt jalaväega ja teiste väeliikidega lahingulises olukorras, n. n. koostöö arendamiseks.

Viimastele tehnilistele laskmistele oli ilmunud ka Riigivanem K. Einbund ühes Kaitseministri A. Keremi ja v. käskudet. ohv. kol. Jakobseniga. Riigivanem ja Kamin vabadussõjaagsete ohvitseridena (esineb ne endine suurtükiväe ohvitser). Vaatamata kuumale ilmale jälgisid suure huviga kogu päev laskmisi. Neile andsid seletusi suurtükiväe inspektor kolonel Kauler ja tema abi kolonelleitnant Kool. Riigivanem näitas kätte isegi paar märki tulistamiseks, milline ülesanne täideti edukalt.

2. diviisi suurtükiväe ülem kol. Borkmann, inseneriväe inspektor kol. Riiberg ja rida teisi ohvitseri peale rohkearvulise suurtükiväelaste ohvitseride pere.

Pealtvaatajate vaatekohaks oli määratud meile hästi tuntud Kaberneeme vaatepunkt ja vaatlustorn, kus oli kasutada riikkalikult igasuguseid tehnilisi vaatlusvahendeid.

Laskmisi teostati järgmiste meetodite järele:

- liikuva jalaväe tulistamine lahingšrapnelliga;
- liikuva tanki laskmine otsese sihtimisega, mis kujunes huvitavamaks kahevõitluseks laskekavas; siin tank ristles loomutruult 15 km kiirusega 1000 meetri distantsil tankivastase välisuurtüki ees, tehes kiireid suuna

muuteid, kuid siiski sai õige kiiresti rea pihtavusi suurtükilt;

- eellaskmine täisnurkse võrgu viisiga;
- eellaskmine külgvaatlusega;
- topograafiline ettevalmistus õhugaasi abil;
- laskmine lennuki abil:
  - tule kontroll; märgi kättejuhata-
  - mine lennukilt patareile koordi-
  - naatidega;
  - tule kontroll; märgi kättejuhata-
  - mine maapealt lennukile koordi-
  - naatidega;
  - kahe patarei üheaegne tule kont-
  - roll; märgi kättejuhatamine len-
  - nukilt koordinaatidega;
  - eellaskmine külgvaatlusega. Side
  - patarei ja vaatluspunkti vahel sig-
  - naallippudega koodi abil.

Kõik laskmised teostati edukalt. Meeskond näitas igal alal suurt oskust ja osavust, eriti laskmistel lennuki abil, mille meetod on muutunud päris koduseks. Ka on õnnestunud väga lihtis kood, mille abil peeti signaallippudega edukalt sidet patarei ja VP vahel.

Pärast laskmisi, mis teostati täpsalt ette nähtud kava kohaselt, Riigivanem ühes teiste külalistega tutvunes suurtükiväe laagriga, peatudes hetkeks ka naabruses olevas inseneriväe laagris, kus Riigivanem võeti vastu aukompaniga.

Pärast seda siirduti Jägala asunduse vilurikkasse puiestikku, kus oli korraldatud ühine eine.

Einel suurtükiväe inspektor kol. Kauler tänas Riigivanemat ja teisi võõraid laagri külastamise ja õppuste jälgimise eest, kriip-

sutades ühtlasi alla, et suurtükivägi on püüdnud teha kõik, et olla praeguse aja nõuete kõrgusel, vaatamata meie olude raskustele. Sellele järgnes suurtükiväelaste mehine kuuekordne elagu Riigivanemale ja kolmekordne Kaminile, tema abile ja teistele külalistele.

Riigivanem K. Einbund kriipsutas alla suurt edu suurtükiväe tegevuse ja arengu alal sellest ajast, millal temal ja suuremal osal suurtükiväe ohvitseridel tuli Vabadussõjas tegelikult teotseda. Avaldas head meelt suurtükiväes endiselt valitseva tugeva distsipliini üle, tänas suurtükiväe inspektori ja teisi juhte tehtud suure ja vajaliku töö eest, pannes kõigile südamele jätkata endise visadusega riigikaitse tööd, end lastes mitte segada meil moodi läinud mõne ringkonna omamoodi arusaamistest kaitseväge töö üle.

Riigivanem ja Kamin lahkusid laagrist suurtükiväelaste „elagu“ hüüete saatel.

Suurtükiväelastele oli see päev igapäevases laagri töös suursündmuseks, kus nad võisid tuua esile töötulemusi teatud perioodi eest riigi esimesele kodanikule ja teistele kaitseväge juhtidele, ammutades energiat, julgust ja tööõõmu ka edaspidiseks riigikaitse tööks, nähes et nende töö leiab hindamist ja otstarvet.

Niisugusi laskmisi, kus viibib ka Riigivanem, suurtükiväelased nimetavad „riigivanema laskmiseks“. Viimast kord külastas Riigivanem niisugusi laskmisi Jägala polügoonil 1927. aastal, kui oli suurtükiväe inspektoriks veel kol. Brede, kuna praeguse inspektori kol. Kauleri ajal oli see suur päev kahurväele esmakordne.

A. La. —

Suurtükiväe mõõtekomandod RKKA-s ja Lääne-Euroopas.

Kõiges riiges tehakse intensiivset tööd suurtükiväe mõõtekomandode viimistlemiseks. Kuna helkmõõtmine on jõudnud juba niisuguse kõrguseni, kus tõusu on veel vaevalt loota, arvatud välja vast side raadio-telefonidega, on kõlamõõtmine ikka alles arenemise staadiumis. Seepärast ongi märgata, et välisajakirjandus annab ka sellele küsimusele võrdlemisi tihti ruumi, tuues kahjuks ainult lühikesi, katkendlikke artikleid. Käesoleva artikliga tahaksin lugejaskonda lühidalt tutvustada Lääne-Euroopa riikide mõõtekomandode arenguga, eriti aga tuua ülevaate kõlamõõte arengust*).

V e n e m a a. Kõlamõõteasjanduse uurimisele punaväes pandi alus 1921. a., kui asutati n. n. „Komzvuk“, mille ülesandeks oli alustada katseid kõlaluurega. Selle asu-

* 1) Перспективы звукометрии в Красной армии. Н. Синков. Война и Техника 1925, № 249 ja Вестник Аукс 1926, № 10.

2) Организация и работа светометрических отделений. Война и Техника 1925, № 201.—202.

3) Звуко-светометрическая служба в иностранных армиях. Военный Вестник 1929, № 3/4.

4) Die Erkundung durch Licht- und Schallmessung in der Schweizer Artillerie. Heerestechnik 1928, № 4.

5) Тактика позиций звукометрических батарей. Война и Техника 1928, № 6.

6) Звукометрия, часть I. А. Апарин.

tamiseks andis tõuke ins. Širski ettepanek — võtta tarvitusele tema poolt konstrueeritud kõlamõõteaparaat. Selle aparadi kõlavastuvõtjateks olid mehaanilised abinõud: mikrofonid — membraanid, kusjuures aja vahemik loeti osuti abil kronoskoobi numbrilual. See võimaldas lugemise täpsust kuni 0,001 sek. Kuni 1922. a. sügiseni kogu töö „Komzvuks'is“ oli suunatud tüübilise kõlamõõteüksuse vormeerimisele, mille varustuseks olid Širsky aparadid. Seega jäi Benoit' poolt konstrueeritud aparaat tahaplaanile (v. allpool). „Komzvuks'i“ likvideerimisega pidi vormeeritama Moskva kõlamõõtekomando — esimene ja ainuke RKKAs. Širsky abinõu materjalosa oli väga primitiivne (puust alusel kronoskoop, vähetundlik membraan). Kasutamiseks kõlblikke aparate põlnud olemaski ja alles 1923. a. sügisel sai komando kahebaasilise aparadi, kus kronoskoop asus alumiiniumalusel ja membraan mikrofonis oli parem. Kuni 1925. a. sügiseni, mil komando läks Alukuks'i käsutusse, kogu töö oli rakendatud meetodi väljatöötamisele ja Širsky aparadi materjalosa katsetamisele. Saadud kogemuste põhjal õnnestus kronoskoopki täiendada nii, et seda võis kasutada igas olukorras; mikrofonide membraane aga ei suudetud paremdada. Seepärast loobuti automaatselt kõlavastuvõtmisest ja juhib kogu tähelepanu subjektiivsele meetodile — kuulajatega (inimese kõrv). See meetod andis rahuldavaid tulemusi ja meenutas tööd V.Ž. (Volodkevič ja Želtov) aparadi dega (v. allpool).

N. Sinkov omas kirjutises, kritiseerides ins. Širsky aparadi, jõuab järgnevale otsusele:

a) Membraanid võtavad vastu igasuguseid helisid, nii et laskekõla registreerimist ei saa eraldada näiteks kuke kaagutamisest. Harilikus olukorras, sõltuvalt baasidest, ilmastikust j.n.e., on töötamise sügavus 2—6 km; tugevamatele kõlalainetele reageerib aparaat kuni 8—11 km kauguseni. Nõrku kõlalaineid, mida kõrvaga on veel kuulda, suuremal osal juhtumitel vastu ei võta.

b) Kõige suuremaks pahaks Širsky kronoskoobi juures on see, et igakord pärast kõla registreerimist tuleb kronoskoobi osut lükata käsitsi algseisakusse. Seega on täiesti võimatu registreerida patarei järjekorda.

c) Kui kõlamõõtepunkt asub ballistilise kõlalaine kuuldavuse raioonis, siis jõuab esmalt kohale ka ballistiline kõlalaine, ja kuna kronoskoop registreerib esimest kuul-

dud kõla, pole võimalik üldse saada registreerimist suudme lainele.

Seega omab Širsky aparaat sedavõrt palju tähtsaid puudusi, et töö kujuneb väga vaevaliseks, kusjuures tulemused on siiski mitte-rahuldavad.

Samas kirjutises N. Sinkov soovib võtta tarvitusele välismaail tarvitusel oleva meetodi, nimelt kronograafia. Selle meetodi järgi asetatakse kõlapunktidesse mikrofonid ja lahenduspunkti — registreeriv aparaat. Mikrofonid võtavad vastu kõla ja registreeriva aparadi suled märgivad vastuvõtu momendi liikuvale paberilindile. Nagu äsja ilmunud raamatutest selgub, on punaarmee lõplikult loobunud kronoskoopide kasutamisest ja läinud üle meetodile kronograafia. Erihist huvi pakub see, et töötatakse mikrofonide kallal mis — võttes vastu ka äärmiselt nõrku kõlalaineid — lubavad eraldada suudme laine ballistilisest laineist.

Toetudes eelpooltoodud allikatele võib tähendada, et punaarmees on kõlamõõte kasutamisel maksvad järgnevad põhimõtted: Kõlamõõdu süsteem koosneb kuuest punktist, kusjuures iga kaks punkti on ühendatud baasiks. Baaside otspunktides asuvad mikrofonid, mis telefonijuhtmega on ühendatud lahenduspunkti registreeriva aparadiga. Mõõtmiste väljendamisel iga baas annab ühe suuna kõlaallikale, ja seega kolm baasi annavad kontrollitud löike. Graafilise töö on sarnane tööle hüperboolplaaniga, ainult selle vahega, et hüperboolid on asendatud assümtoodidega. Võiks veel mainida, et venelased kasutavad kõla luure abil kindlakstehtud vastase patareide koordinaatide leidmiseks ka arvutusviisi, otse löike lahendusega. Koordinaatidega antud punktideks on seejuures baasi keskpunktid; kolmnurga antud küljes on kahe baasi keskpunktide vahekaugus; asimuutideks antud punktidest on assümtoodide asimuudid baasi keskkohadest — kindlakstehtavale kõlaallikale.

Venelased propageerivad agaralt vastase patareide tulistamist kõlamõõte vaatlusega. Seejuures toonitatakse, et parimaid tulemusi võivat saavutada siis, kui eellaskmisel vastase patarei tulistab. Rõhutatakse, et häid tulemusi tulistamisest võivat loota ainult siis, kui oma patarei ja tulistatav vastase patarei on tehtud kindlaks ühe ja sama kõlamõõte komando poolt. Kõlamõõtepunktide ja oma patareide koordinaatide kindlakstegemist toimetatakse ka akkustilisel teel, kusjuures igas kindlakstehtavas

punktis pannakse lõhkema eriline lõhke-laeng.

Olgu alljärgnevas lühidalt kirjeldatud kõlamõõte arenemine endises vene väes. 1909. a. esitas N. A. Benoit uue meetodi patareide kindlakstegemiseks, kasutades selke vastase patarei laskekõla kuulmist. 1909—10. a. toimetati esimesi katseid, mille eesmärgiks oli praktiliselt katsetada abinõu ja meetodit. Katsed ei annud kuigi rahuldavaid tulemusi ja abinõu ei leidnud vastuvõttu. Peamiseks katsete ebaõnnestumise põhjuseks oli lasu juures tekkinud füüsiliste nähete mitte-küllaldane tundmine ja halvad, primitiivsed abinõud. Esimesed kõlamõõdujaamad tekkisid Vene rindel 1914. a. ja olid varustatud Benoit' aparaatidega, millede konstruktsioon oli vähe paremdatud. 1916./17. a. tekkisid vene väes veel 2 kõlamõõdujaama: 1) n.n. V:Ž (Volodkevič ja Zeltov) ja 2) Levin'i oma. Need jaamad erinesid peaaegselt selles, et nad töötasid subjektiivsel viisil, kusjuures ajavahemikkude lugemiseks kasutati keskpunkti aparaati, graafilise registratuuri. Nagu ülal mainitud, töötavad Benoit' ja pärast ka Širsky aparaadid kronoskoobiga. Vene sõjaaegsete jaamadest tööst pole leida vähemaidki andmeid. Loomulikult ei saanud need aparaadid võistelda saksa ega prantsuse jaamadega, pealegi polnud nende kasutamine rindel süstemaatiline, jaamad arv aga piiratud.

Suurtükiväe mõõtekomandod Lääne-Euroopas ja Ameerikas.

Suurtükiväe mõõtekomandode nüüdisaegne organisatsioon on rajatud Maailmasõjas saadud kogemustele. Kõlamõõte- ja helkmõõtekomandod tavaliselt liidetakse organisatsiooniliselt, mis on tingitud vajadusest nende tööd tsentraliseerida, sest nad täiendavad üksteist. Komandod kuuluvad ülemjuhataja suurtükiväe varru, kust nad jagatakse armeedele, korpustele määramiseks vastavalt olukorrale. Vähe erinev on organisatsioon Ameerika Ühendriikides (USA), kus kõla- ja helkmõõte tegevust ei koondata: helkkomandod kuuluvad korpuste koosseisu ja kõlakomandod ülemjuhataja suurtükiväe varru; seal loetakse iga kuue armee kohta 10 kõlamõõtekompanid. On aga leida andmeid, et viimasel ajal ka USA-s kavatakse mõlemad liita töökoordineerimise ja juhtimise tsentraliseerimise eesmärgil.

Kõlamõõteaparaadid, milliseid kasutatakse välismaal, koosnevad kas manomeet-

rilist või membraani tüüpi kõlavastuvõtjast ja isekirjutajast registreerivast aparaadist, mis asub lahenduspunktis. Kõlavastuvõtjad ühendatakse registreeriva aparaadiga traatsideme abil. Kõlavastuvõtjate ja registreeriva aparaadi üldvõrku on liititud jõuallikas, mis annab töötamiseks tarvisi-neva elektrienergia. Kõlalaine, mis jõuab kõlavastuvõtjani, mõjub membraanile või kutsub esile (manomeetrist tüüpi aparaatide juures) kõla vastuvõtja sisemuses rõhutamise muutuse, mille tõttu võrgus elektrilise voolu pinget muutub, mis omalt poolt mõjub registreeriva aparaadi kirjutismehhanismile. Konstruktsioon on peaaegu igas riigis isegune.

Prantsuse registreerivad aparaadid omaavad n.n. astillograafilisi sulgi, mis veavad liikuvale paberilindile lainetaolise joone, mille kuju iseloomustab kõlalainet. Ameerika registreerivas aparaadis elektrivool paneb võnkuma galvanomeetri traadikese. Traadikese võnkumine fotografeeritakse liikuvale filmile, millel saadakse kõverjoon, mis iseloomustab kõlalainet.

Ühtlasi saadakse kronomeetriga ühendatud sule abil lindil või filmil sirgjoon märkidega kindlate ajavahemikkude järgi. Võrreldes kõverjooni, mis saadud kõlavastuvõtjate abil, ajakirjutuse sirgjoonega, määratakse kindlaks lahendamiseks tarvilikud ajavahemikud ja nende järgi leitakse planšetil graafilisel teel kõlaallika asukoht. Kõverjoonte iseloomu järgi määratakse laskvate suurtükide kaliiber ja tehakse vahet ballistilise ja suudme laine kõla vahel. Arvutamisel võetakse arvesse ainult suudmelained.

Suurriigid püüavad praegusel ajal võimalikult paremdada kõlamõõtmist, püüdes asendada traatsidet kõlapunktide ja lahenduspunkti vahel — raadiosidega ühtlasi püüdes kiirendada nende komandode lahingusse paiskamist, nende kasutamiseks manööversõjas. Mis puutub raadioakustilistesse abinõudesse, loodavad leidurid, et siis on võimalik veel paremini töötada, eriti kui ehitada igale kaliibrile isegune jaam. Raadioside tarvitusele võtmisega aga kiireneb komandode lahingusse astumise aeg märksa. On soovitatud komandode motoriseerimine, et kiiresti võiks neid kohale toimetada. Paralleelselt sellega püütakse paremdada ka kõla- ja helkmõõte-meetodeid. Suurt osa mängib siin täppis punktide kindlaksmääramine ja nende täppis kindmine planšetile. (Järgneb.)

U.

V üleriiklikud kaitsevæ ratsavõistlused Tallinnas.

KAITSEMINISTRI KÄSUKIRI

Nr. 157 — 32.

(Ratsavæ inspektuur.)

§ 1.

Luban pidada V üleriiklikud kaitsevæ ratsavõistlused Tallinnas 16., 17. ja 18. septembril s. a.

Üksikasjaline võistluste kava ja läbiviimise korraldused anda ratsavæ inspektoril.

§ 2.

Võistlustest osa võtma luban läkitada kaitsevæelasi ühes hobustega.

§ 3.

Võistlustele läkitatavatele läkitamise päevaraha mitte maksta.

§ 4.

Võistlustele läkitatud üleajateenijad allohvitserid ja ajateenijad sõdurid varustada võistluste ajaks toidurahaga või atestaatidega.

Hobused varustada toidumoonaga või atestaatidega.

§ 5.

Võistlustest osavõtjate (inimesed ja hobused) kaitseliidu, politsei ratsareservi ja ratsasporti ühingu liikete (ka kaitsevæelased) vedu nende asukohast Tallinna ja tagasi ning välisriikide osavõtjate vedu riigi piirides teostada kaitsevæ veodokumentidega, millel teha märged „Vedu tasuta Vabariigi Valitsuse otsusel 8. ja 19. juulist 1932. a.“

A. Kerem,

Kaitseminister.

V üleriiklikud kaitsevæ ratsavõistlused korraldatakse Hobuseasjanduse Arendajate ja Armastajate Ühingu poolt, Ratsavæ inspektori kindralmajor G. J o n s o n'i juhatusel, Tallinnas, hippodroomil.

Võistluste kava ja läbiviimise kord on üldiselt eelmiste võistluste sarnane.

Võistlused koosnevad järgmistest aladest: galopi- ja hõrdellvõidusõitudest, taktisusesõitudest, jahivõidusõitudest, rännakusõitudest ja terarelva käsitamise võistlustest. On ette nähtud ka traav.

Galopi ja hõrdellvõidusõitude kavast uudist ei esine.

Taktisusesõidus allohvitseridele Riigivanema auhinnale on tänavuaastastel võistlustel ette nähtud võimsuse ja hüppe puhutuse concours. Sel võistlusel on koostatud ka A klassi nõrgematele ja Kaitseliidu ratsanikkudele eri parcours'id.

Uue statuudina on sisse võetud „Rahvaste Karika“ võistlus, üldrahvusvaheliste tingimuste kohaselt.

Rännakusõidu võistluse tingimused on üldiselt eelmise võistluse sarnased, kuna distants on 100 km.

Rahvusvahelisi võistlusi on ette nähtud neli: 2.—17. ja 2.—18. septembril. Rännakusõit — 16. septembril.

Võistlejad jagunevad 4-ja klassi.

Eriklass: nagu A + välismaa ohvitserid.

A klass: Omamaa kaitsevæ ja ratsapolitsei ohvitserid, kaitseliitlased ja eraisikud ratsaühingute liikmed.

B klass: Omamaa allohvitserid, ratsapolitsei kordnikud, kaitseliitlased ja eraisikud ratsasporti ühingute liikmed.

C klass: Kaitseliitlased.

Hobuste kuuluvus klassidesse arvatakse sõitja järele.

Samadel võistlustel ei või ükski hobune võistelda ka madalamas klassis. Kõrgemasse klassi arvatakse hobune, kes viinase kahe aasta jooksul on esimesele kolmele kohale tulnud o m a m a a hobustest. Klassi puudumisel — eri- ja B klassile handicap.

Klassifitseerimise juures tulevad arvestusele kõik kahe aasta kestel peetud võistlused. Aasta loetakse esimesest võistlustepäevast tagasi.

„Rahvaste karika“ võistluse meeskonna ja hobused määrab võistluste juht.

Võistluste tehnilise komitee sekretäriks on kapten F. Sibul (Ratsavæ inspektuur).

Võistlused on rahvusvahelised ja osavõtma kutsutakse mitme välisriigi kaitsevæelasi. Riias peetakse samasisulised võistlused nädal varem, millest osavõtu kutse on saadetud 10-nele riigile ja nagu kuulda, on 6 riigi poolt osavõttu oodata.

Kaitseväe elu.

Auto-Tanki rügemendi suvepidu ja 13. aastapäev.

31. juulil pühitses Auto-Tanki rügement oma traditsioonilist suvipüha ja ühtlasi ka 13. aastapäeva, rügemendi suvilaagris.

See pühitsemine on olnud aastate jooksul ümbruskonna elanikele ja paljudele pealinnalastelegi oodatud suursündmuseks. Riigi raske majandusliku seisukorra tõttu oli tänavune suvipüha võrreldes eelmiste aastatega hästi tagasihoidlikum, piirdudes vaid paraadiga.

vakohane kõne, milles tuletab meelde rügemendi vormeerimist raskel Vabadusesõja ajal, kutsudes kaitsevälasi jätkama loovat tööd, pidama distsipliini ja olema valmis, kui kutsub isamaa.

Kõnele järgneb paraad, mida võtab vastu kindral Jonson mullast ja mätastest ehitatud poodiumil. Paraadi juhatab rügemendi ülem kolonel Lutsar.

Paraad õnnestus kõigiti hästi. Kolonel

Auto-Tankide rügemendi aastapäeva pille.

Eelmiste päevade vihm soodustas pidu päeva kõigiti. Täpsalt kell 1000 olid rügemendi kaitsevälased ja lahingumasinad rivistatud paraadiks laagri spordiplatsile. Sama täpsalt ilmus kohale rügemendi ülem kolonel Lutsar, tervitades ohvitseri ja kaitsevälasi traditsioonilise suvipüha ja aastapäeva puhul. Kõigil meeolelu pidulik, väsimusest ei jälgegi, vaatamata sellele, et päev varem rügement lõpetas ühe raskema taktikalise ülesande, mis kestis terve öö ja järgmise päeva müristamise, välkude sähvimise, hirmsa tormi ja vihmavalingu saatel.

Kell on täpsalt 1100, kui kolonel Lutsar tõstab käe kindral Jonsoni tervituseks ja raporteerimiseks. Peale raporti vastuvõtmist sammub kindral Jonson rügemendi lipu ette, tervitab teda ja selle järele tervet rügementi, alates õpekompanist.

Tervitusele järgneb kindral Jonsoni päe-

Lutsariga esotsas marsivad kaitsevälased sirgete ridadena teraskiivrites mööda kindral Jonsonist, järgnevad hanereas lahingumasinad — soomusautod ja tankid. Ehkki oli 13. aastapäev, see õnnetu arv, kuid ükski masinatest ei jäänud „stoppama“, mis näitab, et raskele ajale vaatamata suudab rügement temale usaldatud masinaid hoida paremas korras.

Paraadile järgnes ühine lõunasöök klaasi mõduga.

Lõunasöögil kindral Jonson tuletab meelde veel kord kaitsevälastele nende kohuseid rügemendi, masinate ja isamaa suhtes, mille järele lauldi „Eestimaa mu isamaa“ viimast salmi kaitseministeeriumi orkestri saatel.

Kindral Jonsoni kõnele vastas rügemendi ülem kolonel Lutsar, toonitades, et rügement võib ainult siis püsida ja edeneda,

kui temale annab juhatusi sarnane hoolitseja ülem kui seda on kindral Jonson, millele hüüti kolmekordne „elagu“.

Lõunasöögile järgnes tants spordiplatsil.

Rügemendi allohvitserid korraldasid õhtul omavahelise koosviibimise „Seltskondlikus Majas“, kuna ohvitserid väga tagasi hoidlikult laagri kasiinos. U.

Muljeid reservväelaste kordamisõppustest 10. üks. jalaväe pataljonis.

Rügemendi vormeerimine.

Isegi võhikule ei olnud arusaamatu, nähes paar nädalat alatasa pataljoni õue veerevaid raskeveo autosid koormatega ja liikumas vähemaid ning suuremaid sõdurite gruppe, kandmas raskeid relvakaste j.n.e., et midagi erakorralist on toimumas — rügemendi vormeerimine nõudis eeltöid.

15. juunikuul hommikul, mil kella osut lähenes kolmele ja iga kodanik magas veel raskes unes, oli pataljonis juba alanud töö. Toimused viimased ettevalmistused peatselt saabuvate reservväelaste — kodanikkude vastuvõtuks, kes kohustatud end vabastama mõneks päevaks eraelu teenistusest ja toimingust, et ühiselt tulla kokku, koguma uusimaid teadmisi ning oskusi isamaa kaitseks.

Vaevalt ulatub esimesi päikese kiiri üle uinuva linna, kui saabuvad Tondilt kaks kompanit rügemendi nooremaid juhte — reserv-allohvitsere, kes mõni päev varem olid kutsutud kohale tutvunema eesoleva õppetööga.

Kasarmu hoovi oli asetatud ritta üle tosina väliköögi. Nagu auravad vedurid mühisest nad ning korstnaist kerkis muste suitsusambaid puhtasse hommikusse õhku. Nende juures askeldasid kokad valgendavais põlledes, valmistades toitu saabuvale reservväelasile. — Pataljoni esisel ja tänavatel on inglise mütsides

lal sammul läbi tühjade tänavate rügemendi jaotuspunkti ja sealt määratud kompanitesse.

Kõigi palgedelt peegeldub tõsine, jõuküllane sõjamehe ilme ning huvi süveneda parima tahtmise ja püüdega mõnepäevasesse kodukaitsetöösse.

Algas nagu inimeste ümbermoondamine, ümbersündimine ühiseks pereks, ühiseks asetamata jõuks, kõrgeima tundmise ja teadmise idee teostamise prooviks.

Otsekui maast kerkisid teraskiivreis inimesed. — Mõne minuti möödumisel endisest kodanikust oli saanud lahinguvalmis sõjamees, kellel eneselt võib olla tundus imelikuna see kiire muutus. Vorm loob sõjamehe, see mis õpitud kuus, seitse aastat tagasi — meenub. Kõne muutus sõjamehelikuks, juba oli teda näha sõduri kombel saluteerimas, asjatundlikult silmitsemas temale antud relva ning pärimas ühteist maksva korra kohta.

Samal ajal toimusid mitmesugused majanduslised toimingud, varustuse ja relvade jagamise nimekirjade koostamine, isikliste asjade hoiu paigutamise ning reservlaste jaotamine rühmadesse, jagudesse. — On möödunud vaid üksikud tunnid — vormeeritud on sõjaegne jalaväe rügement.

Kell 1900 rivinevad juba võimsad kompanid ülevaatuseks ruumikale platsile. On tunne, nagu

10. jal. rüg. tagavaraväe allohvitsere ülevaatus diviisitülemalt kindral G. Jonsonilt.

edasi-tagasi ruttavaid ohvitseri ja allohvitsere, kellele rahutus ja ruttamine pealtvaatajale arusaamatu.

Kell näitab üle kuue. Ka tänavatel tekib elu ning liikumist. Üksikud lähimas ümbruses teenistusse ruttajad seisatuvad hetkeks, nähes kiiresti arenevat meie isamaa vabaduse kaitse rahuaegset tööd.

Saabusid esimesed eraülikondis meeste jõud. Tähelepanu äratamata astuvad nad kind-

langeks raske eesriie ja lavalt avaneb silme ette mõjuv pilt, kogu õppeväli on muutunud tääkide puistikuks. Teraskiivrite tuhm läige, mis katab välja, loob võimsa vapustava jõu mulje, annab kujutluse selle üksuse võimsusest ja jõust.

Neist sõdurite ridadest hoovab igale pealtvaatajale südamesse esiisadelt päritud vabaduse püüe — olla tugev, hävinematu.....

Algab rügemendi loomispäeva mõjuvam sil-

mapilk. Õhk täitub tervitusmarsi helidest. Rügemendi ette ilmub — kõiki ühendav sümbol — rügemendi lipp, ta embleemiks põhjakotkas, hõljub tasases tuules, nagu küsides igalt teraskiivri kandjalt: „Kas suudate käia minu järel?“

See oli kui sõjamehe palve esimesel kokkuleku silmapilgul, kus kõigi südames põleb suur töotus — anda oma elu, kui nõuab seda põhjakotkas, võimas käsk.

Ilmub rügemendi ülem kol.-lt. Junkur, kes tervitas esimest korda oma vastsündinud rügementi, ning peale lühikese kõne, peetud väarikail sõnul, kogu rügement tardus liikumatusse. Kõlasid teistkordselt tervitusmarsi helid. Saabus rügemendi ette diviisi ülem kindral Jonson. Peatudes hetkeks iga kompani ees, kui kõlas võimas vastus kindrali tervitusele.

Lühidalt peatub diviisi ülem oma kõnes käesoleva sündmuse eesmärgi ja tähtsuse juures, soovides kõigile edu ja õnne eeloleva suure töö parimaks kordaminekuks.

tööline, teadlane tõuseb ühtlase sõjamehena korraga lihtsate tekkide alt õlekottidelt.

Järgnevad hommikused toimingud, mis tavalised sündega teenivaile sõdureile. Ruumipiidusel toimub peale magamise kõik õuel — sarnane laagrielule. — Pesemiseks on ümbrusesse paigutatud pikad veekünad ja suured aamid, mis võimaldasid vee käepärasust.

Kell seitse hargnevad rakmeis kompanid maastikule, kus toimuvad ettenähtud taktikalised õppused: luure retked, kallaletungid „vaenlase“ asupaikadele ja kaitsele asumised. Seitsmepäevalise õppeaja vältel tuli võtta läbi rida moodsa aja sõjatehnika variatsioone, mis pärast töötundide arv päevas oli märksa suurem.

Vaatamata raskele õppetööle, ei avaldanud mehed väsimust. Õhtuti oli kompani korrapidajal isegi tegemist, et mehi panna magama. Ehkki oli juba kesköö, ei vaikinud tasased kõnelused hallide tekkide all. — Erilist nalja tegi vabal ajal pataljoni „vanapagan“ oma silmapaistva tüseduse, kohutavalt karvase lõua ning

10. rügemendi reservlased rännakpeatusel.

Ükski paraadil esinev üksus ei saa olla imposantsem kui need, mida nüüd nägin. Sõdur mõjub ainult siis jõu ja sõjameheliku kuju kehastusena, kui ta on rakmes ja relvastatud, kandes kaeviku kiivrit. Ja siin oli terveni tuhandeid sarnaseid lahingu mehi. Kompanid hargnesid paraadmarsis, ees rügemendi lipp, möödusid nad diviisi ja rügemendi ülemast ning teistest kõrgemaist kaitsevaelasist. Kindlalt sammusid kompanid. Kiivri all näod, milles peegeldub mehisus ja silmis kotka pilk. — Rügement oli teel oma õppe- ja elukohta — Tondile.

Õppused ja elu Tondil.

Mitmetuhande sõjamehe kooselamine on otsekui mingi sõjalaager. Elu on seal kindlasti midagi muud — lihtsamat, kuid ühtlasi raskemaid, mille rahuloluks on olnud iga tõsise sõjamehe südames vastav paik kõigil aegadel ja on edaspidigi.

Sõjamees, selle sõna tõsisemas mõttes, ei soovigi enam magada pehmeis sullepatjus, süüa toidukunsti viimaseid saavutusi ja maitsta muid kultuurelu mõnusi. — See on mürk kõigele sellele lihtsusele ja raskusele, mis vaid omane sõjamehele.

Kell viis hommikul avanuvad korraga mitmetuhande inimese silmad ja eilne põllumees,

püstiseisvate juustega. Muide oli aga „vanapagana“ nägu väga sümpaatne ja ilme teravmõtteline ja tihti valmistas ta seltsimeestele huvitavat nalja.

Rännak Jägalasse.

Õppuste viimaseks jõuprooviks oli rännak Jägalasse, kus teostus ka rügemendi suurim kahepoolne taktikaline õppus. Väljaastumise päeva eelõhtul tegime veel viimaseid ettevalmistusi. Hoolikalt seadsime korda kuulipildujad — puukoolidega laskmiseks, varustasime end laskemoonaga, toidu „puutumatu tagavaraga“ j.n.e.

Kell kaheksa hommikul astusid teele kaks pataljoni, kuna üks pataljon oli määratud „vaenlaseks“, kes meile sõitis vastu rongiga. Üle kilomeetri pikkune kolonn, ees ja keskel orkester, marssis läbi kesklinna tänavate Narva maanteele.

Esimene peatus oli Lasnamäe veerul, kus tutvunesime ligemalt olukorra ja ülesandega.

„Vaenlane olevat eile olnud alles 80 km kaugusel, täna on ta juba palju ligemal“ — tähendas kompani ülem.

Meie pataljoni „vanapagan“ aga teadis öelda, et tema oli „vaenlast“ näinud juba Tondil, kuhu teatavasti jäi ka „vaenlane“ — üks meie pataljon.

Nüüd algas rännak juba lahinguolukorrale

vastavalt — mõni kilomeeter ees liigub rännakaitse, raskekuulipildujate vankrid kihutavad vaheldamisi kolonni ette õhukaitseks. Mõõdume lennuväe aerodroomilt, kus õppusteks rivistatud kümme-kond hävitajat, nagu suured hallid linnud tahavad nad tõusta õhku, et sealt saata alla hävitust.

Vaevu jõuame Irumäele, kui juba undab õhusireen. Kolonn on tolmuselt maanteelt nagu maa sisse kadunud. — „Otsigu nüüd,“ lausub „vanapagan“, olles seljali kraavis. Mõni minut kestab maximide tuli; kui vaikis õhk, jätkas kolonn liikumist.

Nii „tolmutasid“ need „linnud“ meid sageli. Kruusaangu-Liivimäe juures oli pikem puhkus ja lõuna. Rännak oli vist mõjunud. Supikatelde ümber tekkis peale „esimese“ veel „hilisem“ saba — maitsev kapsasupp „tõmbas ligi“.

Õhtu eel olime juba Jägalas. Tegevus ja olukord andis seal „frondi“ mulje. Üsna lähedal kuuldusid püssipaugud. Liikumised muutusid kiiremaks, ettevaatlikumaks. Anti uusi teateid olukorrast ja uusi ülesandeid kompaniitele, rühmadele. „Vaenlane“ on jõudnud juba Jägala jõeni ning asunud kaitsele. Meil oli ülesandeks asuda positsioonile siinpool jõge, kust öösel kell 0200 pidime ületama jõe ja valutama „vaenlase“ positsiooni.

Kiiresti ja varjatult hargnesid üksused määratud kohtadele, kus algas positsiooni kindlustustöö ning toimusid ettevalmistused jõest üleminekuks. Sideüksused vedasid liine.

Oli juba kesköö. Taevas oli üleni pilves. Üksikud tuled vilguvad veel tuhmilt läbi niiske õhu. Ümbrus on salapärane; kostavad vaid üksikud paugud — kontakt on pidev. Pioneerid hiilivad läbi põõsaste, kandes pontoone ja silla

ehitusmaterjale jõeale ligemale. — Tähelepanu äratamata lähenesime jõeale. Tihenesid püssipaugud, vahetevahel „lõi sekka“ ka kuulipilduja. Mõõdus veel mõni minut ja terve ümbrus muutus järsku otse õudseks mürinaks. Algas meie kahuritule hävitav töö — ettevalmistus kallaletungiks „vaenlase“ positsioonile.

Hommikune karge õhk ja läbi niiske udu paistvad metsa siluetid nagu kisendasid vastu selle masendava mõjule, mis tekkinud moodsate relvade vastastikkusest „tervitamisest“.

Nii hoolikalt ettevalmistatud „tulemäng“ kestis vaid mõned minutid. Korraga hüppasid põõsa tihnikuist välja jaod, nagu röövlid koobastest, vedades jõe ääre pontoone ja paate. Tekkis läbipaistmata suitsupilv ning pontoonid ujusid juba teiselpool jõge. Seal algas juba raskem töö — purustada „vaenlase“ pesad järkjärgult.

Vahepeal on päike tõusnud. Õhus lendavad raketid — õppus on lõppenud.

Üksused koonduvad. Diviisi ülem tänab kordaläinud õppuste eest.

Järgneb hommikueine ja liikumine tagasi linna, kus järgmisel päeval algas rügemendi likvideerimine.

Enne lahkumist Tondilt kell 0800 on lõpuparaad. Pannakse pärjad langenud võitlejate mälestusesambale, millele järgneb likvideerimine. Elu tempo on kiire. Sama ruttu kui toimus vormeerimine, toimus ka kõigi vahekordade lõpetamine.

Rügement on valgunud laiali — igaüks oma elu ja töö juure teadmiseks, et kui kutsus isamaa — kutsus põhjakotka võimas käsk — tuleb käest panna tööriist ja tulla...

Allohvitser M—k.

SETUMAA SERVALT.

Veste.

Üks öö.

See oli siis, kui rügemendil ei olnud suveks oma kodukohakest. Ühel ilusal kevadpäeval kutsus rügel mind oma juurde ja käskis eelmiste aastate eeskujul rügemendile laagriajaks korterid vaadata valmis. Egas midagi — raudteel Petseri ja sealt vankril logistades mööda ida Petserimaa külasid edasi. Siin ja seal jõudsin pere-meestega kokkuleppele, kes lubasid anda sõduritele suveks peavarju, muidugi hea tasu eest. Õhtu kättejõudmisel jäin peatumata S. külla, kus ühelt talunikult öömaja palusin, mida ka pika mõtlemise järgi lubati. Õhtul kaebas peremees, et pole sugugi hea sõdureid korteris pidada suvel, sest valmistavad maja juure lillepeenraid, teid j.n.e., nii et põrsakesel pole kuskile oma ninakest maasse torgata. Samuti alati pühivad, pesevad, tolmutavad, nii et ei tunne end põrmugi kodusena omas majas. Ja häda, kui harjunud kombel veel nurga

taha lähed, kohe mõni veltveebel kukil — mis sa kurat ümbrust reostad!

Heitsin pakutud asemele, kus väsimuse tõttu varsti uinusin. Äkki tunnen, midagi roomab, närib, näkitseb... sügan... ei parane lugu... tõmban tikust tule... oli kirevane — oli aga loomaaed! Musti, valgeid, punaseid, kes roomab, kes hüppab, aga igaüks proovib oma hammaste teravust minu ihul. Tõmbasin ühele nobedamale sõrmega pähe nippi, kes lendas minema kui kuurakett, pannes vilkuma ikoona ees tulegi. Tõusin üles ja palusin peremehelt kuskil väljas magamiskohta, tähendades, et pole nii soojas magama harjunud. Juhatati kuurilaele, kuhu ka kobisin, kuid siiski und ei saanud, sest osa sõpru oli kolimisel kaasa tulnud. Aiva süga ja süga laul. Koidikul uinusin, kuid siis algas uus laul. Peremehe põrsakesed leidsid aja ülestõusmiseks olevat ja vist tühja kõhu mõjul algas lärm, mis vaikida ei tahtnud.

Pöörasin külgi kuni päike suurel kõrgel, mil sama väsinult, kui õhtul heitsin, tõusin ja pealegi kipitas keha öösiste külaliste paraadi jälgedest.

Sõdurite lahkumine sügisel setukülast.

Terve suvi on ära elatud Petserimaa taludes ja küünides, hädavaevalt leiab hommikul jaoülem omi mehi, üks on ühes ruumis, teine teises, sest setuelamud on niivõrt väiksed ja kehvad. Igaüks rõõmstab, et homme hommikul saabub moment lahkumiseks setu saunaurtsikust, kus vaeveldud ligi kolm kuud ilusamat aastaaega.

Juba hommiku vara enne ärasõitu hakkab voorima setuvanamehi, tuues ette omi kaebusi — oli äkkel kolm pulka, aga enam ei ole, sõdurid viinud ära; teisel jällegi kadunud käterätik aiateibalt, soldatite töö; kolmandal läinud kaotsi kanapoeg, noh kus mujal, sõdur löi maha ja pistis patta. Sääraseid kaebusi oli palju ja neid laagri lõpul kindlaks tegema hakata, juurdlema — pole kerge: sõdur juba reservis. Setu nõue aga tuli rahuldada, kui mitte hakata protsessima, kuigi teada polnud, kas sõdur neis kahjudes oligi üldse süüdi.

Kus liiv ja kanarbik.

Imet tegid egiptlased, ehitades püramiide, hiinlased, ehitades otsatu hiina müüri, assüürlased, püstitades rippuvad aiad j.n.e. — kõik käskiva võimu saavutised. Nüüd teeb imesid tehnika ja kapital, koondades tööle sajad tuhanded.

Meie omame kõike veel vähe. Ent siiski suudame korda saata heal tahtmisel nii mõndagi. Setumaa serval, kus läigib liiv ja kanarbik ulatab vööni, vaheldudes kohati soomülgaste ja mädaojakestega, on tehtud lühikese ajaga juba palju tööd. Nii kaugele kui silm ulatab nägema Petseri, Irboska, Pihkva ja Peipsi poole, paistab üks lõpmata kanarbikust ja kadakatest mustav väli, mille keskel kerkivad üles künngaste paljad lagipead ning vilguvad mülgaste vesisilmad. Kümned verstad kõlb-

mata maad! Ei ühtki looma näe siin, isegi linnud on siit ära lennanud alaliste paugutamiste tõttu; inimene peale sõduri tõstab harva siia oma jala. See on väeosade harjutuste- ja laskeväli, kus vinguvad ja mürtsuvad kuulid.

Mõne aasta jooksul on siia kerkinud üles terved „linnad“. Seitsmes jalaväerügement on „kükahtanud“ selle lagendiku lõuna servale, Piusa kalda mäeveerule ning ehitanud siia oma leeri või laagri, n. n. „Petseri Lõunalaagri“. Teine „Sõdurite-linn“ on kaugemal, see on Värska aleviku juures n. n. „Petseri Põhjalaager“, kus asuvad 2. diviisi juhatus ja teised diviisi üksused. Üldjoontes sarnanevad mõlemad „sõduritelinnad“ üksteisele. Barakkid on ühestiilsed, milledes valitseb ühtlane piinlik puhtus ja kord, nõudes palju korraldust ja askeldust nii juhtidelt kui ka sõdureilt. Ent see kõik on nii kerge nagu „kandlemäng“, sootu raskem on õppus, lahingudrill ja muud säärased sõjalised teotsemised, mida teostatakse mõlemate „linnade“ vahelisel laskeplatsil. Sõduri suvine elu laagris on raske, aga see on ka huvitav, mitmekesine ja väga omapärane.

Hommik ja õhtu laagris.

Iga päev kell 0500, millal on su uni just kõige magusam, äratab sind orkester maheda ja pühaliku lauluga: „Ärgake, nii vahid hüüdvad!“ Orud, mäed ja metsad laulavad kaasa.

Väljale tekivad varstigi väeüksused. Algab töö. Ja kui õhtu videvikus kuuldu: „Mütsid maha“ ja kõlab orkestrilt: „Nüüd hingvad inimesed“, siis kisub su vägisi sinna. Suurepärase pilt! Sirged sõdurite read, nende taga lai, haljas madalik, mida palistavad mustavad metsad ning kaugemal väljad, külad. Sadadest kõrdest kostab orkestrilt kõvendatud: „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“. Setumaa orud ja künkad aina rõkkavad õhtu vaikuses. Ja sa tahaks kaasa hüüda laulikuga: „Ilus on Eestis elada!“ J. N.

Sõjakirjandust.

LATVIJA.

LATVIJAS KAREIVIS.

Nr. 125 — 1932. a.

Noorsoo ettevalmistus riigikaitseks Prantsusmaal.

Ülemineku tõttu üheaastasele sõjaväeteenistusele on hakatud Prantsusmaal pöörama suure-

mat tähelepanu noorsoo sõjalisele ettevalmistusele. Sõjaline ettevalmistus on rajatud vabatahtlikule alusele ja ettevalmistuda võib kas iseõppimise teel või S. A. G. (Société agréée parle ministre de la guerre) kaudu. Iseõppimiseks on antud välja kaks käsiraamatut: „L'Elève Soldat“ ja „Manuel de préparation militaire élémentaire“.

Käesoleval aastal on suurendatud nõudmisi katsetunnistuste (brevet) väljaandmisel, kuid ühtlasi on suurendatud ka eesõigusi, mis antakse nende tunnistuste omandajaile. Ettevalmistus jaguneb kahte järku. Esimene järk — üldine kehaliste võimete arendamine ja isamaaline kasvatus, millele järgnevad katsed tunnistusele „brevet d'aptitude physique“ (B. A. P.). Teine järk — elementaarne ettevalmistus sõjaväeteenistusele, kus katsed sooritanuile antakse „brevet de préparation élémentaire au service militaire“ (B. P. E. S. M.). Peale selle on võimaldatud ettevalmistus eriteenistusele ja reservohvitseri kutsele.

Esimese järgu tunnistuste (B. A. P.) väljaandmisel nõutakse, et katsetatav suudaks kanda sõjaväeteenistuse raskusi. Kavas on: hüpped, jooksud, ronimised, kuulitõuge, 25-km rännak 10-kg kandamiga (5 tundi), märkilaskmine vintpüssist või karabiinist. Teoreetiliste teadmiste alal nõutakse: õigusline ja isamaaline kasvatus — isamaa, kodanik, ühiskond, perekond; Prantsusmaa ja tema asumaade maadeteadus; tervishoid — nakkushaigused, tuberkuloos, alkoholism; sõjaväeline kasvatus — sõjaväe organisatsiooni üldmõiste, rügement, pataljon, kompani, eskadron, patareid; vintpüssi osad ja nende ülendamised; püssi puhastamine, algetadmised suurüksustest.

Teise järgu (B. P. E. S. M.) katsetel peamiseks nõudeks on, et peale füüsiliste võimete katsetataval oleks veel omadused, mis vajalikud allohvitseride ettevalmistamiseks. Nõutakse: sõjaväeteenistuse määrustikust — üldmäärused, sõjaväe distsipliin, väliteenistuse tähtsus, karistused; sisemäärustikust — korrapidaja-allohvitseri ja muud allohvitseri kohused, kuivõrt neid peavad teadma sõdurid; garrisonimäärustikust — algmõistet vahipostidest ja tunnimeestest j.n.e., välimäärustikust — jaotulema kohused, käskude edasiandmise viisid, rännakud, laager ja selle kaitses j.n.e.; välikindlustamise määrustikust — algmõistet kaevikutest, tõketest ja nende vallutamistest; jalaväemäärustikust — liikumine ilma relvadeta ja relvadega, laske-meetodid, vintpüssi ja karabiineri materjalosa ja korrashoid; topograafiast — orienteerumine ja selle vahendid, nagu: päike, kompass j.n.e., kaardil lugemine; sidemäärustikust — telefoni ülleseadmine, mahavõtmine ja selle tarvitamine.

B. A. P. omanik sõjaväeteenistuse ajal saab 6 päeva erakorralist puhkust ja eritunnuse vormiriietuse juure. Peale selle sõjaväeteenistusse nad ilmuvad juba teatud määral ettevalmistatuna, võrreldes teiste sõduritega.

B. P. E. S. M. omanikul on õigus valida omale väeosa kodukoha ligidal. Neid valmistatakse ette reserv-allohvitserideks, kusjuures nad teevad läbi 5-kuised allohvitseride kursused ja järgmised 7 kuud teenivad juba seersantidena. Teenistuseajal nad saavad 8 päeva erakorralist puhkust ja neil on eesõigus mõnesuguse ametikohuse omandamisel eraelus. Sõjaväeteenistusse nad võivad astuda 18-aastastena. T.

POOLA.

POLSKA ZBROJNA. 26. VI 1932.

Tankidegrupi staabid.

Pikemas artiklis käsitletakse seda küsimust. Artikli autor peab tõenäolikuks, et tuleviku sõjalistes kokkupõrgetes tankid grupeeritakse eriliselt soomusüksusteks mõne suurema väekoondise

nagu korpuse või armee piirkonda. Eeskätt võivad niisuguseid soomusüksusi moodustada Nõukogude Vene, Inglismaa ja Põhja-Ameerika ühendriigid.

Mitme tankideüksuste koondamine diviisi või korpuse piirkonda, kõvendab tunduvalt peajõudusid vaenlase rinde läbimurdel isegi siis, kui soomustatud grupp tegutseb iseseisvalt.

Tankideüksuse juht peab olema suurte kogemuste ja kvalifikatsiooniga; ei ole sugugi soovitatav, kui soomusgrupi üksuse ülemaks määratakse rinde juhi poolt mõni kõrgemas auastmes ülem, kellel pole vastavaid kogemusi.

Tankide staabi koosseis peab olema:

- a) operatiiv- ja
- b) tagalaosakond.

Operatiivosakond töötab välja tankide jaotuse ja kasutamise plaanid, kontrollib tankide teotsemise plaane ja selgitab tankide kasutamise vaatepunkte.

Tagalaosakonna töö on märksa laiem: siin organiseeritakse ja kontrollitakse küsimusi, mis seotud antud tankidegrupi seljataguse tegevusega — väike ettenägematus võib seisma panna sajad soomusmasinad ja nendega seotud lahinguvõid. K. U.

SAKSAMAA.

MILITÄR-WOCHENBLATT.

Nr. 42 ja 43 — 1932.

Nr. 42. Varjamise tarvidus sõjaväele ja rahvale. Endiseil ajal peeti enda varjamist lahingus sagedasti häbistavaks arguseks, nüüd on see kohuseks. Veel Maailmasõja ajal said väeosad ja juhid kiita, kuigi nad oma süü läbi olid kannatanud raskeid kahjusid ja kuigi niisugune sõjatarviduse vastu käiv teguviis oli teeninud teravat laimust. Aga väeosade väärtust ja vahvust hinnati ekslikult kaotuste suuruse järele. Kui sakslased oleksid hakanud Marne lahingu järele jõudusid enam kokku hoidma ja Põhja-Prantsusmaal mitte hiigelsuuri meesohvreid tooma, meeste puudus ei oleks muutunud nii ruttu põlevaks.

Väljaõppel tuleks enda varjamise ja katte põhimõtet veel teravamalt toonitada kui praegu tehakse. Kui ühtlasi ei jäeta kindlalt ja selgelt ära märkimata juhud, kus lausa avalik ja hoolimata tegutsemine tingimata tarvilik, siis ei ole karta, et enda varjamise põhimõtte alatine toonitamine väeosa liiga suurele ettevaatusele kasvataks. Väeosa, mis oskab harjutusil kasutada maastikku nii, et teda on vaevalt leida, teenib nüüdisajal suurimat tunnustust, kuna selle vastand väärrib teravat laimust ja enda varjamise tarvidus peab igamehele verre minema. Nõnda peab igaüks päeval marssiv väeosa a t o m a a t s e l t puude varju kasutama ja igaüks seisma jääv väeosa otse seisma jäämise eel püüdma jõuda järgmise katte juurde. Seejuures ei tule hoolitseda mitte ükski varjamise eest maa- ja õhuvaatluse vastu. Eriti raske on just viimase nõude täitmine, ja siin saavad eeskätt tuli, suits ja liikumine äraandjaks. Küll püütakse liikumist teostada peamiselt öösiti, aga sellest ei ole küllalt abi, sest lennukite valguspommid muudavad öö peaaegu päevalgeks. Seepärast tuleb sõjaväge ja ka rahvast süstemaatiliselt kasvatada oma liikumisi varjama, nimelt just ka rahvast, sest muidu kannatab rahvas tule-

vikusõjas väga suuri kahjusid. Liikumised sõjas on möödapääsemata, aga neid tuleb piüda nii palju kui võimalik varjata nii hästi tehniliste kui loomulike vahenditega ja selleks rahvast õpetada ja kasvatada.

Pealetung ja kaitse. Saksa sõjavägi on aastasade kestes kasvatatud liiga ühekülgiselt pealetungi põhimõtte vaimus. Kuigi Maailmasõda oleks pidanud sakslasi viima teisele arusaamisele, on feldmarssal Moltke õpetus täiesti unustatud, kes ütles: „Minu arust on laskerelvade täienemise tõttu taktikaline defensiiv suure eelistuse saanud taktikalise offensiivi ees. Küll olime meie 1870. a. sõjakäigus alati offensiivis, kuid milliste ohvritega! Kui enne vastase mitu rünnakut tagasi tõrjutakse ja siis ise ründama asutakse, näib see mulle kasulik olevat. — Osava strateegilise offensiivi ülesandeks on vastast sundida ründama meie poolt valitud seisukohta ja siis, kui kahjud ja väsimus ning kurnatus ta teinud nõrgaks, taktilisele offensiivile üle minna.“

Hoolimata Maailmasõjas saadud kogemustest, mis kinnitavad Moltke väidet, toonitavad saksa uemad eeskirjad veel enam pealetungi põhimõtte tarvidust. „Ainult rünnak kirjutab vastase seaduse ette“, „ei meilt ära võetud võitlusvahendite puudumine ega arvuline vähemus ei tohi rünnakust tagasi hirmutada“, „rünnak on suurema tahte ja tugevama juhtimise avalduseks“ ja „kaitse on õigustatud ainult tugevasti ülekaalus oleva vaenlase vastu ning rünnaku võimaldamiseks teises kohas või hilisemal hetkel“ — lausuvad tähendatud eeskirjad. Autor leiab, et sarnane ühekülgne pealetungi põhimõtte toonitamine ei ole nüüdisajal, iseäranis saksa sõjapolitilises seisukorras, küllalt otstarbekohane.

Järgmine artikkel jätkab käsitlest Ameerika noorsoo kasvatamisest sõjateenistuse tarvis. „Reserve officers training corps“ on sõjadepartemangu asutis ja tal on ülesandeks reservohvitseri ettevalmistada. See asutis töötab vana, 1850. a., seaduse alusel, mis võimaldab valitsusele ülikoolide juures sõjaväelist õpetust korraldada. Nüüd peab ülikool ise sõjadepartemangude R.O.T.C. sisseseadmiseks esituse tegema, millest loomulikult järgneb, et see asutis puudub ülipatsifistlikes ülikoolides. Kus ta olemas, saab ta iseseisva fakulteedi kuju, „military sciences“ ja ta juhatajaks on ikka kõrgem staabiohvitser „professor of military sciences“ nime all. Ülikooli valitsusel on õigus teha üliõpilastele fakulteedist osavõttu sundslikuks. Sel viisil saab iga aasta umbes 100.000 üliõpilast sõjalist õpetust. Kahe-aastane „basic course“ on kõigile teenistuskõlvulisile üliõpilastele neis ülikoolides sundslik, kus R.O.T.C. on seatud sisse. Nädalas on üks teoreetiline ja kaks praktilist tundi. Ometi ei saa neid kahe esimese õppeaasta saavutusi eriti suuriks pidada, vaid ohvitserid kasutavad neid aastaid peamiselt üliõpilaste tundmaõppimiseks ja niisuguste meeste väljavalimiseks, kes reservohvitseriks enam kohased. See järgmine, „advanced course“, kestab jälle kaks aastat, ja sinna võetakse sõjadepartemangu poolt iga R.O.T.C. jaoks ettekirjutatud arv üliõpilasi (seaduslikult vabatahtlikest), kuid tegelikult fakulteedi juhataja väljalikult, sest vaevalt keeldub siin mõni üliõpilane, kellele juhataja teeb ettepaneku. Õpetust on siin 2 teoreetilist ja 2 praktilist tundi nädalas ja suvel 6 nädalat laagris. Õpetajaiks on tegevvaie ohvitserid, ja õpilased on jaotatud mitmeisse väe-

liikidesse, nagu lennu-, ratsaväe, kahuri-, pioneer-, jalaväe. Õpetus on kaunis põhjalik ja teenistus raske, sõjaväeliselt väga mitmekülgne.

Jalaväe relva areng. Huvitaval viisil jäi jalaväe püssi areng pärast Maailmasõda täielikult seisma. Alles nüüd on see saanud uuesti liikuma. Prantsusmaa olevat otsustanud iselaadija püssi tarvitusele võtta, samuti ka Põhja-Ameerika Pedersen'i iselaadija, kuna Shveitsis on püssi asemele võetud midagi karabiini taolist. Autor vaatleb nende relvade omadusi, hüvesid ja pahesid lähemalt, kõneledes eeskätt lukustusseemist, ehituslineatsioonist, kaliibrist ja kuulikujust.

Õhusõidu ülevaade tutvustab uuen dustega sel alal Prantsusmaal, Itaalias ja Poolas. Erilist tähelepanu väärub siin, et Prantsusmaal asendatakse vananenud Breguet 19-B2 päevapommilennuk ühemootorilise, kolmeistmelise S.E.C. M.—Amiot 122 Bp 3-ga. See lennuk saab 700 HP Lorraine „Orioni“ mootori, kuna teda samal ajal katsetatakse ka 750 HP Renault J.B.R ja 1000 HP Hispano-Suiza 18-S6 mootoritega. Loodetakse, et ta nende mootoritega ületab kaugelt nõutud 1 tonni pommeide kandejõu 1000 kilomeetri distantsile.

Sama Amiot firma ehitab rasket lahingulennukit, mille kiirus peaks kahe Lorraine „Orioni“ mootoriga tõusma maapinna lähedal 290 kilomeetri tunnis, ning rasket, viieistmelist ööpommilennukit, mille kandejõud on 1000 kilomeetri kaugusele 2 tonni.

Kauge-Ida ja vene emigrandid. Autor kõneleb pikemalt järjest kasvavast põnevusest Vene ning Jaapani vahel Kauge-Idas, kus juures erilist tähelepanu väärub vene emigrantide seisukoht ses asjas.

Kui tundus, et avalik kokkupõrge Vene ning Jaapani vahel võimalik, tõusis emigrantide keskel suur ärevus. Leidus neid, kes nõudsid otsekohest koostöötamist jaapanlastega enamlaste vastu. Siis aga tulid mõned tuntumad vene juhid otse vastupidiste vaadetega. Nõnda seletas kindral Denikin Pariisis ühel suurel koosolekul, et Mandshuuria okupatsioon jaapanlaste poolt tähendab hädaohtu vene maa-aladele Vaikse ookeani ääres, eeskätt Vladivostokile. Vaevalt suudab ja tahabki neid enamline valitsus kaitsta ning jaapanlaste võivad need maad igal ajal oma alla võtta, kui tahavad. Enamlaste ja rahvuslike venelaste huvid on siin, Denikini arust, ühised, ja seepärast ei saa juttugi olla jaapanlaste koostöötamisest.

Samuti avaldas Miljukov lootust, et praegusel vene enamlisel valitsusel küllalt jõudu jätkub vene huvide eest seismiseks. Pessimistlikum oli Kerensky, kelle arust on hilja vene Kauget-Ida päästa. Kuid temagi on kõige pealt venelane ja kindlasti kõige vastu, mis „ühist ning jägamatut“ vähendaks.

Kas rahvakooli või kõrgema kooli haridus? Saksa väes olevat umbes 50 protsenti keskkooli haridusega mehi. Kumba tuleb eelistada sõjateenistuses, rahva- või kõrgema kooli haridusega inimesi, küsib autor ja tuleb harutluse järele otsusele, et „segu“ on siin kõige otstarbekohasem.

Nr. 43. Utoopiline Rahvasteliidu sõjavägi. Artikkel suhtub Rahvasteliidu sõjaväe loomise kavatsusse, mida pooldab eriti Prantsusmaa, täiesti skeptiliselt. Niisugune vägi on küll tarvitav väikese ja nõrga riigi vastu,

mitte aga tugeva vastu, kes võib näiteks 60 diviisi rindele saata, sest sarnase jõu allasurumiseks peaks olema umbes 100 diviisi kasutada. Pealegi saaks Rahvasteliidu väge tarvitada ainult Prantsusmaa nõusolekul, mitte aga tema tahtmise vastu, kuna ka rahvusvahelise kindralstaabi juhatus seisaks prantsuse kätes. See kõik tõstaks ainult prantsuse mõju, kus tendents, nõrgemaid oma küüsis hoida, muidugi suur.

Rahvasteliidu väest võiks ainult siis juttu olla, kui selle eel käiks üldine desarmeerimine. Kuid ka sarnasel juhul on niisuguse väe organiseerimise raskused ja poliitilised vastolud nii suured, et temast esotsa asja ei saa, olgu siis tulevikus, kui Euroopa lähem ühinemine osutub tarvilikuks.

Vaenlasest vabanemine kattevoitluses. Ses asjas nõuab kaalumist iseäranis küsimus, millal peab kaitsja end vastast lahti tõmbama. Tänapäev oldakse üldiselt ühel arvamisel, et väeosa peab teadma selgesti, mis on tema ülesanne, vastandina endisele nõudele: „Väeosa peab teatada tema eriülesannet“. Väeosa peab teadma, et tal tuleb end õigel ajal vastastest lahti tõmmata. See teadmine ei tohi teda aga takistada oma ülesannet täitmast, nimelt „kättejuhatatud seisukohta kaitses viimase jõupingutuseni kinni hoida“. Kattekaitses ülesanne on saavutatud, kui vastane on sunnitud suuremaid jõudusid ja ajaviitvat abirelvade tarvitamist kasutama. Sarnane siht saavutatakse aga ainult tõsise ja otsustava võitluse teel, aga mitte väesalga läbi, mis peab taganema, kui vastane on jõudnud teatava kohani. Samuti ei aita kitsendus: „ainult tugevamat vaenlase rünnakut tuleb vältida“, sest see mõiste on relatiivne ja tema otsustamine oleneb palju võitlejate ja juhtide iseloomust.

Raske on kindlaks määrata vastase lahtitõmbumise hetke. On soovitatud valguse- ja häälemärke, aga nad on kindlusetud ja osav vastane võib neid ära kasutada. Kõige kindlam on selge määrus: „Seisukohta tuleb kinni pidada kuni kella X-ni, siis taganeb väeosa järgmisele seisukohale.“ Kui kuulipildujate tugevat tõrjevõimet silmas pidades, siis ei ole niisuguse määruse täitmine eriliselt raske, iseäranis, kui patareid jõuliselt kaasa töötavad. Pimeduses vaenlasest lahti tõmbuda ei ole siis raske.

Kui aga juhatus on otsustanud vaenlasest lahti tõmbuda juba enne pimedat tulekut, peab see sündima tugeva kahuri- ja kuulipildujate tule katte all, nii ruttu joostes, kui jalad kannavad, uute, võitlusvalmis väeosade seljataha. Ründaja, kes vahest juba küllalt väsinud, on siis halvemas seisukorras, kuna ta pealegi ei tea, kellega tegemist, kas praegu taganenud väeosa või uuega. Nõndanimetatud „taganemise võitlus“ viib, kui vastane tugevam, taganeja hävinemisele ja teda tuleb vältida.

Kuulipildujate kompani võitlusviisist kõneledes seletab autor, „M. W.-blatti“ nr. 32-le vastates, et vaevalt on kerge kuulipilduja nii arenemisvõimne, et ta suudab võitlust kuni 1200 m peamiselt üksi pidada, vaid ta vajab tihti raske kuulipilduja toetust. Küll nõuab varjatud seisukohast tule andmise õpetus rohket hoolt, et see aga peaks suuremal määral sündima kui praegu, on liialdus. Püsima jääb juhtmõte: Varjatud seisukohast tule andmist peab seal tarvitatama, kus seda võitlusülesanne, võitlusseisukord ja maastik lubavad.

Soome sõjaväe ümberkorraldamisest kõneldes tuleb leht otsusele, et uuedus on laialatuslik ja põhjalik ja ei jää ilma teatava mõjuta sõjaväe kogu iseloomule.

Ukraina kaitse liikumine. Ida-Ukraina (ukraina sovjetivabariigi) väed on eriliselt Ukraina sõjaväeringkonda (UVO) koondatud, mis venestamise püüetest hoolimata rahvuslist ukraina iseloomu kannab. Ametlikuks keeleks on siin ukraina keel ja ohvitser- ning meeskond koosneb peamiselt talupoegist, mitte aga töölist, nagu Suur-Venes. Moskva valitsus suhtub väejuhtidesse kaunis umbusklikult ja järjest arreteeritakse ohvitseri ning allohvitseri „lahkpüüete“ pärast või paigutatakse ümber Venemaale ning Siberisse ja asendatakse venelastega. Ometi ei ole sellest palju kasu. Peale selle on siin olemas veel salaorganisatsioonid, mille tegevus enamlaste vastu juhitud ja mis ainult parajalt juhust ootavad. Lääne- (Poola) Ukrainas tegutseb salajane sõjaorganisatsioon ühes põrandaaluse lehega „Surma“ (Trompet). Ka emigrantidel on mitmes kohas kindlad sõjalised organisatsioonid ühes ajakirjadega, näiteks Poolas ja Ameerikas. Kõik ootavad aega, et Ukraina saaks iseseisvaks. R.

N.-VENE.

VOENNÕI VESTNIK.

Nr. 7 — 1932. a.

Esimene artikkel on puht-politiline, milles nähakse neile omase hädaldamisega kapitalistidelt suure interventsiooni ettevalmistust SSSR-le. Interventsiooni kõrval mobiliseerivat oma jõude ka fašism. Nee kaks täiendavat üksteist, kuna nad kasvavad ühest ja samast tüvest ja lõpuks olevat neil ühine eesmärk — lämmatada proletariaat. Edasi analüüsitakse viimase aja sündmuste kahte suuremat gruppi — prantsuse imperialismi interventsionistlikku plaani ja Saksamaa presidendi valimist (just rahv.-sotsialistide suhtes).

Järgmises artiklis kohtamislahingu konkreetse ülesande lahendusega selgitatakse, kuidas seada üles ülesanded luureks korpuse õhuväesalgale. Korpül annab ülesande üldistes joontes, kuna tema staap annab ülesande juba õhuluuresalgale üksikasjalikumalt. Tähendatakse, et fotoülesanded kohtamislahingus võetakse ette õige harva ja et vastase kohta ülesandes antakse vaid need teated, mis on saadud sõjaväe osadelt või mõnelt teiselt luurelt, kuid mitte õhuluurelt.

Kolmas artikkel lahendab konkreetse taktikalise ülesandega jalaväe rügemendi side organiseerimist kaitsel normaalsel rindel. Sellest selgub, et rügemendi side ülem allub vahetult rügstabiilile, kellelt saab ülesanded ja kellelt kinnistatakse ka side erikask rügemendile.

Pärast side organiseerimist tehakse pataljoni, rügemendi ja diviisi sideülemailt kokkuvõtted sidest, mis esitatakse ülemusele ja saadetakse ka naabreile ja alluvaile. Need kokkuvõtted võimaldavad veenduda, kas ettenähtud side plaan on teostatud ja kuidas.

Järgmises artiklis Ogorodnikov selgitab, et seniit-kuulipildujaile ei ole vaja määrata keerelatud sektoreid, mida nõudvat Markarov oma teoses „Seniitlaste ettevalmistus“ juba rahuaegses väljaõppes. Ainult siis tulevat lõpetada laskmine, kui laskesuund on otsest ohtlik oma vägedele, näiteks: kui vastase

lennukeid tulistatakse oru ühest kaldast teise kalda suunas, kus asuvad oma väed.

Diviisi transporteerimine autodel. — Siin Kartenev konkreetsetel näitel lahendab diviisi ümberpaigutamist autodel, selgitades sõjavägede autoveo organiseerimise küsimusi ning juhtide, staapide ja teenistuste kohuseid, omavahelisi suhteid ja abinõusid. Artiklist vääriavad tähelepanu lühikesed ja otsustarbed korraldused ja oper. käsud, mis on varustatud rikkalikult selgitavate tabel-lisadega.

Edasi on rida artikleid punaarmee poliitilisest ja osalt ka sõjalisest ettevalmistusest. Neist väärib meie tähelepanu punaarmee ülejateenijate täiendusõppuste korraldamine. Kuna noorema juhtkonna-üleajateenijate ülesanne punaarmee lahingulises ettevalmistuses on väga suur, ei olevat küllalt hoolitsetud nende teadmiste täiendamise eest. See töö kandvat juhuslikku iseloomu. Ei pooldata teostada üleajateenijate erioõppusi koos komandõridega (ohvitseridega) või ajateenijate juhtidega. Ka tulevat hoolitseda üleajateenijate ja nende perekondade eneseharimise eest, mis olevat veel väga madal (suur osa üleaj. naistest olevat kirjaoskamatud).

Viimane artikkel on võetud Poola „Przeglad Piechoty'ist“, kus käsitletakse konkreetset taktikalisel näitel poola jalaväe rügemendi suurtükiväe kasutamise põhimõtteid kaitsel. Sissejuhatuses autor kommenteerib, et poola jalarügemendi koosseisus on 1 kahetoruiline rühm 75 mm kahureid hobuveoga (hobutõmbega), mis olevat tehtud ümber Vene 76,2 mm 1902. a. mudeli kahurist. Poolakad nimetavat seda kahurit 02/26. a. mudeliks.

Lahendatakse saatesuurtükkide kasutamise põhimõtteid kahel juhul: 1) vastasel on tankid ja 2) kui need puuduvad. Esimesel juhul antakse nad esijärgu selle pataljoni käsutusse, kus maastik võimaldab tankide pealetungi (ei pooldata jaotada kahte toru kahe esijärgu pataljoni vahel). Tulepositsioonid tavaliselt asetuvad üksikult. Peaülesanne — tulistada vastase tanke. Tankivastases kahurid asetatakse jalaväe taha seepärast, et nad suudaks võidelda ka nende vastase tankidega, mis võivad tungida peale tiivald või koguni seljatagant.

Teisel juhul (vastasel puuduvad tankid) antakse saatesuurtükid ühe esijärgu-või varupataljoni käsutusse. Viimasel juhul, kui neid kasutatakse vaid vastalöökkide tegevuses ja esimene — seal, kus on ohtlikum raioon.

Lõpuks vaadeldakse suurtükiväe saaterühma kasutamist, kui üks pataljon rügemendist on määratud julgestuseteenistusse. Siin antakse srt. rühm julgestusepataljoni käsutusse: üks toru antakse tavaliselt ühe esijärgu osa käsutusse, kuna teine toru jäetagu pataljoni varu raiooni ülesandega:

- 1) esijärgus olev oma algatusel tulistab vastase soomusmasinaid (teisi märke kaitsesea juhi korraldusel) ja
- 2) teises järgus olev tulistab vaid patülit antud märke.

Bibliograafias N. Lebedev ja A. Gusev refereerivad välismaade sõjakirjandust (kolm teost) õhuväe kasutamise alal lahingus.

TEHNIKA I VOORUŽENIE.

Nr. 2/3 — 1932.

„Tehnika i vooruženie“ kaksiknumber 2/3 algab traditsiooni kohaselt propagandamaailuse juhtkirjaga — „Tehnika neil ja meil“, milles püütakse näidata, et neil, s. o. kapitalistlikkudes riikides olevat tehnika jooksnud ummikusse, kuna meil (N.-Venes) ta sammuvat kõikjal tõusvat rada.

Järgmisena esineb RKKA jalaväe inspektor M. Vassilenko artikkel jalaväe relvadele pandavatest ülesannetest ja neile esitatavatest nõudmistest. Kuigi artiklis pole midagi erilist uut, leiame temas siiski kokkusurutult venelaste ametliku vaate küsimusele. Muuseum ilmneb liigne kord, et punaväes nõutakse vintpüsside tegevusse rakendamist suurematelt distantsidelt kui näiteks meil.

„Jalaväe relvastuse arenemistendentsid välisriikide sõjavägedes“ — ülevaade sel alal tehtud katsetest ja saavutistest vintpüssi, automaatpüssi, püstolkuulipilduja, kergekuulipilduja, raskekuulipilduja, suurekaliibrilise kuulipilduja ja püssi- ning käsigranaatide juures. Vintpüssi kohta resümeeritakse, et tema moderniseerimine taotleb peamiselt raua lühendamist, järelikult ka kaalu vähendamist, ja mõningate osade (sihik, kirp, tääk j.n.e.) konstruktiivseid täiendusi. Selle kirjutise jätkuks võib lugeda M. Zujevi artiklit „Kerge- ja raskekuulipilduja arenemistendentsid“. Artikleid selgitavad joonised.

„Automaatpüss“ (S. Sklizkov) — andmeid praegu tarvitusel olevate süsteemide (Peterson, Thompson, Mauser j.t.) kohta. Sellele relvale ennustab autor suurt tulevikku.

„Suurekaliibriliste kuulipildujate olulise eesmärk“ (M. Tihomirov). Autor arvates suurekaliibrilised kuulipildujad on mõjuvaks relvaks õhuvaenlase, tankettide, suurtükkide, kuulipildujapesade j.n.e. vastu; neid võib kasutada ka kerge te tankide vastu. Peale muu leidub artiklis tabel selle relva tähtsamate süsteemide iseloomustamiseks.

Järgnevad artiklid: „Revolver Nagan“ (D. D.), „Eriülesannetega kuulid“ (D. Donskoj), „Raskek kuulid“ (A. Tšernozubov), „Jalaväe relvade võimsuse suurendamisest“ (P. Jelizarov), „Kuulide soomuse läbistamise võime (P. Ahšarumov), „Käsi- ja püssigranaadid“ (V. Puntsov), „Tulistamine lennukilt maa peale“ (S. Rukovnikov), „Optilised sihikud jalaväe relvadele“ (S. Nikolajev), „Kaugusemõõtja raskekuulipildujale“ (F. Berg), „Ameerika seniitsihikud“ (E. Envald), „Krikmeyer'i kuulipilduja transformaat“ (V. V.), „Mehhaniseeritud osade insenerilised vahendid...“ (G. Potapov), „Jalaväe poolt ehitatavad tökked“ (Kedrinski), „Raskekuulipilduja moondamine“ (P. Slessarenko), „Suutsud ja nende kasutamine sõjanduses“ (Lagun), „Väeosa kava sõjatehnika propaganda alal“ (A. M.), „Optilised sihikud kuulipildujatele õhumärkide tulistamiseks“ (E. E.), „Uus inglise vintpüss“ (E.), „P.-Am. Ühendriige praegused raskek väljasuurtükid“ (S.), „Jalaväe saatesuurtükkide vedu“ (S.), „Veoauto suurtüki ja traktori veoks“ (G.), „Bofors'i 75 m/m saatesuurtük (1931. a. mudel)“, „Šveitsi vabriku „Solotron“ uus 20 mm automaatsuurtükk“. Bibliograafia (Poola sõjaajakirjade kirjutisi jalaväe relvadest).

Bibliograafia.

Toimetusele on saadetud kuukiri „Eesti statistika“ 1932. juuni. Eriartiklina — H. Reimani sulest — esineb selles numbris Noorsõdurite mõõdud 1929. a. Artiklis käsitletakse rikkalike tabelite ja diagrammidega selgitatuna järgmisi küsimusi: andmete iseloom, pikkus, kere tagakülje pikkus, õlgade suurim laius, rinna ringjoon ja rinna otseläbimõõt. Kõik mõõdud on saavutatud 1929. a. kutse terviselehtedelt, millised täidetakse noorsõdurite teenistusse astumisel. Artikkel pakub palju huvitavat materjali lugejaskonnale, eriti kaitsevää juhtkonnale.

Varem on sellel alal ilmunud N. Kõstneri sulest artikkel „Eesti Statistikas“ 1927. a. lhk. 431—445, pealkirjaga „Eesti sõduri pikkus 1924. a.“. L.

Toimetusele saadetud kirjandus.

TARTU ÜLIKOOI SÕNAS JA PILDIS 1919—1932.

174 lk., piltidega. Hind 3 kr. 85 senti. Pealadu: Akadeemiline Kooperatiiv, Tartu.

Nimetatud pealkirja all ilmus ülikooli juubeli puhul ülikooli väljaandel umb. II trükipoognaline rohkesti illustreeritud teos.

Teose otstarbekas on — laiemat lugejaringkonda tutvustada Tartu ülikooli praeguse seisuga ja korraldusega, ülikooli töösäavutustega ja selle nii seismise kui välise kasvuga Eesti ajal, ülikooli sidemega kodumaaga ja seda asustava enamusega, ja samuti ülikooli praktiliste ülesannetega meie riiklikus ja tegelikus elus. Töö näitab objektiivsete andmete najal, et Tartu ülikool viimasel aastakümnel on nii väliselt kui ka seismiselt kasvanud enam, kui vastavalt pikematel perioodidel varem. Samuti ilmneb esitatud andmeist kujukalt, mis Tartu eesti ülikool oma lühikesel kestvusel meie kultuurelul on tähendanud. Meie võime täie õigusega öelda, et meie pole üksi Tartu ülikooli vanad akadeemilised traditsioonid üle võtnud, vaid meie oleme neid ka oluliselt laiendanud ja edasi viinud. Tartu ülikool on täiel määral võimne oma osa rahvusvahelises teadusemaailmas kandma ja arendama.

Kõnesolev teos on mõeldud nii kokkuvõttena tehtud tööst, eriti rahvuslikkudel ja kodumaalistel aladel, mis Tartu eesti ülikoolile selle erilme annavad, kui ka ülikooli, selle tööviise ja tagajärgi tutvustava tööna laiemale kodumaa lugejaringkonnale.

Otstarbele vastavalt on töö rohkesti illustreeritud (üle 120 arvjoonise ja foto)

ja ainekud on esitatud üldarusaadaval kujul. Selle toimetamise eest on hoolitsenud dekaanid P. Haliste, H. Riikoja, E. Roots ja tegevtoimetajana mag. E. Laid.

Eesti rahva ajalugu. J. Libe, A. Oinas, H. Sepp, J. Vasar. K.ä. „Loodus“ 1932. a. 1. vihk.

Tutvudes käesoleva vihuga, mis moodustab alguse suurele, 1600 leheküljelisele teosele — saab lugeja alles õieti teaduslikuks tühikust, mis valitsenud seni meie ajalookrijaanduses. Meil on puudunud vähegi ulatuslikum üldkäsitus meie rahva nii vaheldusrikkast minevikust. „Eesti rahva ajalugu“ tahab seda tühikut täita ja et ta seda suudab, see ilmneb esimesest vihust, milles laiem lugejaskond tohiks leida palju huvitavat materjali, millega seni on võinud tutvuda vaid kitsamad eriteadlased. Materjali käsitlemine ei ole ainult elav ja hoogus, vaid mitmes küsimuses ka hoopis uudseid seisukohti väljendav, nii et teos huvi pakub ka spetsialistidele. Nagu eessõnast nähtub, ongi teose koostamisel katsutud teadlikult ühendada teadusliku ja populaarteadusliku käsitlusviisi paremusi.

Esimene vihk algab eestlaste ürgkogu küsimusega ja jälgib siis meie varajasemat minevikku kuni muistse iseseisvuse aja lõpul rahva sisemise olukorra kirjeldamiseni. Teost iseloomustab vahest ehk kõige paremini asjaolu, et esimeses vihus ei ole veel jõutud sakslaste tulekunigi — niivõrt on avardatud meie ajaloolise mineviku piire. Eriti on esile tõstetud ka eesti vanema ajaloo kuulsusrikkam periood — eestlaste viikingisõitude ajastu Läänemerel.

Välimuselt ei jäta vihk üldse enam midagi soovida. Nii heale paberile trükitud ja nii rohkesti, tehniliselt hästi õnnestunud, illustratsioonidega varustatud teoseid ilmub meil harva.

Seda teost võib julgelt soovitada kõigile kaitsevääeosade raamatukogudele ja ka isikuile vajalikuna raamatuna tema raamatukogus.

Ettetellijaile soodustatud hinnad:

20 krooni (1932. a. lõpuni) terve teose eest või 7 krooni esimese köite eest, mõlemal juhul terve summa tasumisel kohe tellimise ärasaatmisel. 7 krooni 50 senti esimese köite eest, kui tasutakse vihkude kaupa à Kr. 1.50 vihust, kusjuures vihu hind tuleb ette maksta.

Üksikmüügile „Eesti rahva ajaloo“ vihud ei tule.

Peale terve teose ilmumist lastakse teos müügile hinnaga Kr. 30.—.

Eelpoolmärgitud hinnad on arvatud brošeeritud vihkudel.

„Eesti rahva ajalugu“ ilmub iga kuu üks vihk, välja arvatud kolm suvekuud.

Sport.

NELJANDAD VÖRU-PETSERI KAITSEORGANISATSIOONIDE VAHELISED LASKE- JA KERGEJÕUSTIKU VOISTLUSED.

9. ja 10. juulil s. a. korraldas 7. jalaväerügement Petseris neljandad traditsioonilised laske- ja kergejõustiku võistlused.

Laskmiste kavast oli:

I. laskmine sv. vintpüssidest — dist. 300 m, 10-ringiline normaal märkleht, 30 lasku kolmest põhiasendist à 10 lasku.

II. laskmine spordipüssidest — dist. 50 m, spordipüssi normaalmärkleht, 30 lasku kolmest põhiasendist à 10 lasku.

III. laskmine püstolitest — dist. 25 m, 25 m püstolmärklehelt, 15 lasku püsti käelt.

Laskevõistlustest oli osavõtjaid:

7. jalaväerügemendist — Lõunalaagrist — 7 (II ja III pataljon).

7. jalaväerügemendist — Põhjalaagrist — 8 (I pataljon).

Piirivalve Petseri jaoskonnast — 4.

Petseri malevast — 5.

Võru politsei spordiringist — 2.

Petseri politsei spordiringist — 7.

Võru malevast — 4.

8. üks. jalaväepataljonist — 4.

1) Sv. vintpüssidest laskmises tulid kohtadele.

I koht — veltv. Voldemar Kana — I/7. r. Põhjalaagrist — 243 silma — auhinnaks — „võitja kuju“ ja Võru maleva poolt väljapandud rändauhind suur hõbe pokaal.

II koht — mal. Alfred Tgen — Petseri malevast — 232 silma, auhind kristallist puuvilja vaas.

III koht — major Artur Viilip — Piiriv. Pets. jsk., 228 silma, võitja kuju hõbeplaadiga, marmor alusel.

Grupi laskmises:

I — 7. j. rüg. Lõunalaagri meeskond — 873 silma (osavõtj. 4.).

II — 7. j. rüg. Põhjalaagri meeskond — 828 silma (osavõtj. 4.).

III — Piirivalve Petseri jaosk. meeskond — 822 silma (osavõtj. 4.).

2) Laskmises spordipüssidest.

I koht — Hendrik Karlson — Petseri malevast 202 silma, auhind suur shoppen hõbe žetoniga.

II koht — kpt. Erich Ellram — 7. rüg. Lõunalaag. 256 silma, auhind võitja kuju hõbeplaadiga marmoralusel.

III koht — n. a. o. Ollimar Kõva — 7. rüg. Põhjal. 253 silma, auhind mängukaartide komplekt.

Punkte:

I koht — 7 jalaväerüg. Lõunalaager — 9 punkti.

II koht — Petseri maleva — 6 punkti.

III koht — Piirivalve Petseri jaoskond — 3 punkti.

Grupi laskmises:

I koht — Piirivalve Petseri jaosk. — 969 punkti, osavõtjaid 4.

II koht — 7 jal. rügemendi Lõunalaagr. — 963 punkti, osavõtjaid 4.

III koht — 7. jal. rügemendi Põhjalaager — 931 punkti, osavõtjaid 4.

Punkte kõigil laskealadel kokku:

Individuaal alal:

I koht — Petseri maleval — 22 punkti.

II koht — 7. rüg. Lõunalaager — 14 punkti.

III koht — Piiriv. Petseri jsk. — 11 punkti.

IV koht — 7. rüg. Põhjalaager — 9 punkti.

V koht — Võru pol. spordir. — 4 punkti.

VI koht — Võru maleva — 3 punkti.

Grupi laskmises kokku, 3 relvast.

I koht — Piiriv. Petseri jsk. — 2259 silma.

II koht — 7. rüg. Lõunalaager — 2219 silma.

III koht — Petseri maleva — 2148 silma.

IV koht — 7. rüg. Põhjal. I pat. — 2094 s.

V koht — 8. üks. jal. pat. — 1913 silma.

VI koht — Petseri pol. spordir. — 1759 silma.

VII koht — Võru maleva — 1364 silma.

VIII koht — Võru pol. spordir. — 1101 silma.

3) Laskmises püstolitest.

I koht — Arnold Hermann — Petseri malevast, 126 silma, auhind väike hõbepeeker.

II koht — Hendrik Karlson — Petseri malevast, 122 silma, auhind võitja kuju.

III koht — August Peetson — Võru pol. spordiring, 121 silma, auhind suur hõbe paberinuga.

Punkte:

I koht — Petseri maleva — 11 punkti.

II koht — Piirivalve Petseri jaoskond — 4 punkti.

III koht — Võru politsei spordiring — 4 punkti.

Grupi laskmises:

I koht — Piirivalve Petseri jaoskond — 468 silma (osavõtjaid 4).

II koht — Petseri maleva — 454 silma (osavõtjaid 4).

III koht — Petseri politsei spordiring — 429 silma (osavõtjaid 4).

2. Kergejõustik.

Osavõtjad: 7. jal. rüg. Lõunalaagrist — 20 osavõtjat, 7. jal. rüg. Põhjalaagrist — 16 osavõtjat, Petseri malevast — 8 osavõtjat, Piirivalve Petseri jsk. — 10 osavõtjat, 8. üks. jal. pataljonist — 1 osavõtja, Võru malevast — 1 osavõtja.

A. 100 m jooks.

I koht — v. a. o. Valter Rattus — 7. rüg. Põhjalaagrist, aeg 11,4 s., auhind väike jooksja kuju marmoralusel.

II koht — leitn. Rudolf Mägi — 8. üks. pat., aeg 11,8 s., väike schoppen.

B. 400 m jooks.

I koht — v. a. o. Valter Rattus — 7. rüg. Põhjal., aeg 54,3 s., võitja kuju marmoralusel.

II koht — leitn. Rudolf Mägi — 8. üks. pat., aeg 56,5 s., tasku bloknoot.

D. 3000 m jooks.

I koht — n. a. o. Elmar Jakobson — 7. rüg. Põhjal., aeg 9,54,0 sek., võitja kuju marmoralusel.

II koht — n. a. o. August Kirbits — 7. rüg. Põhjal., aeg 9,55,2 sek., tasku bloknoot.

E. Teatejooks 4×100 m.

I koht — 7. jal. rüg. Põhjalaager, aeg 49,8 sek., auhind — diplom. Koosseis: v. a. o. Rattus, leitn. Neubauer, n. a. o. Kirbits, kapr. Evald Oja.

II koht — 7. jal. rüg. Lõunalaager, aeg 50,5 sek. Koosseis: n. a. o. Jakobson, n. a. o. Soovik, rms. Kirotsk ja asp. n. a. o. Kriisa.

F. Kaugusehüpe hooga.

I koht — Nikolai Kleinson — Petseri malevast, tagajärg 6 m 48 s, auhind väike jooksja kuju marmoralusel.

II koht — v. a. o. Valter Rattus — 7. rüg. Põhjal., tagaj. 6 m 27 s, väike shoppen.

G. Kõrgusehüpe hooga.

I koht — Nikolai Kleinson — Petseri malevast, tagajärg 1,60 m, klaasist puuvilja kauss.

II koht — S. Palu — Piiriv. Petseri jsk., tagaj. 1,60 m, hõbekahvel.

H. Kuulitõuge.

I koht — v. a. o. Jaan Kalanüpp — 7. rüg. Lõunal., tagaj. 11,43 m, võitja kuju marmoralusel.

II koht — Bernhard Järlik — Võru malevast, tagaj. 11,24 m, habemeajamise žilett.

I. Kettaheide.

I koht — veltv. Karl Miitel — Piiriv. Petseri jsk., tagaj. 36,24 m, väike võitja kuju marmoralusel.

II koht — Bernhard Järlik — Võru malev., tagaj. 36,11 m, habemeajamise tops.

J. Odaviske.

I koht — n. a. o. Andrei Soovik — 7. rüg. Lõunal., tagaj. 48,03 m, võitja kuju marmoralusel.

II koht — n. a. o. Jaan Jakobson — 7. rüg. Lõunal., tagaj. 46,92 m, väike rahakott hõbeplaadiga.

K. Granaadi märki- ja kauguseviske.

I koht — n. a. o. Leopold Reinmann — 7. rüg. Põhjal., tagaj. 68 punkti, klaasist puuvilja kauss.

II koht — n. a. o. Jaan Jakobson — 7. rüg. Lõunal., tagaj. 61 punkti, klaasist tuhatos.

L. 20 km jalgrattasõit vabas riietuses.

I koht — n. a. o. R. Liiv — Piiriv. Petseri jsk., aeg 41.33,4, võitja kuju marmoralusel.

II koht — kapr. Karl Kõnn — 7. rüg. Lõunal., aeg 42.06, väike rahakott hõbeplaadiga.

M. Võrkpall.

I koht — 7. rügem. Lõunalaagri meeskond.

Kokku punkte kergejõustiku aladel.

I koht — 7. jal. rüg. Lõunal. — 36 punkti.

II koht — 7. jal. rüg. Põhjal. — 35 punkti.

III koht — Piiriv. Petseri jsk. — 21 punkti.

IV koht — Petseri maleva — 11 punkti.

V koht — 8. üks. jalaväepatalj. — 7 punkti.

VI koht — Võru maleva — 6 punkti.

K. L.

Pärnu garnisoni väeosade-vahelised kergejõustiku võistlused 27. ja 28. juulil.

27. ja 28. juulil peeti Pärnu garnisoni staadionil garnisoni väeosadevahelised kergejõustiku võistlused kol. Rosenbergi rändauhinnale. Võistlused möödusid ilusa ilmaga pineva konkurentsi tähe all: parandati mitu garnisoni rekordi ja ka muidu saavutati edukaid tagajärgi. Tähelepandavaks nähtuseks tuleb pidada, et vanade kaadri-võistlejate kõrval võtsid võistlustest osa hulgalt noored, kelle esimene start avastas nii mõneski tüsedaid sportlikke võimeid.

Võistluste alguseks rivistati võistlejad staadionile, kus võistlusi avas ja tervitas võistlejaid garnisoni ülema k. t. kol.leitn. A. Lõhmus, soovides edu ja rõhutades kergejõustiku tähtsust rahva kehalises kasvatuses kiirust, paenduvust ja otsustamisvõimet arendava tegurina. Peale tervitust tehti kohe algust esimeste võistlusaladega — 100 mtr eeljooksu, odaheite ja teivashüppega.

Peale ägeda ja pineva võistluse tuli võitjaks 6. üks. jalaväe pataljon, lüües 9. üks. jalaväe pataljoni 22 punktiga vahekorra 177,5:155,5 juures ja omandades esimest korda rändauhinna, mis 9. pat. käes oli viimast aastat kaitsta. 6. pataljoni tugewamateks aladeks, mis talle võidu töid, olid jooksud, jalgrattasõit ja ujumine. Võistluste kestel püstitati uusi rekorde teivashüppes ja kaugushüppes n. leitn. K. Kerjani ja 1500 mtr. jooksus noore Blumenfeldti poolt. Võistluste korraldus ja läbiviimine oli kõigiti kiiduväärt.

Võistluste tehnilised tagajärjed:

100 mtr. jooks: 1) n. leitn. K. Kerjan (9 pat.) — 12,0; 2) rms. J. Adamson (6 pat.) —; 3) leitn. K. Kivi (9 pat.).

400 mtr. jooks: 1) n. leitn. K. Kerjan — 54,0; 2) rms. J. Adamson — 55,0; 3) n. a. o. J. Hohensee (6 pat.) — 55,0.

1500 mtr. jooks: 1) noor F. Blumenfeldt (9 pat.) — 4.35,6 (uus garn. rek.); 2) noor E. Lepik (6 pat.) — 4.48,4; 3) noor Ilves (6 pat.).

5000 mtr. jooks: 1) F. Blumenfeldt — 18.53,0; 2) E. Lepik — 18.56,4; 3) H. Ilves — 18.57,2.

110 mtr. tõkkejooks: 1) leitn. K. Kivi — 19,1; 2) n. leitn. K. Kerjan — 20,1; 3) rms. J. Adamson — 20,5.

5×1000 teatejooksu võitis 6 pat. meeskond (Lepik, Alla, Padumets, Hohensee) ajaga 15.28,2, omandades ühtlasi kullasepp Mitti poolt väljapandud hõbekarika; 2) 9 pat, meeskond, aeg 15.59,0.

Kõrgusehüpe: 1) leitn. K. Kivi — 1,55; 2) noor Linde (9 pat.) — 1,50; 3) rms. J. Adamson — 1,50.

„Arvustaja“ R. K-P eesti Clauzewitzina: „Sõjalisi õppusi ja kordamisõppusi pole tarvis, — seepärast kõik mehed lulusale kraavikaevamisele! Sest Genfi päike loidab heledalt ja mesikäpp magab piiril rahulikku talve- ja suveund!“

Kaugushüpe: 1) n. meltn. K. Kerjan — 6,02 (uus garn. rek.); 2) rms. Adamson — 5,89; 3) leitn. K. Kivi — 5,76.

Teivashüpe: 1) n. leitn. K. Kerjan — 2,85 (uus garn. rek.); 2) kpr. Jakobson (6 pat.) — 2,85; 3) noor Linde — 2,75.

Kettaheide: 1) n. leitn. Kerjan — 35,32; 2) leitn. Kivi — 34,50; 3) kpr. Jakobson — 32,96.

Oda: 1) leitn. Kivi — 43,42; 2) kpr. Jakobson — 42,81; 3) n. leitn. Kerjan — 38,65.

Kuul: 1) leitn. Kivi — 11,05; 2) n. leitn. Kerjan — 10,59; 3) noor Magnus (6 pat.) — 9,98.

SISUSTIK: R. Riiklik julgeolek ja kaitseväe teenistuse raskused. — E. Laaman. Inglise politika Vene kodusõjas. — V. K-ts. Möödunud aasta saavutisi sõjaasjanduses. — H. Sepp. Boris Šeremetjevi rüüsteretk Eesti- ja Liivimaale a. 1703. — Munamäe lahingu mälestusemärk. — E. Onny. 1. ratsapolgu pealetung Võru raioonist Marienburgini 19. III — 7. IV 1919. — Öhu- ja gaasikaitse alalt. — A. La. Suurtükiväe laskepäev Jägalas. — U. Suurtükiväe mõttekomandod RKKÄ-s ja Lääne-Euroopas. — V. üleriiklikud kaitseväre ratsavõistlused Tallinnas. — Kaitseväre elu. — Setumaa servalt. (Veste.) — Sõjakirjandust. — Bibliograafia. — Toimetusele saadetud kirjandus. — Sport.

Vastutav toimetaja kol. A. TRAKSMANN.

Kõnetr. Kaitseväre nr. 40.

Tegev toimetaja major A. LAATS.

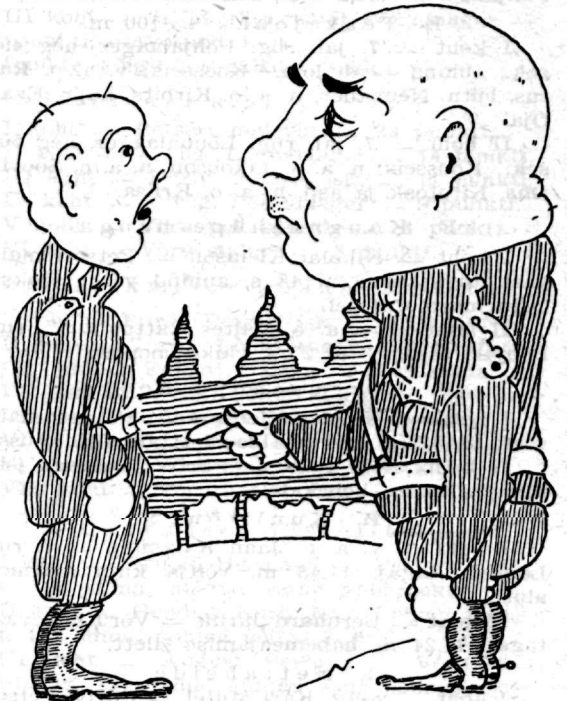
Kõnetr. Kaitseväre nr. 163.

100 mtr. ujumine: 1) noor Timtsenko (6 pat.) — 1,41,4; 2) noor Laas (6 pat.) — 1,41,8; 3) veltveebel Kõrve (6 pat.) — 1,48,4.

400 mtr. vaba ujumine: 1) noor Timtsenko — 8,23,4; 2) noor Tomson (6 pat.) — 8,36,0; 3) noor Laas — 8,54,8.

20 klm. jalgrattasõit: 1) kprl. Tamm (6 pat.) — 40,55; 2) n. a. o. J. Hohensee — 41,02; 3) noor Puusepp (9) — 41,16.

Peale võistluste lõppu tänas garn. ülema k. t. kol. leitn. A. Lõhmus kõiki osavõitjaid.

Kolonel: „Noor Puhm, kas Teie teate kes ma olen?“

Noor: „K...k... kapten Kukh härra kolonel!“

Kolonel: „Kuidas, kas Teie siis tõesti mind ei tunne?“

Noor: „Vabandust härra kolonel, tunnen küll, kuid Teie olete nii väga kapten Kuke moodi.“

„SÕDURIT“ TELLIMISE HIND: Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr. — veerandaastas 1 kr. 50 snt.

„Sõduri“ talituses müügil olevate raamatute nimekiri.

TOPOGRAAFIA.

Topograafilised tingmärgid	Kr. —.02
A. v. Birken: Silmamõõduline plaanitsemine	„ —.35
N. Riiberg: Perspektiiv-visand	„ —.50
Horisontaalid ja kriipsud	„ —.02
Tondi-Mustamäe ümbruse plaan	„ —.20

SÕJAVÄE ÕIGUSTEADUS.

Prof. Martens: Sõda ja õigus ning sõda ja seadus	„ —.50
Valitud paragrahve S. N. S.	„ —.35
R. Uritam: Kaitseväge, kaitseleidu, piirivalve ja punase risti sundnormide nimestik ja juhend	„ 1.65
Kaitseväge distsiplinaarkaristuse seadlus	„ —.35
Ohvitseride teenistuskäigu seadlus	„ —.75

KEHALINE KASVATUS. SPORT.

Kehalise kasvatuse eeskiri I osa	„ 1.10
Kergejõustik	„ —.35
Määrused spordivõistluste korraldamiseks kaitseväes	„ 1.45
Moodne suusasport	„ —.35
Käsipalli mängude määrused	„ 1.—
Käsipalli mängude määrused (ühes naiste osaga)	„ 1.25
H. Niiler: Korv- ja võrkpalli õpetus	„ 1.50
Sportala registreerimise kaardid	„ —.02
Kehalise kasvatuse eeskiri II osa	„ 1.10
II kaitseväge spordikalender	„ 1.10
Kehalise kasvatuse eeskiri III osa	„ —.50

VABADUSESÕDA.

A. Varma: Merevägi Vabadusesõjas	„ 1.20
H. Tulnola: 3-nda jalaväe rügemendiga Vabadusesõjas	„ —.55
O. Jalajas: Eesti iseseisvuse tekkimine ja areng	„ 1.70
Vabadusesõja lõppvõitlusi Viru rindel	„ —.80

KAITSELIIT.

Kaitseleidu laskemäärused	„ —.25
Kaitseleidu spordimäärused	„ —.40
Kaitseleidlase-laskuri isiklik laskeraamat	„ —.20
A. Balder: Päälik lahingus	„ 1.—

„Sõduri“ talituses müügil olevate raamatute nimekiri.

ÜLDISED.

J. Siir: Eestlaste ajalugu. — Tabelid	Kr. —.95
Seletusetabelid „Eestlaste ajalugu“ juure	” —.20
N. Hindo: Käsiraamat kaitseväe raamatukogudele sisemiseks korraldamiseks	” 3.—
Raamatute nimekiri sõdurite raamatukogudele	” 2.—
R. Kent: Distsipliin	” —.75
Sõjaväe tervishoid	” 1.65
Lisa sõjaministri käsukirja nr. 85 1925. a. juure	” —.10
Soome kaitseküsimus	” 1.20
E. Verzinsky: God revolutsii	” 1.50
H. Sepp: Narva piiramine ja lahing 1700. a.	” 2.50
„Sõjateadlane“ I, II, III, IV/V, VI/VII, VIII—XII	” à— .60
E. Laaman ja Ernits: Enamlus Eestis I	” 1.50
R. Maasing: Moraal ja sõda	” —.25
H. Kauler: Propaganda	” —.60
O. Daniel: Metsaasjanduse põhijooned	” —.35
Kindral Johan Unt — jooni elust ja tegevusest	” 1.25
I. Org: Moodne toitlusõpetus	” 1.50
E. Verzinsky: Is mirovoi voinõ	” 3.75
Album Kõrgem Sõjakool 1921—1931	” 12.—
D. Buxhoevden: Lõhkeained III	” 1.60
T. Rist: Nõukogude Venemaa ja tema sõjavägi	” 1.50

MÄRKLEHED, POSTKAARDID.

Õppemärklehed	” —.10
” 10× vähendatud, 100 tk.	” —.40
Spordipüssi märklehed, 25 m, 100 tk.	” —.50
” ” 50 ” ” ”	” —.75
” ” 75 ” ” ”	” 1.—
Postkaardid „Paala lahing“	” —.03
” „Võitjate tagasitulek“	” —.03

Tähelepanuks tagavaraväe ohvitseridele.

Uue Ohvitseride teenistusekäigu seadluse järele ülendatakse auastmeis ka tagavara ohvitseride vastavate katsete sooritamise järele. Katsed sooritab edukalt vaid see, kes loeb värsket sõjakirjandust, esijoones „Sõdurit“, mis alati jälgib sõjanduse arengut nii sise- kui välismaal, tuues oma veergudel kõik tähtsamad uudised sellel alal.

Seepärast rutaku iga tagavaraväe ohvitser „Sõduri“ tellimisega järgmise pooleaasta peale, mis algas 01.07. Tellimise hind aasta peale Kr. 6 ja pooleaasta — Kr. 3. Pooleaasta tellijad omandavad õigused ka lisadele.